ALAIN ELKANN

FRANSIZ BABAM

CAN

ROMAN

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN
EREN CENDEY

Can Yayınları: 1718
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 689

Il Padre Francese, Alain Elkann
© Alain Elkann, 1999
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2005

1. basım: Mart 2008

Yayına Hazırlayan: Pınar Savaş

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülay Yıldız
Düzelti: Nurten Sonmezcan

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

ISBN 978-975-07-0927-2

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM. TICARET VE SANAYI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Alain Elkann
FRANSIZ BABAM

ROMAN

Italyanca aslından çeviren
EREN CENDEY

CAN YAYINLARI

ALAIN ELKANN'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
OTEKİ KİTABI

UZUN BİR YAZ / *roman*

Alain Elkann, 1950'de Fransız bir baba ile İtalyan bir annenin çocuğu olarak New York'ta doğdu. İtalya'nın önde gelen gazeteci ve televizyon programcılarından biri olan Elkann, ünlü yazar Alberto Moravia'yla yapılmış söyleşilerden oluşan *Moravia'nın Yaşamı* on beş dile çevrildi. Başta La Stampa olmak üzere tanınmış birçok gazete ve dergide makaleleri yayınlanan Elkann, 2001 yılında *John Star* adlı romanıyla, İtalya'nın en saygın edebiyat ödüllerinden biri olarak kabul edilen Cesare Pavese Ödülü'ne değer görüldü.

Eren Cendey, İtalyan Lisesi ve İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü mezunudur. Calvino'dan *Kozmokomik Oyküler, Karga Sona Kaldı*; Cesare Pavese'den *Güzel Yaz, Ağustosta Tatil, Tepedeki Ev*; Valerio Massimo Manfredi'den *Büyük İskender*, Niccolo Ammaniti'den *Korkmuyorum*; Susanna Tamaro'dan *Yüreğinin Götürdüğü Yere Git, Anima Mundi, Sevgili Mathilda, Eve Doğru, Yanıtla Beni, Kitaplardan Korkan Çocuk, Daha Çok Ateş Daha Çok Rüzgâr, Aklı Bir Karış Havada, Tombul Yürek, Büyülü Çember, Tobia ve Melek, Rüzgâr Ne Diyor, Yüreğimin Sesini Dinle, Her Sözcük Bir Tohumdur*; Roberto Calasso'dan *Ka*; Isabel Allende'den *Aşktan ve Golgeden, Eva Luna Anlatıyor*; Ermanno Cavazzoni'den *Budalalar Takvimi*, Marlo Morgan'dan *Bir Çift Yürek* adlı kitapları ve Geronimo Stilton dizisini Türkçe'ye çevirmiştir.

İnsan, ölümlerinden sonra bile ana-babasının evladı olmayı sürdürür.

Anonim

Bir insan kurtaran bütün dünyayı kurtarır.

Talmud

Kız kardeşim Brigitte'e

Kız kardeşim Yvonne, kırk dört yaşındadır; ufak tefektir, saçları açık kumraldır, hafif kemerli burnu minicik, dudakları kalın, son derece anlamlı bakan gözleri, masmavidir. Düşünmeden davranmaya eğilimli bir kişiliği vardır; otoriterdir ve düşündüğü her neyse, saklamadan söyler. Sevdiği insanlara karşı vefalıdır. Hayatının en önemli anlarında daima yanımda olmuştur ve bazı sıradan ve kaçamak tartışmalar dışında her zaman anlaşmışızdır.

Babamız öldüğü zaman şaşırıp kaldık. Yakışıklı, katı ve acımasız, her ikimiz tarafından da çok sevilen ve korkulan kahramanımız, ilişkimizin çimentosu olan o adam sonsuza dek yok olmuştu. Mezarlığa kadar ona birlikte eşlik ettik, Paris sokaklarını kateden cenaze arabasının içinde yan yana oturduk.

O soğuk kasım sabahında Montparnasse Mezarlığı'nda pek çok kişi vardı ve kendimi gizlice bir film sahnesine sızmış gibi hissediyordum. Hiçbir şey düşünemiyor, sadece üzgün hahamın kederli ses tonuyla yaptığı cenaze konuşmasını, onun iyi davranışlarını ve eserlerini anımsatarak babam hakkında sıraladığı övgüleri dinliyordum. Birkaç adım ötemde duran açık renkli ahşap sandığa bakıyor, içinde onun kısa süre önce can vermiş bedenini bulundurduğuna inanmayı reddediyordum. O tabut, birkaç dakika sonra büyükanne ve büyükbabamın gömülmüş oldukları ve sonsuza dek kalacağı çukura indirilecekti.

Cenazeyi izleyen günlerde üzgün değildim, ağla-

mıyordum ama kendimi yalnız hissediyordum: O, artık yoktu, onu bir daha hiç göremeyecektim, ona telefon edemeyecek ve sesindeki o kalın ve ciddi tonu hiç duyamayacaktım. İlk yas haftası boyunca her akşam Kadiş duası okumak gerekiyordu ve bu dinsel törende bir haham ile on Yahudi erkek hazır bulunmalıydı. Babamın karısı önünde açılan devasa boşluk yüzünden altüst olmuştu, gelecekte onu bekleyen yalnızlık yüzünden derin bir sessizliğe gömülmüştü.

Sabahları on bire doğru onu ziyaret ediyordum; beni nazik ve utangaç bir tavırla karşılıyor, sanki kutsal bir bölüme girermiş gibi babamın dolaplarının bulunduğu odaya alıyor ve kapakları açarak şöyle diyordu: "İstediğin giysileri al," ya da "Gömlekleri, pijamaları, çorapları al."

Babamın giysilerine sahip olmak ve onları giymek bende belli belirsiz bir rahatsızlık yaratıyordu. Çocukluğumda o müthiş düzenli dolaplara büyük bir saygıyla bakardım: Pırıl pırıl siyah ayakkabıların hepsi birörnekti, kravatlar siyah, mendiller beyazdı... Ölümünden sonra bu ulaşılması olanaksız şeyler benim olmuştu. Cumhurbaşkanının ona Legion d'Honneur Madalyası taktığı gün giymiş olduğu beyaz çizgili lacivert takımı ya da kız kardeşimin düğünü için seçtiği smokini artık ben giyebilirdim.

Babamızın ölümünden on bir ay sonra Yahudi geleneklerine uygun olarak Yvonne ve ben, birlikte mezarlığa gittik. Otomobildeyken pek az konuştuk; bu ilk ziyaret bizi ürkütüyordu. Şansımıza güzel bir sonbahar günüydü, mezarlar ve mezar taşları olmasa bir parka geldiğimizi düşünebilirdim.

Üzerine altın yaldızlı harflerle adının yazılmış olduğu gri mermer taşın önünde durduk. Dua kitabını açtım ve kız kardeşimle birlikte Kadiş duası okuduk; sonra birkaç dakika saygıyla durduk ve mezarın üzerine iki taş bıraktıktan sonra oradan uzaklaştık.

Birkaç adım sonra yeni bir mezar, beyaz bir mezar taşı gördüm; üzerinde siyah harflerle "Roland Topor" yazıyordu. Topor'un bir sanatçı, yazar olduğunu biliyordum; eski karımla birlikteyken tanışmıştık ve gazetelerde ölüm haberini okuduğumu hatırlıyordum. Onu elinde bir kadeh kırmızı şarabıyla puro içerken ve biraz görgüsüzce gülerken getiriyordum gözlerimin önüne. Paris'te ressam bir arkadaşın evindeydik. Kız kardeşimle mezarların arasında amaçsızca dolaşmaya başladık. Bana üzgün olmadığını söylüyordu. Mezarın karşısında durmak onu sarsmamıştı. Babamızın kaybının bizi birleştirdiğini hissediyordum; mezarlar arasında ikimiz yalnız yürürken kendimizi iyi hissediyorduk...

O günden sonra yas tutmayı bıraktım, siyah kravat takmadım ve babamı başka bir türlü düşünmeye başladım. Ciddi bir insandı ama pek çok saplantısı, tabusu vardı; inatçı bir keçi, ahlaksız görüşleri olan bir ahlakçıydı, az gülerdi, çok konuşurdu ve güldüğü zaman ortaya çıkan güzel bir gülümsemeydi. Onunla huzurlu bir ilişki kurmak zordu çünkü söylediğiniz küçücük bir söz, kötü bir şekilde yargılanmanıza yol açardı ve bir şekilde cezalandırılırdınız. Kişiliğinin zaman zaman kendisine de zarar veren en can sıkıcı yönü, kimi zaman acımasızlık sınırlarına varan kusursuzluk, katılık, dakiklik konularında aşırıya kaçmasıydı. Hayatı ve kişiliği abartılı bir düzen yansıtırdı. Her şey çok çok önceden hazırlanır, düzenlenir, incelenir; hiçbir şey rastlantıya bırakılmazdı. Giyim kuşamında bile en ince ayrıntılara dikkat ederdi: Hangi gömlek giyilecek, hangi kol düğmesi takılacak, koyu ya da açık renk veya lacivert ya da gri takım mı seçilecek, önceden belirlenirdi. Babamın yiyeceklerle de ilginç bir ilişkisi vardı. Çok uzun yıllardan beri diyet yapıyordu çünkü her ne pahasına olursa olsun çok zayıf olmanın ona yakıştığını düşünüyordu. Göbekten ve kellikten çok korkardı. Şeker

yemez, içki içmez, sadece Evian marka su içerdi. Geceleri meyve yerdi: elma, portakal, mandalina, çilek ve kiraz.

İyi uyuyamazdı, uyku ilacı almayı abartır, sabah erkenden uyanırdı. Sabah kahvaltısına büyük önem verirdi: kafeinsiz kahve, normal kahve, çay, sütlü çay, portakal suyu, tahıl gevreği ve pişmiş meyve... Canı hangisini isterse. Kabuklu ve kabuksuz deniz ürünlerini beslenme tablosundan çıkarmadan önce, onun istiridye yediğine pek çok kez tanıklık ettim. Sonraları meyve yerine Emmenthal peyniri yeme dönemi geldi ve ardından bol sirke ve çiçek yağıyla süslenmiş hindiba, marul salatası dönemine geçildi. Gençliğinde, kırk beş yaşına kadar biftek ve sığır etinden yapılmış kocaman hamburgerlere bayılırdı. Sonra uzun ızgara balık yılları yaşandı ama hastalandıktan sonra bunu yemeyi de bıraktı. Ömrü boyunca hamur işlerine düşkün oldu. Makarnayı İngiliz tarzı tereyağlı ve gravyerpeynirli ya da tereyağlı ve parmesan peynirli yerdi, ama unlu yiyeceklerin insanı şişmanlattığını bildiği için hamur yeme arzusu ile beslenme disiplini arasında daimi bir çatışma olurdu.

Hastalığı sırasında ne yerse yesin şişmanlamadığını fark edince yeniden tatlılara düşkünlük göstermeye başladı; bol bol irmikli, tapyokalı muhallebiler, kekler, çikolatalı dondurmalar yedi. Ofisinin yakınında bulunan İtalyan lokantasına neredeyse her gün gitmeye başladı. Burası ona ideal bir yer gibi görünüyordu çünkü basit bir mekândı, ucuzdu ve lokantanın sahibi Modenalıydı.

İtalyanlarla ilişkisinde tutarsızdı. Bir yandan onların kentsoylularını küçümser, sanayicilerini samimiyetsiz, dolandırıcı, sözünde durmayan kişiler olarak niteler, öte yandan garsonlarını, işçilerini ve zanaatkârlarını pek severdi. Dekorasyon işiyle uğraşan Luciano

adlı biriyle dost olmuş ve ona değişik işyerlerini dekore ettirmişti. Luciano'nun zevkine körlemesine güvenirdi; üstelik onunla konuşmaktan müthiş keyif alırdı. Birbirlerine neler anlattıklarını hiçbir zaman öğrenemedim. Birkaç çocukluk arkadaşının dışında, babamın arkadaşı da yoktu. Eğlence hayatından hoşlanmaz, kâğıt oynamazdı. Akşamları okur ya da televizyon seyrederdi. Telefonda da pek gönülsüzce konuşurdu. Onun yanındayken başkasına telefon etmeye çekinirdim çünkü sabırsızlık göstermeye başlardı. Mektup ya da faks yoluyla iletişim kurmayı yeğlerdi. Evrakını düzenli saklardı; bu konuda titiz ve kusursuzdu; hesaplarını kurşunkalemle ya da Japon malı küçük hesap makinesiyle yapardı. Kilosu konusunda takıntılı olduğundan kendi beyaz baskülüyle seyahat eder, otellerde bulunan terazilere güvenmezdi. Görüntüsünü inanılmaz bir ciddiyetle korur, başkalarının onun zeki, yakışıklı, varlıklı olduğundan kuşkulanmasından korkardı; bir lider olduğu her halinden belli olmalıydı. Uzun yalnızlık dakikalarına gereksinme duyar ve bunları tarih ve biyografi kitapları, daha da önemlisi gündelik gazetelerle, finans gazeteleri okumaya ayırırdı. Çok hasta olduğu zaman bile gündelik gazetelerini okumayı aksatmazdı. Baştan çıkarmakta üstüne yoktu. Bazı güzel kadınların hoşuna gitmekle ama onlara yüz vermemekle övünürdü. Gönül çeldiğini bilmek ona yeterdi. Aşırıya kaçan her şeyi küçümserdi, buna bağlı olarak da duygusal bir huzursuzluğunu, rahatsızlığını başkalarına belli etmekten korkardı. Soğuk, sert, katı, bakışları buz gibi olan bir insan olarak görünmek isterdi. Sevilmeyi arzu ederdi ama onun için daha önemli olan; korkulan, saygı ye hayranlık duyulan bir kişi olmaktı. Özel, biricik, başkalarından üstün bir erkek olarak nitelendirilmek peşindeydi. Bir Yahudi olarak da üstün olmayı arzuluyordu; hahamlarıyla görüşen bir kraldı o.

Babam öldüğünden beri onun yokluğunu kabullenemeyen karısıyla sık sık konuştum.

Bir pazar günü onu ziyarete gittiğimde sanki kocasını ararmış gibi apartman dairesinin odalarında dolaşıp durduğunu gördüm. Arada sırada durup, bana, "Şimdi ben ne yapacağım? Sonum ne olacak? Böyle yaşayamam, ölmek istiyorum," diyordu. Zavallı kadıncağız, gerçekten çaresizdi.

Babamla birbirlerini uzun yıllar boyunca tutkuyla sevmişlerdi. Onların iki Hollywood yıldızı gibi göründüklerini anımsıyorum. Sarışın ve pek şık hanım, Grace Kelly'yi, esmer ve yeşil gözlü babam da smokini içinde Cary Grant'ı andırırdı. Tatile gittiğimizde akşamları çıktıklarında, otel odamın balkonundan büyük bir Spider marka otomobile bindiklerini gördüğümde bana olağanüstü, ulaşılması olanaksız kişiler gibi görünürlerdi. Titiz hanımı her türlü kaprisine boyun eğerdi ama babam da onun surat asmalarına, uzun sessizliklerine dayanırdı.

Çocukluğumda, tatillerde Paris'e giderdim ve babamın masanın başına oturmasına ve yemekte sadece onun konuşmasına çok şaşardım. İşyerinde geçirdiği gününü, çalışmalarını, şunun bunun söylediklerini, onun verdiği yanıtları anlatırdı. Her şeyi kendi lehine çevirip anlatmakta ve böylece ailede bir kahraman gibi görünmekte üstüne yoktu. Karısı ona bağımlı bir hayat sürer, her şeyi kocasının yönlendirdiği biçimde yaşardı. Kapalı yaşar, eviyle ve torunlarıyla ilgilenirdi.

Babam hakkında çok şey bilmiyordum. Bize sırlarını anlatmazdı. Ben onu hep aşkın bir varlık olarak gördüm; benim gibi hep haksız olan birine karşı daimi haklı olan yargılayıcı bir Tanrı gibiydi. Ama bu onaylamayışın altında bana sevgisini hissettiren bir yön olduğunu da sezerdim; biraz katı ve içine kapanık, kuzeyli Yahudilere özgü bir sevgiydi bu.

Kız kardeşimle yaptığım mezarlık ziyaretinden sonra babamla ilişkimde bazı değişiklikler oldu. Sanki benim içimde yeniden doğmuştu ve ben ansızın onun hayatının yeni bir çehresini görmüştüm: Bu onun başarılı bir çalışması ya da yeni bir seyahati değildi; ölümüydü. Evet, onun ölümü benim için yeni bir hayat anlamına gelmişti: Pek çok başka kişiyle paylaşmak zorunda kaldığım o adam, şimdi bütünüyle benim olmuştu. Üstelik ölü haliyle kırk beş yılımı paylaştığım o ciddi insan olmaktan çıkmış, neşeli bir hal kazanmıştı. Çocukken onunla karşılaştırılmaktan utanırdım. Yakışıklı, saygın, şık ve dürüst bir insan kimseden, hele oğlundan hiç çekinmezdi. Sık sık önce benim öleceğimi düşünmüştüm. İlişkimiz gergindi çünkü daima bir ceza söz konusuydu. Onunla uyumsuzluk içinde olmak tehlikeliydi. Ona hiçbir şey itiraf etmeye gelmezdi çünkü buna karşı çıkabilirdi ve bir şeye kötü yaftası yapıştırırsa, onu asla unutmaz, yıllar sonra yüzüne vururdu.

Ama Montparnasse Kabristanı'nı ve onun mezar komşusu Roland Topor'u düşündükçe içimden gülümsemek geliyordu.

Topor genç ölmüştü, son derece kuralsız, her konuda abartıya kaçan bir hayat sürmüştü: sigara, alkol, yiyecek, kadınlar, dağınık bir iş, sabahlara kadar süren geceler... Tüyler ürpertici yeteneği olan bir çizer, ressam ve yazardı. Koyu renkli, hareketli, iri ve hafif patlak gözlerini, neşeli bakışlarını, hüznü ve kendine acımayı bütünüyle reddedişini anımsıyorum. Doğruyu söylemek gerekirse Roland Topor hakkında babamın tam zıddı olması dışında pek az fikrim vardı; tek bildiğim hayattayken asla dost olamayacak olduklarıydı. Gene de babam konuşmaktan hoşlanan bir insandı, kendini, hayatını anlatmayı severdi. Ondan birkaç ay

sonra Topor'u yanı başına gömdüklerinde, sonsuza dek yanında yatacak bu kişinin kim olduğuyla ilgilenmiş olması olasıdır. Babam ciddi bir insandı ama arada sırada keyifli kahkahalar atardı. Ne zaman, aradan ne kadar süre geçtikten sonra olmuştur bilmem ama, eminim Roland da mezar komşuları olduklarını fark ettiğinde, yalnızlıktan hoşlanmayan bir kişi olarak, mezarlık hakkında bilgi alma bahanesiyle neşeli ve sevecen bir ses tonuyla babama seslenmiş olmalı. Orada aylardan beri yatan ve belki de ana babasıyla yalnız kalmaktan sıkılmış olan babam Roland'ın sorularına seve seve yanıt vermiştir. Belki de o her zamanki ağır, ciddi, oyunun kurallarını bilen ve başkalarına öğreten kişi rolünü üstlenmiştir. Buraya yeni gelmiş ve işlerin nasıl yürüdüğünü henüz bilmeyen Roland, yanındaki mezarda yatan, kendinden daha yaşlı bu beyle konuşmak ve burada yaşamak konusunda ondan öğütler almak istemiş olabilir. Birkaç giriş sözünden sonra Roland ona şöyle demiştir:

"Siz öleli çok mu oldu?"

"Hayır, geçen yılın kasım sonundaydı. Kanserden öldüm, ya siz, neden öldünüz?"

"Ben beyin kanamasından öldüm."

"Demek ki acı çekmediniz. Kaç yaşındasınız?"

"Elli altı."

"Ama çok gençmişsiniz! Ben uzun ve ıstıraplı bir hastalıktan sonra öldüğümde neredeyse yetmiş beş yaşımdaydım. İyi ama siz neden böyle erken can verdiniz?"

"Belki de hayatımı önemsemiyordum ve onu savurganca tükettim. Hem sonra, bu nasıl anlatılır ki? Maalesef hastalık hastasıydım ve doktorlardan da korkardım; bu nedenle hiç muayene olmadım. Ama artık çok geç, her şey oldu bitti."

"Mesleğiniz neydi?"

"Ressam, yazar, sanatçı."

"Ah, aynı oğlum gibi! Bunlar tehlikeli meslekler-dir; insanın çok başarı kazanması gerekir!"

"Öyle ya, peki siz ne yapardınız?"

"Ben hayatım boyunca işadamı oldum, önce sanayide, sonra bankada çalıştım. Ama biliyor musunuz; ben Yahudi'ydim ve uzun yıllar boyunca Yahudi toplumu ile ilgilendim."

"Ben de Polonya asıllı bir Yahudi'ydim."

"Nerede doğdunuz?"

"Paris'te."

"Ah, demek siz de! Benim anne ve babam Alsaslıdırlar ve şimdi burada, yanı başımda yatmaktalar. Yahudi toplumları çok değişti. Eğer Polonyalıysanız, siz de bu konuda bir şeyler bilirsiniz! Günümüzde dindar Yahudiler özellikle Kuzey Afrika'dan çıkıyorlar: Cezayirliler, Faslılar, Tunuslular, Mısırlılar..."

"Siz dindar bir kişi miydiniz?"

"Evet, kendimce öyleydim ama sofu sayılmazdım. Topluluğun başkanıydım."

"Sanırım sizin adınızı, dinle tek bağlantım olan bir teyzemden işitmiştim. Hatırladığımı söylüyorum çünkü bana sürekli şöyle derdi: 'Başkanımızı bir görmelisin; sinema aktörü gibi yakışıklı.' Siz yakışıklı bir adam mıydınız? Amerikalı bir aktöre benzer miydiniz?"

"Yani, bilmem ki, bunu söylemek bana düşmez ama, evet sanırım güzel bir adamdım; daima şık ve bakımlı bir görüntüm olması için uğraştım. Öleli bir yıl olmasına karşın, itiraf etmeliyim ki Yahudi toplumundan konuşmak beni hâlâ rahatsız ediyor. Bu yeni bir haber değil ama Yahudiler aptaldırlar, nankördürler ve aralarında dayanışma yoktur; maalesef gerçek budur. Düşünün ki, benim yerime adi, eğitimsiz birini seçtiler çünkü adamın çok parası vardı ve herkese vaatlerde

bulunmuştu. Oysa ben yerime doğru dürüst bir kişiyi seçmiştim; Anayasa Mahkemesi Başkanı'ydı kendisi, ne var ki elimden gelen bir şey yoktu çünkü paranın yozlaştırıcı etkisini küçümsemiştim. Bu nedenle benim işaret ettiğim yargıç yerine onu seçtiler. Bunu bir hakaret saydığım için cemaatten ayrıldım. Bunca yıllık çalışmalarımın bir anda havaya uçtuğunu görmek, benim için büyük bir üzüntü oldu. Cemaat, hayatımın başlıca ilgi kaynağı olmuştu. Seçimlerde bana ihanet edenin Fransa Büyük Hahamı olduğunu çok iyi biliyordum. Şükran duygusu diye bir şeyin olmadığı gerçekten doğruymuş. Onu Marsilya'dan getiren bendim. Onu kabul ettirmem pek de kolay olmamıştı, ama o minnet işareti olarak yeni adayın onu kandırmasına izin verdi, çünkü adam onu özel uçağıyla uçuruyor, keyfini yerine getiriyordu. Dostluğuna güvendiğim iki yaşlı haham kalmıştı: Biri son derece zeki ve filozof olan bir Cezayirli; öteki ise daha diplomatik ama pek de entelektüel olmayan Alsaslı. Pazar sabahları onlarla buluşuyor, konuşuyordum; her zaman tutkuyla ilgimi çekmiş olan Yahudi düşüncesini öğretiyorlardı bana. Hayatım boyunca bir Yahudi olmaktan büyük gurur duydum. Her ne kadar sanat yolunu seçmiş olsanız da, sizin de Yahudi olmaktan gurur duyduğunuzu düşünüyorum. Piyanist Arthur Rubinstein'ı iyi tanırdım, Paskalya yemeği Seder'i birlikte yerdik. Ölümümden önceki o yıllar pek tuhaftı. Önce bir prostat korkusuna yakalandım, sonra emeklilik dehşetine kapıldım, çünkü bunu asla kabullenmek istemiyordum. Bu sorunu da kendi adımı taşıyan küçük bir banka kurmakla atlattım. Tanrı'ya şükürler olsun, aile hayatım benim için hiçbir zaman bir ağırlık oluşturmadı; ikinci karıma bayıldığımı söylemeliyim: sarışın, pek uzun boylu olmayan, bedeni orantılı, uzun ve ince bacaklı, mavi gözlü, çocuksu burunlu ve teni yumuşacık, tatlı bir kadındı.

Bana sorular sormayan, işimde rahatsız etmeyen ve gün boyunca rahat bırakan, suskun biriydi. Akşamları daima birlikte olurduk. Annem onu sevmemişti ama o zaten hayatıma giren bütün kadınlardan nefret etmişti. Babam ise umursamazdı; duygularını asla belli etmezdi. Ne tuhaf, yıllarca anne ve babamın ölümüne üzüldüm, çocuklarıma onları anlattım, ölüm yıldönümlerinde hep mezarlığa gittim ve şimdi bir yıldan beri yeniden bir araya gelmiş olmamıza karşın onları kendime yakın hissetmiyorum; sanki burada değiller, onları adeta rahatsız ediyorum. Birbirlerinden birkaç ay arayla öldüler ve neredeyse otuz yıldır burada da birlikteler. Ben senede bir kez gelirdim onları ziyarete. Sanırım, ölülerin belleği bir süre sonra bulanıklaşıyor. Bir de dil sorunumuz var. Öldüklerinden beri, anadilleri olan Alsas diliyle konuşur oldular. Ben bu dili hiç bilmem. Ben ne herhangi bir lehçede ne de Yidiş dilinde konuşmaktan yanayımdır. Çocukken bir Fransız, bir Parisli olmak isterdim. İtiraf edeyim ki Almanca vurgulu, tuhaf bir dille konuşan annemden utanırdım. Hem sonra Yidiş'in Yahudileri gettolaştırdığını, onları böldüğünü düşünür ve bu konuyla hiç ilgilenmezdim!"

"Sözünüzü kestiğim için bağışlayın ama yıllarca Yahudi topluluğunun başkanlığını yapan siz, nasıl olur da Yidiş dilinde konuşmazsınız? Buna inanamam. Ben hiç de dindar olmayan bir aileden, gösteri dünyasında çalışan insanların arasından geliyorum ama ailemde herkes Yidiş konuşurdu ve ben bile birkaç sözcük geveleyebilirim."

"Evet, biliyorum ama günümüzde Fransa'da Yidiş konuşmak çok da önemli değildir. Fransız Yahudilerinin büyük bir bölümü Kuzey Afrika'dan geldikleri için Yidiş değil Arapça konuşurlar. Hem beni anlamalısınız, ben Paris'te, dokuzuncu *arrondisement*'da doğdum; altı yaşımı bitirdiğimde ailem on altıncıya yani o zaman,

savaştan önce Alsaslı olan zengin Yahudilerin yaşadığı, yüksek kentsoylu bir mahalleye taşındılar. Babam ilk savaşta cephedeydi, savaş madalyası taşırdı ve kendini vatansever bir Fransız olarak hissetmekten hoşlanırdı. Ben ise politeknikte eğitim görüyordum ve bir mühendis olmak, seçkin kişiler arasına girmek hevesindeydim. Önemli bir insan olmak istiyordum. Bizler Yahudi dinine mensup Fransızlardık ama pek dindar sayılmazdık. 1940 Haziran'ında, annem, babam, bir halam ve kocası ile Etoile'dan birkaç adım ötede bulunan şık Raphael Oteli'nin lokantasında yemek yediğimizi ve başgarsonun pek telaşlı bir biçimde gelerek babama şöyle dediğini hatırlıyorum: 'Bay Elkann, Almanlar Versaille'dalar.' Babam Hitler'i küçümsemişti ve biz Fransızların savaşı kolayca kazanacağımıza inanmıştı, ama sakin ve kararlı bir kişi olduğundan bu haberi alır almaz hesabı istemiş, parasını ödemiş ancak otomobilimize bindiğimizde şoföre tereddüt bile etmeden şöyle demişti: 'Vichy'ye gidelim.' Orada, anneannemin kaldığı yazlık evimiz vardı. İşte Paris'ten, arkadaşlarımdan, hayatımdan ayrılışım böyle oldu ve kaderim bütünüyle değişti. Ailem beni, Baselli bir amcamın yıllardır yaşadığı ve milyoner olduğu New York'a yolladı. Yolculuk hiç kolay olmadı. Trenle Marsilya'ya doğru yola çıktım ama oraya varamadım; uçakla Casablanca'ya gittim ama vizem olmadığı için orada da hapse girdim. Nihayet serbest kaldığımda bir başka uçakla Lizbon'a gittim ve oradan New York'a kalkan bir gemiye ulaştım. Ne var ki, belgelerim gereğince düzenlenmemiş olduğundan yeniden hapse atıldım. Beni bıraktıklarında New York gemisine binebildim ve bir kez de Staten Adası'nda hapse girdim. Daha on sekiz yaşındaydım ama müthiş bir serüven yaşamış olduğum duygusuna kapılmıştım. Dünyada tek başınaydım, bir ülkeden ötekine kaçıyordum, bir hapishaneden ötekine

düşüyordum ve sonunda kendimi Amerika'da buluyordum. Bu bana müthiş bir başarı gibi görünmüştü.

"Velim olacak olan amcam dâhi bir adamdı. Zürih Politekniği'nde eğitim gördükten sonra Birleşik Devletlere göç etmiş ve kimyasal ürünlerle ilgili bir şirket kurmuş, bir Amerikalı oyuncuyla evlenmişti. Karısıyla bir otelde yaşıyordu ve Amerikalı olmasına karşın Bazelli bir aşçının pişirdiği Alman-İsviçre yemekleri yiyordu. En büyük eğlencesi, söz gelişi bir hanımın bacağına lastikten bir fare bırakmak gibi şakalar yapmaktı. Son derece varlıklı olmanın getirdiği güvenle canının istediğini yapabilirmiş gibi görünüyordu. Cebinde gıcır gıcır yüz dolarlık banknotlar taşımak ve bunları gönlünün çektiği kişilere dağıtmak pek hoşlandığı bir şeydi. Bir keresinde ona şunu sordum:

'Neden gereksinmesi olmayanlara da para veriyorsun?'

'Çünkü bu her zaman hoşa gider.'

"Amcam benimle fazla ilgilenmeyecekti, velilik işini yanında çalışan pek ciddi ve terbiyeli bir beye aktardı.

"Yazıldığım mühendislik fakültesinde New York'a iltica etmiş başka Yahudi gençlerle ve sonra Amerikalılarla tanıştım. O dönemde şişman ve iştahlıydım. Param olmadığı için kafeteryalarda ekmekle mayonez yerdim. Pazarları bir arkadaşımla birlikte Waldorf Astoria'ya giderdik; o günlerde otelde düğünler, vaftizler, komünyonlar için yapılan davetler olurdu. Biz de davetliymiş numarası yaparak canımızın istediği kadar yer, içerdik. Bir keresinde sarhoş oldum ve dans ederken yere yuvarlandım. İşte o günden sonra neredeyse hiç içki içmedim; oysa biz Yahudiler içmeyi seven insanlarızdır."

"Bana mı söylüyorsunuz! Ben daima çok içki içtiğim, yemek yediğim ve sigara tüttürdüğüm için sonunda beyin kanamasından öldüm! Bedenim beni uyar-

mıştı ama her şeye dikkat edecek, sürekli temkinli davranacak, sigara ve içki kullanmayacak olduktan sonra yaşamanın ne zevki olacaktı ki? Ölmeden az öncesine kadar sevişmeyi sürdürdüm. Pek çok kadını sevdim ve kimi zaman onlara acı çektirdiğim de oldu, ama inanın bana ben ne sinik, ne acımasız bir insanımdır. Hayat böyledir ve şarap olmasaydı ben hayata nasıl katlanırdım, bilmem! Benim ailem Polonyalıydı, hiç içki içmezlerdi ama ben Paris'te doğdum!"

"Ben, Yahudi olmaya büyük önem veriyordum ama savaştan sonra Fransa ile olan ilişkilerim değişti. Fransızlar faşist olmuşlardı, Nazilerle işbirliği yapmışlardı, toplama kamplarında yok edilsinler diye Yahudileri ihbar etmişlerdi. O dönemde bir çocuktunuz ama siz de bu konuda bir şeyler bilirsiniz! Savaştan sonra dönüp Paris'te yaşamak istedim ama defalarca Amerika'yı özlediğimi hissettim. Oğlum İtalya'da eğitim gördü, İtalyanca konuşur ve neredeyse bütün hayatını İtalya'da yaşamıştır."

"Ne mutlu ona; o ülkede pek çok sergi açtım, pek çok İtalyan arkadaşım vardır ama dillerini bilmem. Ya siz, İtalyanca konuşur musunuz?"

"Hayır, Almanca da bilmem. İlk karım İtalyan'dı, savaş sırasında New York'ta tanışmıştık. Onu çok severdim, dindar bir kadındı. Ne var ki onunla mutlu değildim ve işte o sırada ikinci karım olacak kadınla tanıştım. Onunla yatakta olmayı, sevişmeyi çok seviyordum. Bir kızımız oldu ama ailemle hiç ilgilenmedim; ben çalışmayı, ofise gitmeyi, kararlar vermeyi, görüş noktamı kabul ettirmeyi, zekâm yüzünden saygı görmeyi yeğledim. Elbette yakışıklı bir adam olduğumu bilmek hiçbir zaman canımı sıkmadı, bunu kabul etmeliyim. Özellikle zayıfladığım zaman kendimi daha güzel, daha şık hissediyordum. Sonra annem ve babam öldükleri zaman dinle ilgilenmeye, cemaat hayatına

katılmaya başladım. Yahudilerle, Yahudilik konularıyla ilgilendim. Daima çalışıyordum çünkü iyi ve lüks bir yaşantı sürebilmek için çok paraya gereksinme vardır ve ne yazık ki Amerika'daki amcam bana hiçbir şey bırakmamıştı. Ben doğal olarak onun vârisi olduğumu sanıyordum ama o bütün varlığını Bazel Hayvanat Bahçesi'ne ve bir vakfa bırakmayı yeğledi. İşte bu nedenle milyarder olamadım. Bu hikâyelerimle canınızı sıkıyorsam, bağışlayın. Çok konuştuğumun farkındayım ama aylardır hiç kimseyle konuşmadım ve şimdi size içimi döktüm. Siz geleli ne kadar oldu?"

"Neredeyse bir ay kadar, daha fazla değil."

"Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"

"Henüz bilemiyorum. Ölüm beni hazırlıksız yakaladı. Pek fazla bir şey hatırlamıyorum. Yalnız başıma yaşamaya, sigara ve içki içmemeye, gülmemeye, konuşmamaya, resim yapmamaya, kendimi ifade etmemeye alışık değilim. Bir uyarı olmadan ölündüğü zaman, hele gençken, insan ortadan kalkıyor evet ama, dengesizlikler de oluyor. Yani biri artık var olmuyor, rahatsızlık vermiyor, ama orada olmuyor da. Ölmeden önce vergi dairesiyle borçlarımı halletmiş olmalıydım; hiç olmazsa zavallı oğlum rahat ederdi."

"Ya anne, babanız?"

"Onlar başka yerde gömülüler, başka bir mahallede yaşıyorlardı. Artık onları hiç göremeyeceğim."

"Hayatı özlüyor musunuz?"

"Bilmiyorum. Öldüğüm zaman çok yorgundum ve bunun farkında değildim; şimdi hiç olmazsa dinleniyorum. Çalışıyordum, geziyordum, içiyordum, yiyordum, uyumuyordum. Hiçbir şey için yeterince zamanım yoktu. Şimdi bol bol zamanım var."

Babamın mezarlık komşusu olarak Roland To-

por'la ilgilenmeye başladıktan sonra, onun kitaplarını okumaya, yapıtlarını tanımaya başlamanın yanı sıra, yakınında bulunmuş olan kişilerle konuşma arzusunu da duydum.

Yıllarca Paris'te yaşamış olan İtalyan arkadaşım Stefania, bana Roland'ın biricik oğlu Nicolas ve ilk karısıyla konuşmamı öğütledi. Derin bir araştırmadan sonra oğluyla telefonla bağlantı kurmayı başardım.

"Roland Topor'un oğlu Nicolas ile mi görüşüyorum?"

"Evet, benim," diyen ses, genç ve ürkek birine aitti.

"Ben, babanızın yanında gömülü olan beyin oğluyum ve babalarımız hakkında konuşalım diye aradım sizi. Rahatsız ediyorsam özür dilerim."

"Hayır, babam hakkında konuşabileceğimi sanmıyorum; bunu henüz yapamam."

"Sizinle birlikte mezarlığa gidebilmeyi isterdim. Babanızın mezarı o kadar sade ki. Babam ise kendi anne ve babasıyla birlikte gömülü. Nasıl oluyor da sizin büyükleriniz babanızın yanına gömülü değiller?"

"Özür dilerim, ama siz kimsiniz? Ben sizi tanımıyorum bile ve bu konudan söz etmek istemediğimi söyledim; bana tutmuş dedemin ve babaannemin neden babamla birlikte gömülmediklerini soruyorsunuz; buna ne yanıt vermemi istiyorsunuz? Öte yandan, babamın mezarında gördüğünüz taşın geçici olduğunu söylemek isterim. Ama bunlar sizi ilgilendirmeyen şeyler ve daha önce de söylediğim gibi, bunlar hakkında konuşmak istemiyorum."

"Yani babanızı oradan taşıyacak mısınız? Onu başka yere, kendi büyüklerinin yanına mı gömeceksiniz?"

"Hayır canım. Dinleyin, benim bu konuda söyleyecek hiçbir şeyim yok, konuşmak istemiyorum, üstelik bugün tatil; beni başka bir zaman arayın."

"Peki, ya siz ne iş yapıyorsunuz?"

"Bağışlayın ama söyleyecek başka bir şeyim yok; canım istemiyor."

Görüldüğü gibi ilişkimiz iyi başlamadı. Ona telefon etmemeliydim ya da daha özenli bir biçimde davranmalı, konuya daha yavaş yaklaşmalı, buluşmayı önermeli ama bunu mezarlıkta yapmamayı düşünmeliydim.Tek bir konu belirsiz kalmıştı: Nicolas'nın babasının ani ölümü karşısında gerçekten üzgün olup olmadığını anlayamamıştım. Belki de araları iyi değildi ve babasının ölümünden önce işlerini yoluna koyamamıştı. Belki de Roland borç bırakmıştı ve güzel bir mezar yapacak para kalmamıştı elde. Belki de onun gömülme işiyle ilgilenen oğlu değildi.

Rastlantı eseri, Nicolas ile konuştuğum günün akşamı Lipp Brasserie'de Roland'ı iyi tanıyan ve onun yapıtlarına sahip olan sanat taciri Bob ile karşılaştım.

"Roland elbette olağanüstü bir insandı; unutulmayacak bir kahkahası vardı; arkadaşlarıyla saatlerce konuşurdu. Son yıllarda Erik adında kuzeyli bir heykeltıraşla sık sık buluşuyor, birlikte bistrolara gidiyorlardı. Erik'i aramanı tavsiye ederim; göreceksin sana anlatacak çok şeyi vardır. Beni yarın ara, sana onun telefon numarasını vereyim," dedi Bob.

Ertesi sabah kızımla bir kafede buluştuk, yumuşacık, siyah, ipekli bir pantolon, yeşil spor ayakkabılar ve yeşil bir pamuklu *twin set* giymişti; beyaz desenli, pembe bir çantası vardı. Uykulu yüzüyle karşıma oturdu. On sekiz yaşındaki bir kıza özgü taze ve düzgün teni, etli, dolu dolu dudakları vardı. Bakışları keyfinin nasıl olduğunu hemen ele vermiyordu; çünkü Ginevra'nun ruh hali pek değişkendir. O portakal suyu içti ve

bir *croissant* yedi; ben de bir kahve içtim ve bir *croissant* yedim. Saat ona doğru Montparnasse Mezarlığı'na gittik. O daha önce, geçen hafta da dedesini ziyarete gitmişti. İçeriye girdik ve aile mezarımızı aradık. Önce Topor'unkiyle karşılaştık, onun fotoğrafını çektik; sonra da babamınkine yaklaştık ve onun da fotoğrafını çektik. Ben kızımın karşısında Kadiş duası okudum ve çevrede arayıp bulduğumuz ikişer taşı mezarın üzerine koyduk. Ne üzgündük, ne duygulanmıştık. Kızım, başka hangi ünlülerin orada gömülü olduğunu merak etti. Bir tabela üzerindeki planda Sartre, Brancusi, Beckett ve Baudelaire adlarını okuduk.

"Baudelaire, dedeme çok yakın. Sartre ve De Beauvoir da iki adım ötedeler."

Beckett'in bulunduğu yeri aramaya çıktık. Son derece yalın, açık gri bir taşı vardı. Mezarlıklara bakmak insanı hüzünlendirmiyordu. Biraz kitap kapaklarına bakmayı andırıyordu: Taşlarda, yazarların adları yazıyordu.

"Nasılsın? Sevdin mi bu mezarlığı?"

"Evet, ama bugün gri, hüzünlü bir gün."

Ginevra o sabah bana sık sık uykusu olduğunu, kendini yorgun hissettiğini, havanın hüzünlü olduğunu söyledi. Anneannesi ve dedesiyle Napoli'ye gidip gitmemekte kararsız. Şimdilik Paris'te kalıyor ama ben yeniden yola çıkmalıyım. Ne var ki çabuk döneceğim; Topor'un arkadaşlarıyla konuşmalıyım. Özlediğim babamla birlikte yaşamanın ilginç bir yolu bu.

Karısı kendini iyi hissetmiyor. Sevgi istiyor, iyileşmek istiyor, kız kardeşim kesinlikle bir çaba göstermesi gerektiğini söylüyor, ama o bunu başaramıyor. Birisinin tatlılıkla bunu onun için yapmasını ve sonra yüzüne vurmamasını, hatta yaptığının anlaşılmamasını istiyor. Şimdi hastaneden eve döndü. Orada kaldığı sürece her gün onu arıyor ve "Nasılsın?" diye soruyordum.

"Her zamanki gibi kötüyüm, hayatımı sona erdire-

bilmek isterdim ama bunu da yapamıyorum; canım hiç bir şey yapmak istemiyor, sıkılıyorum."

Benimle böyle konuştuğu zaman kendimi çaresiz hissediyor, duygularım öfke ile acıma arasında gidip geliyordu. Ona "yeter artık" demek isteğimde, bu, "Zavallıcık, çok üzgünüm," deme gereksinmemle çelişiyordu. Kaderini elinde tutan psikiyatrı ilaçlarını değiştiriyor, dozajlarını ayarlıyor, onu hastaneye yatırıyor, tedavi ediyor, daha iyi olduğunu söylüyordu. Müşterilerine kayak istasyonlarının kalitesini öven bir dağ oteli sahibi gibi konuşuyordu, arada bir göz kırpıyor, fesat şakalar yapıyordu.

Onu görmeye gittiğimde, giyinmiş ama saçını taramamıştı; birlikte salonda oturduğumuzda bana avunamayan ses tonuyla şöyle dedi: "Baban benden önce gittiği için kendimi iyi hissetmiyorum, gerçekten çok kötüyüm. Ölmek istiyorum. Bir tabancam olsaydı, kendimi vururdum."

O gün öğleden sonra doktoruyla randevusu olup olmadığını bilmiyordu. Telefon ettik ama yerinde bulamadık. Portekizli hizmetçi odaya gelerek, öğle yemeğinin hazır olduğunu söyledi. Yemek yedik ve pek az konuştuk. Onu yüreklendirmeye çalışıyordum ama bütün çabalarım boşunaydı, huzursuzlukla kocaman apartman dairesinin odalarını arşınlıyordu.

Babam hayattayken her şey nasıl da farklıydı diye düşünüyordum. Şimdi hanımının oturduğu yerde, sofranın başında babam otururdu. Üzerinde, pijaması, sabahlığı ve İsveç takunyaları olurdu. Evde giyimli dolaşmaya katlanamazdı. Akşam yemeğinde haberleri seyreder, aralarında pek az konuşurlardı.

Yemekten sonra kahvemizi içmek için kütüphaneye geçtik; doktora telefon ettik ve sekreter bir randevumuz olduğunu bildirdi. Arabaya bindiğimizde, bana kaygıyla şunu sordu:

"Beni bekler misin?"

"Evet, elbette."

İkinci kez gördüğüm doktor, bana kaçamak ve kaypak görünmüştü ama ilaç yazmakta, değiştirmekte, kesmekte kendine pek güveniyordu. Babamın eşi, bu doktorun onu yatırdığı hastaneden daha iki gün önce çıkmıştı ama şimdi de bir psikiyatri kliniğine yollanıyordu; orada kendisi gibi yaşlı ve tasalı, dul bir hanımla birlikte tedavi görecekti. Babamın hanımı kendisine bir reçete yazmakta olan bu kel kafalı adam karşısında ürkek, korkak ve çekingen duruyordu. Ona şunu sordu:

"Doktor bey, iyi olacak mıyım? Beni tedavi altına almanın doğru bir şey olduğundan emin misiniz?"

"Evet, eminim."

"Ne zaman gitmeliyim?"

"Mümkün olduğunca çabuk, bu öğleden sonra olabilir; aradım ve sizi beklediklerini söylediler; odanız hazır."

"Beni ziyaret etmek için oraya gelecek misiniz?"

"Evet, haftada bir gün geleceğim. Oraya varmak çok kolay olacak, broşürün üzerinde gayet net bir yol haritası var."

Hekimin muayenehanesinden çıktığımızda içimiz rahatlamıştı ama olayların böyle hızlı gelişmesi bizi şaşırtmıştı. Eve hiç konuşmadan döndük; bir yaz günüydü ama hava bulutluydu. Eve girer girmez babamın eşi iki valiz hazırladı ve Portekizli hizmetçiyi de yanımıza alarak hemen kliniğe doğru yola koyulduk. Arabada hiç konuşmadık.

Hanım kliniği iç kapayıcı, korkunç buldu; odasında parka bakan kocaman pencereler vardı. Çaresizlik içinde yatağa uzandığında hâlâ kendini öldürmek istediğini, kocasının, onun böyle bir yerde kalmasına asla razı olmayacağını söylüyordu. Ona, "Eve dönmek ister misin? Seni götürebilirim!" diye sordum.

"Hayır, doktor burada kalmam gerektiğini söyledi ama bütün yazı burada geçiremem; bu olanaksız."

Klinikten çıktığımda müthiş başım ağrıyordu, kendimi işe yaramaz, beceriksiz hissediyor, ne yapabileceğimi bilemiyordum. Bir insanın umarsızlığını, bu denli acı çekişini görmek müthiş bir ağırlık veriyordu ve derin bir yetersizlik duygusuna kapılmama yol açıyordu.

Bu arada henüz Paris'teyken Topor'un akşamları birlikte kafa çekip eğlendiği kuzeyli heykeltıraş arkadaşı Erik'i aradım. Nicolas'nın telefon edişime bozulduğunu söyledim.

"Şok olmuş olmalı."

"Evet, ben sadece babalarımızın yan yana gömülmüş olduklarını söylemek istemiştim."

"Elbette ama onu zaten rahatsız eden de babasının gömülmesi olayı. O da, ben de Roland'ın başka bir mezarlıkta, kendi anne ve babasının yanına gömülmesini istemiştik ama kız kardeşi ve sevgilisi, Montparnasse olmasında ayak dirediler. Roland'ın büyük bir sanatçı, halka mal olmuş bir kişi olduğunu söylüyorlar ve bu nedenle başka büyük sanatçılar ve yazarlarla birlikte uyuması gerektiğini iddia ediyorlardı."

"Anlıyorum, ölüler için bile iyi ve kötü adresler var."

"Nicolas babasının, babaannesi ve dedesiyle yatmasını istiyordu."

"Onu incitmek istemediğimi söylemek için yeniden arayacağım. Peki, biz ikimiz buluşabilir miyiz?"

"Ne yazık ki buradan ayrılıyorum; İtalya'da bir sergi açacağım ama dönüşümde görüşürüz, tamam mı?"

"İtalya'nın neresinde?"

"Milano yakınlarında; bunlar son derece büyük heykeller ve birkaç dakika içinde bu bronz heykelleri almak için kamyon gelecek."

"İyi ama ne zaman yola çıkıyorsunuz?"

"Yarın."

"O halde bu akşam birkaç dakika görüşemez miyiz?"

"Bu olanaksız, yapacak o kadar çok işim var ki; kente inemem; döndüğümde buluşuruz; beni arayın."

Akşam Topor'un oğlunu yeniden aradım.

"Beni bağışlayın, densizlik etmek istemedim. Babalarımız yan yana gömülmüş oldukları için kendimi size yakın hissettim, ama babanızın oraya gömülmesine karşı olduğunuzu bilmiyordum."

"Karşı olduğumu kim söyledi?"

"Babanızın bir arkadaşı, Erik."

"Ah, tam olarak öyle değil. Gerçek şu ki, önemli olan babamın gömülmüş olduğu yer değil. Ben onun işini savunuyorum. Benim için de, onun için de daha önemli olan bu; anlıyor musunuz?

"Siz ressamsınız değil mi?"

"Evet."

"Babanız bu mesleği seçmenizden ötürü memnun muydu?"

"Evet, o bu düşünceyi her zaman sevmiş ve beni yüreklendirmişti. Son derece eleştirel ve sert bir davranışı vardı; benim kendi kendime karşı, zor beğenir biri olmamı isterdi. Elbette günümüzde ressamlığın kolay bir iş olmadığını çok iyi bilirdi."

"Ne anlamda?"

"Eh, Fransa pazarı küçük; zaten ben çoğunlukla Belçika'da resim satıyorum."

"Çalışmalarınızı görmek isterdim."

"Evet, belki günün birinde mümkün olabilir. Ama şimdi hem kendi işlerimle hem de babamınkilerle çok meşgulüm."

Topor'un oğlunun bir çocuk gibi, son derece tatlı bir sesi vardı; babası da yumuşacık bir insandı. Belki de birbirlerine benzeyen yönleri davranışlarındaki zarafetti.

Paris'teyken, Roland Topor'un bir kitabından yola çıkarak *Üçüncü Katın Kiracısı* adlı bir film çeken Roman Polanski ile buluşmalıydım. Hem Topor hem de Polanski, peşlerine düşülmuş Yahudi çocuklar olarak yaşadıkları o korkunç savaşın üzerlerinde bıraktığı dehşeti silip atma arzusu taşıyorlardı. Babam ve Roland da önünde sonunda savaştan söz edeceklerdi. Belki de babam şöyle diyecekti:

"Bakın, siz o zaman daha çocuktunuz ama ben büyük bir aşağılanmaya maruz kaldım. İltica etmiş olduğum New York'tayken, Londra'da bulunan özgür Fransız ordusuna yazılma, General De Gaulle'e katılma arzusu duydum ama askerî kontrolde, kuşlardan korktuğum ortaya çıktığı için orduya alınmadım. Şimdi öldüm ve hayatım sona ereli beri korkularım da yok oldu. Kimi zaman mezar taşıma kuşlar konuyor ve ben fark etmiyorum, hatta onların cıvıltısı, kanat çırpışları beni neşelendiriyor bile. Kuş fobim yüzünden Amerika'da kaldım ve silah üreten bir fabrikada çalışmaya başladım. Londra'da Normandiya Çıkarması'nı hazırlayanlar arasında olamamak gerçek bir cezaydı. Cezayir Savaşı'ndan sonra iktidarı ele geçiren General De Gaulle'e duyduğum antipati, belki de onun yanında savaşamamaktan, ordusunun bir neferi olamamaktan kaynaklanıyordu. Hayır, General'in gözünde hiçbir değerim yoktu çünkü aptalca bir fobi yüzünden ülkemi faşist Nazi boyunduruğundan kurtarma olayında yer alamamıştım. Siz neredeydiniz savaş sırasında?"

"Annem, babam ve kız kardeşimle birlikte kaçıyordum; Yahudi olduğumuz ve babamın arkadaşları Direniş'e katıldığı için mülteci olmuştuk. Beni korkutan ama aynı zamanda hoşuma giden Alman askerlerini hatırlıyorum. Üniformaları içerisinde mükemmel görünen askerlerin gösterişli, tehditkâr, ama aynı zamanda dokunaklı bir halleri vardı. Ve o dönemde korkumu

yenmek, hayatımı değiştirmek için kahkahalar atmak, komiklikler yapmak ve bol bol içmek gibi bir arzu duymaya başladım. İçki içmek, ürkek kişileri gözü pek kılar."

"Ben şişmanlamak istemediğim için içki içmezdim; içki şişmanlatır. Göbekli biri olmak istemezdim. Ben ince uzun, kır saçlı, yakışıklı bir ihtiyar olmayı arzuluyordum."

"Yok, hayır, ben eğlendim, ölene kadar kendimi hiçbir şeyden mahrum etmedim."

"Ama belki siz yakışıklı bir erkek değildiniz."

"Hayır, neredeyse keldim, fazlasıyla şişmandım."

"Benim hayatımda iki dönemim oldu. Çocukluğumda güzel bir yüzüm, yeşil gözlerim, minik bir burnum olduğunu bilirdim ama biraz şişmandım. Göbeğim yoktu ama hem bacaklarım biraz kalındı hem de gıdım vardı. Elli yaşlarıma doğru zayıflamaya karar verdim. Çok zayıf ve yakışıklı olmalıydım, kilomu saklayacak bol giysiler yerine, bedenime oturan takımlar giymeliydim. Ondan sonrası daimi bir irade kontrolü oldu; şişmanlamamaya, zayıf kalmaya çalışıyordum. Ama sözlerimi yinelemeye başladım, size bunlardan söz etmiştim zaten."

"Ne önemi var, samimi davranıyorsunuz, kendinize olan hayranlığınızdan utanmıyorsunuz. Ya çocuklarınız?"

"Çocuklarımı pek az gördüm. Onlardan tam olarak ne beklediğimi bilmiyorum, yazgılarının farklı, daha huzurlu, daha az çalkantılı olmasını isterdim ama sizi çocuklarım, torunlarım ve onların hayatlarıyla sıkmak istemem. Belki de benim kabahatimdi, onları anlamaya çalışmadım ama aile hayatına pek yatkın bir insan değildim; tek çocuk olarak büyümüştüm. Elbette seviyordum onları ama beni fazla ilgilendirmiyorlardı. Ya sizin çocuklarınız var mıydı?"

"Evet, ressam olan, çok başarılı, sanatçı bir oğlum var. Ona fazlasıyla acı çektirmiş, kimi zaman fazlasıyla katı davranmış olsam bile, oğluma çok düşkün bir babaydım. Onun işlerini eleştiriyordum, hatta başka genç sanatçılardan daha az yardım ediyordum. Böyle ölüvermem beklenmezdi, onu yalnız bıraktım, onunla konuşmak, ne kadar çok sevdiğimi söylemek fırsatı bulamadım."

Bir cumartesi öğleden sonrası babam bizi evinde toplamıştı; kitaplıkta oturuyorduk, o lacivert bir sabahlık giymişti; solgun ve zayıftı, kanserinden ve kemoterapisinden söz ediyor, ama bunu bir başkasının kanseri ya da kemoterapisi gibi yapıyordu. Sonra bize açıklamalar yaptı; karısı ve karısının istekleri de söz konusuydu. Ölümünü en ince ayrıntısına kadar müthiş bir titizlikle hazırlamıştı. Mezarı başında Kadiş okumasını istediği hahamı çağırmak için ne yapmam gerektiğini söyledi. Bu kimi zaman Paris'te, kimi zaman Tel Aviv'de yaşayan bir hahamdı ve bu nedenle ben onu cenaze için çağırdığımda, Tel Aviv'den buraya yapacağı yolculuğu da düzenlemeliydim. Sonra bana anlaşma yapmam gereken cenaze şirketiyle ilgili ayrıntılar verdi ve nasıl gömülmek istediğini anlattı. Hatta cenazesine kimlerin gelmesini istediğini bile yazmıştı.

Roland'ın, onu gençliğinden beri tanıyan yayıncılarından biriyle akşam yemeği yedim ve bana Topor ile Polanski'nin altmışlı yılların başında Cafe Flore'da tanıştıklarını anlattı. Sonra bana Topor'un babası, Polonyalı naif bir ressam olan ama ailesini geçindirmek için deri ticareti yapan Abraham'dan söz etti.

"Topor çok para kazanmış mıydı?"

"Bilmiyorum, sanırım son zamanlarda özellikle vergi dairesiyle ilgili sorunları vardı. Elbette resimlerinden, sonra da televizyondan ve sinemadan para kazanmıştı."

"Çok kadın var mıydı çevresinde?"

"Evet, pek çok kadın gelip geçmişti. Ama ona ilişkin en olağanüstü, en dayanılmaz anım onun harika ve bulaşıcı kahkahasıydı."

"Her zaman sarhoş muydu?"

"Hayır, sanırım az çok hepimiz kadar içerdi. Doktorlardan korkardı. Son yıllarda kalp sorunları vardı ama tedavi görmeyi, muayene olmayı reddetmişti; bu nedenle de kendi gerçeküstü öykülerinin birinin kahramanı gibi ölmüştü. Rabelais ve Flaubert gibi aptallık ve hatta delilik Topor'un hayran olduğu bir özellikti. Ama tatilden döndüğümüz zaman sana onun hakkında çok şey anlatacak bir arkadaşını tanıştıracağım. Ben yıllardan beni onu görmüyordum. Cenazesine gittim, kalabalıktı; çok sevilen bir insandı."

Babamın hanımını ziyaret etmek için hastaneye gittiğimde kız kardeşim de bana eşlik ediyordu; otomobilde, kendini bu kadar kötü hisseden, kliniğe yatmak isteyen, sonra eve dönmeye karar veren; önce doktor isteyen, sonra ondan nefret eden; çocuklarını birbirine çekiştiren bir insanla ne yapılabileceğini düşünüyorduk. Gerçekten çaresiz bir halde miydi? Ne yapmak gerekiyordu?

Kliniğe vardığımızda, odasına çıktık; pek bakımsız bir haldeydi; gözleri yarı aralık, anlaşılmayan sözler mırıldanıyordu; kız kardeşinin çek defterini çaldığından, oradan çıkamadığından yakınıyordu...

Aşağıya inip doktoruyla konuştum; o bana her zamanki kaypak tavrıyla nasıl davranmamız gerektiğini,

hangi ilaçları verdiğini anlattı. Hastalarıyla başka, yakınlarıyla daha başka türlü konuşan ikiyüzlü bir insandı. Gene de bu ikili tavrın altında bir iyi niyet yattığı seziliyordu. Ona bakılırsa, hastanın bu yere alışması beklenmeli, uzman personelin de ona yakınlaşması gerekiyordu. Sonra, doktor hastamızı ziyarete çıktığında kız kardeşim ve ben bir salonda bekledik. İşleri nasıl yoluna koyacağımızı tartışırken kel kafalı, pek temiz görünümlü, siyah bir kazak, beyaz şort ve siyah lastik ayakkabılar giymiş yaşlı bir bey, bir elinde içeceği, bir elinde sigarası içeriye girdi. Girdi, sonra çıktı, geri döndü ve sonra elinde içeceği olmadan yeniden girdi.

Ona sordum: "Siz de hasta mısınız?"

"Evet, yirmi iki numaralı odada kalıyorum."

"Çok oldu mu buraya geleli?"

"Hayır, bir aydır buradayım ama sonuçlar olağanüstü, adeta mucizevi."

"Siz de mi bunalımdasınız?"

"Hayır, ne bunalımdayım, ne uyuşturucu, ne alkol kullanıyorum. Oturabilir miyim?"

"Elbette, buyurun," dedi gülümseyerek kız kardeşim.

"Bakın, benim kötü bir hastalığım var, günde yirmi saat uyuyordum, uyanık kalamıyordum."

"Neden?"

"Bilmiyorum ama şimdi kendimi iyi hissediyorum, sabahları sekizde uyanıyorum. Aslında bir neden vardı: Başarısızlığa uğradım, çok para kaybettim; küçük bir terzi atölyem vardı. Paris'e gelmeden önce Tunus'ta büyük bir terzihanem vardı ve iki hizmetçi çalıştırıyorduk. Şimdi karım bile iş bulamıyor."

"Ama siz kendinizi iyi hissediyor musunuz?"

"Evet, çok iyiyim; Tanrı'nın izniyle tamamen iyileştim. Yanınızdaki hanım anneniz mi?"

"Hayır, kız kardeşim."

"Bağışlayın ama fizyonomi konusunda pek iyi değilimdir ve yaşları karıştırırım."

"Teşekkürler, görüşmek üzere."

"Evet, geri geldiğinizde, ben yirmi iki numarada olacağım; burada herkesi tanırım."

Kız kardeşimle Flandrin adlı lokantaya yemeğe gittik ve nasıl bir tavır benimsememiz gerektiği hakkında konuştuk.

"İyi ama bu yaz ne yapacak? Nereye gidecek?" diye soruyordum ben.

"Göreceğiz; sabırlı olmalıyız."

Güneşli bir gündü, hava sıcaktı, tatlı bir esinti vardı; havanın güzel olduğu, gökyüzünde beyaz bulutların dolaştığı bir haziran gününde Paris harika olur; hava çok tatlıydı, ben bir bardak soğuk beyaz şarap içiyordum. Haziranda günler çok uzun olur ve gökyüzü menekşe rengidir. Paris babamın kentidir; özellikle de bazı yerler, bazı mahalleler. Lacivert giysisi içinde, meyve, ahududu, kavun, kiraz, portakal yiyişi geliyordu gözümün önüne. Yıllar önce, ben çocukken o pipo içerdi ama sonra bunu da bırakmış, lacivert yerine gri takımlar giymeye başlamıştı. Elbette, babam onu anımsamamızı istediyse, bunu başarmıştı. Onun karısıyla ilgilenmek, olayları akışına bırakmamaya çalışmak zorunda kaldığım için, Paris'i, Fransa'yı, bana onu hatırlatan yerleri ve kokuları da terk edemiyordum. Artık Montparnasse'da huzur içinde olduğunu biliyordum. Öldüğünden beri zevkleri değişmiş miydi acaba? Roland Topor onu güldürüyor muydu? Topor bana babamın bir arkadaşını hatırlatıyordu; kısa boylu ve şişman olduğu için Bouboul denen biriydi o. Rus kökenli bir kürkçüydü; yemek yemeyi, içki içmeyi, zengin insanlarla birlikte olmayı severdi. Geceleri çıkardı; kızları severdi ve

kocaman, altın bir bilezik takardı. Dedem öldüğü zaman Bouboul'un bize akşam yemeğine geldiğini, bütün üzüntümüze karşın, bizi gözlerimizden yaş gelene dek güldürdüğünü hatırlıyorum. Babam gülmeyi severdi, ama az gülerdi; her şeyi ciddiye alırdı; hayat kurallı ve ona doğru göründüğü gibi düzenlenmiş olmalıydı. Peki ya Topor nasıl görüyordu hayatı?

Onu iyi tanıyan insanlardan birinin eski karım olduğunu hatırladım; belki o bana bazı bilgiler verebilirdi. Böylece onu aramaya karar verdim. Karşıma telesekreter çıktı, mesaj bıraktım. Roland Topor'un kim olduğunu, arkadaşları ya da onunla çalışmış kişiler aracılığıyla tanımaya çalışıyordum. Ama sadece kaçamak yanıtlar alıyordum ya da konuştuğum kişiler bana şöyle diyorlardı: "Şimdi telefonda zaman yitiremem, belki tatilden sonra konuşuruz..."

"Evet, Roland çok sevdiğim bir arkadaşımdı, ama şimdi yola çıkmak üzereyim; isterseniz beni ekimde arayabilirsiniz..."

Neden? Bu sanatçının arkasında gizlenen neydi? Onun ölümünü çevreleyen sır hangisiydi? Böyle uysal, tatlı ve çoğunlukla parasız olan bir insan, öldükten sonra arkasında bu kadar çok kıskançlık bırakmıştı; ona "çok yakın", "en önemli dostları" olduğunu iddia eden insanlar neden konuşmamayı, açılmamayı yeğliyorlardı? Benimle neden buluşmak istemiyorlardı, onları korkutan neydi? Roland'ın hayatında ya da ölümünde bir sır mı vardı? Yoksa birisi boğazlamış mıydı onu?

Ağustosta hepimiz tatile çıkacaktık. Artık ne tatile ne yolculuğa çıkabilecek olan babam ve Roland dışında hepimiz gidiyorduk. Onlar o haftaları çene çalarak geçireceklerdi. Belki de babam Roland'a hastalığını anlatırdı. Hayatının son aylarında Lyonlu genç bir sanayiciyle çalışıyordu ve son derece bitkin olmasına karşın onu İsrail'e götürmeye karar vermişti. Bunun,

şimdiye kadar pek çok kez gittiği ve kendini çok bağlı hissettiği bu ülkeye son ziyareti olduğunu biliyordu. Ona eşlik etmemi ister mi diye sorduğumda, bana hayır dedi. O genç sanayici ile birlikte gitmeyi yeğlemiş ve dönüşünde bana şöyle demişti: "Bana karşı son derece nazik davrandı, bir evlattan daha şefkatliydi."

Babam daima beni, kız kardeşimi, eniştemi yaralamak isterdi. Oysa onu seviyordum, ona ve bu acımasızlığına, kendini üstün hissetme gereksinmesine, umursamazlığına hayrandım. Babamın bana acı çektirdiğini söylemem az bile kalır. Hayatımı düzgün biçimde sürdüremeyecek kadar zavallı olduğumu hissettirmek istiyordu bana.

Babamın Roland Topor ile ailesi hakkında konuştuğunu sanmıyorum; bunlar onu ilgilendiren konular değildi. Kendisi varlıklı ve şımartılmış tek çocuktu; sadece kendi hayatından ve sorunlarından konuşulmasını isterdi. Hep aynı öyküleri yinelemesinden ve bunları öteki insanların ortalama varlıklarından çok daha yüce şeylermiş gibi anlatmasından sıkılırdım. Babam Topor'la acaba paradan söz ediyor muydu? Acaba onu eleştirmenin, paraları aptalca harcaması yüzünden aşağılamanın yolunu bulmuş muydu? Topor ve babam birbirlerine hayatlarını, aşklarını, anılarını anlatıp bitirdikten sonra ne konuşmuşlardı? Birbirinden böylesine farklı iki Yahudi, yan yana yattıkları sürece neler icat edeceklerdi acaba? Yaşayanlarla ilgileri sürüyor muydu? Herhangi bir biçimde bizi koruyorlar mıydı? Onlar için zaman ölçümü değişmişti. Belki de Roland Topor'un ve babamın ruhları artık Montparnasse'da değildi. Orada sadece artık çürümüş olan bedenleri kalmıştı. Ruhları dünyanın başka bir yerindeki çocuğun, yeni doğmuş bir bebeğin bedenine girmiş olabilirdi. Olasılıkla artık Yahudi ya da erkek değildiler; gene de bir önceki hayatlarından izler taşıyor olabilirlerdi:

bir müzik, bir düşünce tarzı. Gene de yeniden bedenlenmenin hemen gerçekleştiği kesin değildir. Bir ruhun, yeniden doğmadan önce uzun süre beden dışında kalıyor olması da olasılık dahilindedir. Bu durumda babam ve Roland'ın sonsuza dek orada kalacakları da belli değildir. Bedenleri çürüyecek, geriye birkaç parça kemik kalacaktı; böylece onlar da artık orada olmayacaklardı. Sadece bir taşın üzerinde yazılı adları okunacaktı. Ölmüş bir insanın hayatını bize hatırlatanlar sadece geride bıraktığı yapıtları ve mezar taşıdır; insan toz olur gider.

Eski karım telefon etti. Sesinde tatlı ama rahatsız bir ton vardı. Ona babamın öldüğünü söyledim.

Beni şöyle yanıtladı: "Evet, kim olduğunu anımsamıyorum, ama birisi söyledi bana. Ne zaman oldu?"

"Neredeyse iki yıl oluyor."

"Ah, anlıyorum. Ya işin?"

"Iyi gidiyor, çok çalışıyorum."

"Başarılı romanlar yazdığını ve bir ödül kazandığını biliyorum."

"Başarılı biraz abartılı bir sıfat olur; kitaplar yazdım diyelim."

"Bunu bana senin okurun olan eniştem söyledi."

"Bir enişten olduğunu unutmuştum."

"Ya kız kardeşin?"

"İyi, psikiyatr oldu; çocuğu büyüyor."

"Yeniden evlendin mi?"

"Hayır, ya sen?"

"Ben de."

"Demek ki senin tek kocan benim."

"Şimdilik öyle. Mutlu musun?"

"Bilmiyorum, ya sen?"

"Ben iyiyim, keyifli bir hayatım var, hatta iki hafta

Provence'da kaldım ve güneşte yandım."

"Dinle, sana sormak istediğim bir şey var."

"Söyle."

"Yıllar önce beni Roland Topor ile tanıştırdığını hatırlıyor musun?"

"Evet, elbette; Avustralyalı arkadaşım Mike'ın evindeydi."

"Topor senin arkadaşın mıydı?"

"Evet, onu severdim; takıldığım ve takılmayı sürdürdüğüm sanatçı bir grubun üyesiydi."

"Kalp krizinden mi öldü?"

"Hayır, beyin kanamasından."

"Bunu beklemiyor muydu?"

"Hayır, ansızın oldu."

"Peki sen onu iyi tanır mıydın?"

"Evet, epeyce iyi tanırdım, söyledim ya sana."

"Biliyor musun, Montparnasse'da babamın yanı başında gömüldüğünü fark ettim. Babam sanatçılardan hoşlanmazdı ve şimdi sonsuza dek bir aradalar."

"Roland son derece sevimli ve neşeli bir insandı; herkes severdi onu."

"Biliyor musun, tuhaf bir durum var; onu tanıyan kişilere babam hakkında sorular sorsam, kolaylıkla yanıt alıyorum. Ama arkadaşlarına, oğluna ya da yayıncısına Topor hakkında bir şeyler sorduğumda yanıtlar daima pek kaçamak, pek kaypak oluyor. Onun hakkında şirin bir şey söylüyorlar ve sonra sanki altında bir sır yatıyormuş gibi susuveriyorlar. Babam ve Topor hakkında bir şey yazmak istiyorum ama Topor hakkında hiçbir şey öğrenemiyorum."

"Uydur, canının istediğini, aklına geleni yaz."

"Yazmak için bilmek gerekir."

"Ya da uydurmak. Hayal gücünden yoksun olduğunu sanmıyorum. Sesini duyduğuma sevindim. Ben bütün yaz Paris'teyim, buralara uğrarsan ara beni."

Sonradan düşündüm de, ona Topor'dan söz etmemeliydim. Bunca uzun bir sessizlik döneminden sonra telefon edip bambaşka bir insan hakkında bilgi istemiştim. Onu yeniden aradım ve sesini duyduğuma sevindiğimi söyledim. O da bana, "Teşekkürler," dedi.

Ona, "Canını sıkmak istemezdim," dedim.

"Yok canım, ama telefonda konuşmaktan hoşlanmadığımı unutmuşsun."

Gerçekten de hatırlamıyordum bunu. Eski karım kaç yaşındaydı acaba? Neredeyse kırk olmalıydı. Sekiz yıl göz açıp kapayana kadar geçmişti. Bana Roland'dan söz etmek istememiş, araya suskunluklar, duraksamalar girmişti. Belki de onun sevgilisi olmuştu, Roland ile sevişmişlerdi, bir gece birlikte sarhoş olmuşlardı; belki de aralarında bir kavga, bir çekişme yaşanmıştı. Ona "Kalp krizinden mi öldü?" diye sorduğumda kesin bilgi sahibi birinin kendinden emin ses tonuyla beni, "Hayır, beyin kanamasından," diye yanıtlamıştı.

Bana, "Bilmiyorsan, uydur," demişti.

O sanatçı hakkında ne uydurabilirim ki? Babasının adı Abraham idi, Helene adında bir ablası vardı; Paris'e gidince arayacaktım onu. Çocukken yazları şair d'Annunzio'nun sürgüne gittiği Lande bölgesindeki Arcachon'da geçirdiklerini biliyorum. Savaş yıllarında Roland'ın ablasıyla kır evinde saklanmalarının Lelouch'un bir filmini anımsattığını söyleyebilirim. Topor'un Milano'yu tanıdığını, orada sanatçı dostları bulunduğunu anlatabilirim. Hayatı boyunca yazardan çok ressam ve heykeltıraşlarla arkadaşlık etmişti. Belki de resim hakkında daha neşeli bir görüşü vardı. Ressamı "sanatının tutkusu tarafından yenip yutulan kişi" olarak tanımlıyordu. Sonra şöyle diyordu: "Bir ressam hüzünlüdür! Ama ressamların hüzünlü olmaları gerekir." Yazarlar hakkındaki görüşü ise "yazar, edebiyat hüzünlü olduğu için ağlar" şeklindeydi.

Arkadaşı Erik, Roland'ın ailesinin yanına değil de, Montparnasse'da öteki sanatçıların yanına gömülmesini isteyen kişinin, ciddi bir kadın ve bir profesör olan ablası Helene'in isteği olduğunu söylemişti bana. Helene kendinden çok farklı, onun kadar klasik olmayan, pek kırılgan dâhi kardeşine adeta âşıkmış. Helene bu davranışıyla hem ünlü oğullarıyla gurur duyan anne ve babasının hem de Roland'ın kişisel arzusunu yerine getirdiğine inanıyordu. Gerçekten de kitaplarının birinde yazdığı minik bir şiirde, bu arzusuna işaret eden satırlar vardı. Şöyle diyordu: *"Au cimetèere de Monparnasse. Parmi les tombes ordinaires, il en est un sans carcasse. Où les defunts se desalterent. On y est mieux qu'au bar d'en face. Les grandes crus reviennent moins cher. Il y a toujours de la place. Et l'on ne manque pas de vers."*[1]

Ben Helene hakkında hiçbir şey bilmiyorum.Onu tatlı yönleri de bulunan güçlü kişilikli bir kadın olarak hayal ediyorum. Bu nedenle Roland'ı Montparnasse'a gömerken bu şiiri okuduğuna inanıyorum.

Roland da kendini Montparnasse'da hayal ediyordu. Yayıncısı Bourgois'in dediği gibi doktorlardan ve hastalıklardan ödü patladığı için, elbette bunun bu kadar çabuk olacağını bilemezdi. Roland ve ablasının birbirlerine çok bağlı oldukları belli oluyordu. O, Helene'e büyük bir saygı duyuyordu. Roland'ın kitaplarından birinde bulunan ve ikisini birlikte gösteren aile fotoğrafının arka planında Eyfel Kulesi görünmekte.

Helen kardeşine karşı korumacı bir tavır benimsemişti. Roland, sıska bir çocuktu, kocaman gözleri olan bir civciv gibiydi, ama sonradan kendini çılgın bir hayata, doymak bilmez bir oburluğa teslim etmişti.

Benim pek temkinli olan babamın tam tersiydi. El-

[1] Montparnasse Mezarlığı'nda, sıradan mezarların arasında, bir yapı kafesine bile sahip değil; olmuşlerin susuzluğunu giderdiği. Ondeki bardan daha rahat ve onemli rekolteler daha ucuz. Her zaman yer var, kadehlerse hiç eksilmez. (Y.N.)

li yaşındayken, sekreterinin kocasının gırtlağında kanser oluştuğunu duyduğunda sigara içmeyi kesmişti. Kendini çok yaşlı hissettiği için ne golf oynamış, ne kayağa gitmişti. Son yıllarda, kışları ağır gripler, bronşitler geçirir olmuştu; soğuktan korunmak için hayat boyu nefret etmiş bile olsa lacivert bir kaşkol takardı.

Bu kırılganlığın onu kemirmekte olan hastalığı gizlediğini anlamalıydım.

Kliniği arayıp, babamın hanımı ile konuştum; iyileşmişti. Gene eskisi gibi olmaya, her şeyi çekiştirmeye, başkalarının işleriyle ilgilenmeye başlamıştı. İtalya-Fransa maçı hakkında yorumlar yaptık. Fransa penaltı atışlarıyla kazanmıştı ve İtalya dünya kupasından elenmişti. O bunun iyi oynanmış, güzel bir maç olduğunu düşünüyordu. Futbol uzmanları ise Maldini'nin berbat bir antrenör olduğunu, Del Piero'nun kötü oynadığını ileri sürerek müthiş öfkelenmişlerdi.

Babamın hanımına, iki gün önce onu rüyamda gördüğümü, deniz kenarında büyük bir otelde, birbirine geçmeli iki odada kaldığımızı, onun siyah bir yüzücü mayosuyla balkonda durduğunu anlattım.

"Siyah bir mayom olduğu doğru!"

"Neşeliydin, keyfin yerindeydi."

"İyi bari; buna gerçekten ihtiyacım var."

Birbirinden bunca farklı olan iki kişi, varoluşlarının ana izleği olarak birinin düzensizliği, ötekinin düzeni seçtiği iki Yahudi olan babam ve Roland'ı düşününce aslında ortak noktalarının da bulunduğunu anlıyordum. Her ikisinin anne babası da Fransızca'yı yabancı bir vurguyla konuşuyorlardı; her ikisi de kendi işlerini ciddiye almışlar, başarı kazanmak, adlarını duyurmak için çalışmışlardı. Fransız olmak, ülkelerinde önemli kişiler olarak tanınmak istiyorlardı.

Babamın Alsaslı ana babası ile Roland'ın Polonyalı ana babası arasında ne fark vardı? Benim büyükannem ve büyükbabam lüks otellerde yaşama, lüks lokantalarda yeme, lüks mağazalardan alışveriş yapma niyetinde olmasalardı, sıradan göçmenler olacaklardı. Böyle yaparak kozmopolit kişilerle tanışmışlardı; bunların kimi vatanlarından sürülmüştü, kimi ünlü, kimi dürüst, kimi namussuz insanlardı; o zaman gözde tatil yerlerinde, kumarhanelerde, okyanusları aşan transatlantiklerde bu tip insanlarla tanışmak mümkündü. Büyükannem ve büyükbabam, sürgünün verdiği hüzün ve ağırlık duygusundan, yabancı vurguyla Fransızca konuşma rahatsızlığından sıyrılma hayalini o tip dünyanın çerçevesi içinde yaşayarak başarmışlardı. Büyük otellerin, kaplıcaların dünyasında herkes biraz yabancıydı, herkesin bir vurgusu vardı. Bu nedenle dünyanın serüvencilerinin, çaresiz insanlarının ve savaş zamanında onların Mekke'si haline gelen New York'a sığınmışlardı. Şık bir hayat tarzı sürdürebilmek için New York'ta insanın parası olması yeterliydi.

Babam ve Topor birbirleriyle konuşurken içten davranıyorlar mı diye merak ediyordum. Babamın Roland'a şu soruyu sormuş olacağını tahmin ediyorum: "İşinizden memnun muydunuz? Başarınız sizi tatmin ediyor muydu?"

"Hayır, tam olarak değil; daha fazlasını yapabilmek isterdim. Picasso gibi tartışılan bir ad, mutlak bir yetenek olmak, evrensel bir şöhret kazanabilmek isterdim. Yeteneğim vardı, çok çalıştım, zaman yitirdiğimi sanmıyorum ama gene de bir Picasso olmadığımın bilincindeyim ve bunun beni üzdüğünü, acı verdiğini itiraf etmeliyim. Korkarım, ben olmasaydım, yazı yazmasaydım ya da resim yapmasaydım da sanatın gidişatı aynı olurdu, ama bu benim ölümü huzurla karşılamamı sağlamıyor; ben de resim ve heykel yapan ama ha-

yatını başka bir işten kazanan babamın yolunu izleseydim, daha iyi yapmış olurdum. O son derece tatlı bir insandı ve hiçbir küstahlığı yoktu. Ben de çok çalışmış, öğretmenlik yapmış, tevazu ile müthiş bir kariyer oluşturmuş ablam gibi ciddi ve efendi bir insan olabilirdim. Hiç kuşku yok, bunun için daha zeki ve yetenekli olmam gerekirdi. Beni anlıyor musunuz? Ben Picasso gibi olabilseydim, sizin gibi sanatçılarla ve sanat dünyasıyla ilgisi olmayan bir kişi bile benim kim olduğumu bilirdi; sizin sorduğunuz soruyu bana sormasına gerek kalmazdı; yanılıyor muyum yoksa?"

"Hayır, yanılmıyorsunuz, ben sizin kim olduğunuzu bilmiyordum; daha hayatta olduğum zaman bir Picasso tablosuna sahiptim; bu doğru. Ama herkesin o ünlüler gibi olamayacağı bellidir. Belki de sizin büyük bir yeteneğiniz vardı ve sizden söz edildiğini duysaydım, sizin bir tablonuzu satın alırdım. Ama bu işler öteki dünyalarda da olur. Biliyorsunuz, ben Fransa Yahudi cemaatinin başkanıydım; bu, bir Yahudi'nin ulaşabileceği en yüksek noktadır, ama asla ne bir Rothschild oldum ne de De Gaulle gibi büyük bir insan. Benim de korkularım, tembelliklerim oldu ve insanların beni Henry Kissinger ya da J. P. Morgan gibi hatırlamayacaklarını bilirim. Biz birbirimize benziyoruz çünkü başkalarına takdim edilmeye ve ne iş yaptığımızın söylenmesine gereksinme duyduk. Buna gereksinme duymayan insanlar vardır ve onlar yüce gönüllüdürler. Bunu kabul ediyorum; ben bir kentsoyluydum ve bazı ayrıcalıkları kaçırmak istemezdim, geleneklere bağlı bir kişiydim, oysa insan cesur ve cüretkâr olmalı, atılgan davranmalı ve biraz serüven peşinde koşmalı; hepsinden önemlisi sonsuz hırsı olmalı. Kadınlar için de aynı durum söz konusudur; bunu kabul ediyorum, onlar beni korkutuyorlardı. Görüyor musunuz sevgili Roland, sorun şudur: Biz hayatı fazlasıyla karmaşık kıldık."

"Doğru; Picasso belki bir İspanyol göçmeniydi, Joyce İrlandalı bir sürgündü ama onlar asla Amerika'da olmadılar; bambaşka bir dünyada yaşıyorlardı. Elbette siz Rothschild veya Kissinger olsaydınız, kim olduğunuzu hemen bilirdim ve Yahudi cemaatinin başkanı olduğunuz bilgisini eklemek zorunda kalmazdınız. Siz Orson Welles olsaydınız, *Yurttaş Kane* filmini çevirip çevirmediğinizi ya da Rita Hayworth ile evlenip evlenmediğinizi sormak durumunda kalmazdım. Ama inanın bana Başkanım, duruma razı olmak kolay değil. Ben çok gülerdim ve fazlasıyla eğlendim ama gene de hiç kuşku yok ki, içimin bir yanı inceden inceye sızlıyordu. Fransa'da yeterince tanınmamak beni üzüyordu. Bu belki de Yahudiliğin getirdiği kaygıdır; içinde güvensizlik barındıran bir kaygı. Ama artık elden ne gelir; Roland Topor, o bilinen kişi oldu ve artık değişemez; hayatının son yıllarında harika bir başyapıt yaratacağı umut edilemez. Topor'un yazgısında yaşlılığa yer yok. O böylece ölüvermek, olmuş olduğu halin iyisiyle de, kötüsüyle de yetinmek zorunda. Pek çok kez şöyle düşündüm: Daha az içki içseydim, daha erken uyusaydım, bu kadar düzensiz olmasaydım acaba daha iyi işler yapar, daha önemli yapıtlar koyabilir miydim ortaya? Sanmıyorum. Bir başyapıtın yaratılması bir rastlantıdır. Van Gogh olmayı yeğler miydim? Mistralin şiddetli ışığıyla parlayan Arles'da yalnız ve sefil bir kış geçirmeyi ister miydim? Bilmiyorum, pek çok vaatte bulundum, pek çok şey istedim. Belki siz de Başkanım, daha fazlasını yapamazdınız çünkü, samimi olalım, her birimiz karakterimizin, onun güçsüzlüğünün, tembelliğinin kurbanıyız. Sizin de yeterince hırslı olmadığınız ya da fazlasıyla korunduğunuz doğrudur."

"Ben daha varlıklı ve güçlü olmak istiyordum ama içimdeki kentsoylu temkinlilik ağır bastı. Benim dünyamda yaşayan ya da benimle aynı eğitimi almış insan-

lara göre kendimi gerçekleştirmiş bir insan olarak hissetmem beni mutlu ediyordu. Kendimi hiçbir zaman ön plana çıkarmadım; bunu aşk hayatımda bile yapmadım çünkü sorun yaratmak, başıma iş açmak istemiyordum. Daima doğrudan ilişkileri, büyük mücadeleleri, yüce davranışları yeğledim. Biraz gizli yaşamayı yeğledim. Romantik yapımın beni kaçmaya, kirişi kırmaya yöneltebileceği doğruydu, ama beni ülkeme, işime, karıma bağlı tutan sağduyum her zaman üstün geldi. Hayatımın bana doyum verdiğini söylemeliyim; hastalanmak ve böyle çabuk ölmek hiç hoşuma gitmedi. Daha uzun yaşayacağımı sanıyordum. Ama işler böyle gitti; Avro'ya geçişin gerçekleşmesini, 2000 yılbaşı kutlamalarını göremedim. Alın yazısı var mıdır; ya da insan daha dikkatli olursa daha uzun yaşayabilir mi, bilmem. Belki!"

Yayıncı Christian Bourgois ile telefonda konuştum ve bana tatilden sonrasına randevu verdi; o zaman bana Topor'un bir arkadaşının telefon numarasını da ileteceğini vaat etti. Ablası Helene'i tanıyor mu diye sordum.

"Bir ablası olduğunu bilmiyordum. Hayatının son yıllarında ressam olan babasını tanıyordum."

Başka bir yayınevini aradım; Roland ile çalışmış olan ve onu iyi tanıyan bir hanımla konuşmak için bir aydır uğraşıyordum. Yardımcısı bana şu yanıtı verdi:

"Tatile çıktı ama yarın beş ile yedi arasında şu numaradan arayabilirsiniz; oraya uğrayacaktır. Sizin onu aradığınızı kendisine ilettim."

"Bağışlayın, Roland'ın ablasını nasıl bulabileceğimi biliyor musunuz?" diye sordum ona.

"Bilemem; onun bir ablası olduğunu bile bilmiyordum, bunu hiç duymamıştım."

Her şey bir sır perdesinin ardına gizlenmeyi sürdürüyordu. Topor ile birlikte çalışmış olan hanımı aradım. Beni şöyle yanıtladı:

"Evet, mesleki olarak onu çok iyi tanıyordum, babası ve oğluyla birlikte yazdığı bir kitabı yayımlamak istiyordu."

"Siz babasını ve oğlunu tanıyor muydunuz?"

"Evet, babası Abraham olağanüstü bir insandı. Zaten Roland da babasına hayrandı. Hatırlıyorum da, öldüğü zaman perişan olmuştu; tanınmaz hale gelmişti."

"Sizce Roland babasının ölümünü kabullenemediği için ölmüş olabilir mi?"

"Hayır, sanmıyorum."

"Çok çalıştığı için mi? Ya da çok sigara içtiği için mi öldü?"

"Yok canım, bunların hepsi bir efsane."

"Her zaman dizginlenemeyen bir neşesi varmış; yayıncılarından biri bana olağanüstü bir kahkahası olduğunu söyledi. Mutlu bir hayatı vardı çünkü hoşlandığı şeyi yapıyordu.Gerçekten neşeli mi, çaresiz mi ya da gizemli bir insan mıydı, gerçekten bilmiyorum. Son derece zarif bir insandı, sıkıntılarını asla belli etmezdi. Kahkahanın, inancı öldürdüğünü bilirdi."

"Peki ama başarılı mıydı?"

"Kesinlikle özel bir insandı. Son olarak tiyatrodan iyi sonuçlar almıştı, ama onun mizah anlayışı ve yanardağ benzeri hayal gücü Fransa'yı biraz korkutuyordu. Fransızlar fazlasıyla mantıklıdırlar. Almanya'da, Belçika'da, Hollanda'da, Kuzey ülkelerinde ve hatta İtalya'da, Milano'da daha iyi tanınıyordu."

"Ya oğlu?"

"Onu çok seviyordu, yaptığı işi beğeniyordu. Büyük aşkı babasıydı, mükemmel bir insan, naif bir sanatçı."

"Ya annesi?"

"Ondan hiç söz etmezdi."

"Ablası?"

"Bir ablası olduğunu bilmiyordum. Üzgünüm ama daha fazla telefonla konuşamayacağım, isterseniz tatilden sonra eylülde konuşabiliriz."

Paris'e döndüm; eski karım bana bir kafede randevu vermişti. Ayağında beyaz tenis ayakkabıları, topuz yaptığı saçları, her zamanki gibi zayıf bedeni, iri Bambi gözleri, makyajsız yüzüyle bir balerini andırıyordu; gri bir tişört, siyah deri pantolon ve hafif bir Çin ceketi giymişti. Bir kahve içti, pek çok sigara tüttürdü, sonra bir kahve daha istedi. Beni görmek onu sevindirmiş ve şaşırtmıştı. Ben de saçına düşen tek tük akla onu son derece güzel buldum. Benim ve onun kitabından söz ettik, o benim aşklarımı sordu, ben onunkileri. Heyecanlı mıydık bilemem ama, bir duygusallık söz konusuydu. Sonra ona Topor'dan söz ettim.

"Kimse bana ondan söz etmek istemeyince, ben de senin önerdiğin gibi yaptım: Hayal ettim. Söz gelişi, hiç kimse onun bir ablası olduğunu bilmiyor."

"Doğru."

"Sen tanıyor muydun?"

"Evet."

"Evli mi?"

"Hâlâ kocasıyla birlikte mi, bilmiyorum ama çocukları olduğunu biliyorum. Roland ile birlikteyken bazen ona da rastlardım."

"Birbirlerine çok bağlı mıydılar?"

"Elbette. Ya sen, kız kardeşini görüyor musun?"

"Evet, bu akşam da görüşeceğiz. Senin Roland ile ilişkin neydi?"

"En yakın arkadaşlarından biri değildim. Ama iki yaz, ağustos ayında Paris'te yalnızca ikimiz kaldığımız

için her akşam birlikte çıktık. Bu yedi yıl arayla iki kez yinelendi."

"Cenazesine gittin mi?"

"Evet."

"Çok kalabalık olduğu doğru mu?"

"Evet, pek çok arkadaşı vardı ve çok sevilen bir insandı."

"Bir haham var mıydı?"

"Hayır, o bir Yahudi'ydi ama dine inanmazdı."

Biraz daha şuradan buradan söz ettik, hayatlarımızı anlattık, sonra kucaklaşarak ve yeniden görüşmeyi vaat ederek ayrıldık.

Eski karımdan ayrıldıktan az sonra Saint Germain Bulvarı'nda yürürken beyaz saçları ve bıyıkları fırça gibi kesilmiş, baştan aşağı siyahlar giymiş bir bey gördüm. Neden bilmem, peşinden iki adım attıktan sonra ona, "Rahatsız ediyorsam, bağışlayın ama siz yayıncı Pauvert misiniz?" diye sordum.

"Hayır, o değilim, ben başka bir yayıncıyım," dedi.

"Çok yersiz olacağı için beni bağışlayın ama ölmüş ressam ve yazar Roland Topor'u düşünüyordum ve neden bilmem, onun Pauvert ile birlikte çalıştığını anımsadım."

"Doğrudur ama Pauvert'i pek sevmeyen, hatta ondan nefret eden bendeniz de altmışlı yıllarda Roland Topor'un yayıncılığını yaptım ve onun dostuydum."

"Olamaz! Bakın, ben Roland Topor'un kim olduğunu anlamaya çalışıyorum ama bir türlü beceremiyorum çünkü bütün kapılar yüzüme kapanıyor. Onun ablası nasıl biriydi diye sorsam, 'Bir ablası olduğunu bilmiyorduk,' yanıtını alıyorum."

"Bağışlayın ama ablası olup olmamasından size ne; önemli olan onun çalışmalarıydı."

"Çok ilginç, Roland ile ilgilenmeye başlamam, Montparnasse'da babam ile yan yana gömülmüş olma-

larını keşfetmemle başladı ve bunun olağanüstü bir olay olduğunu düşündüm. Babam yazarlardan nefret ederdi ama şimdi onun yanında gömülü. Üstelik her ikisi de birbirlerinden son derece farklı iki Yahudi. Ama gene de öldükten sonra dost olduklarını hayal etmeye başladım."

"Olmuş olabilirler; ama Roland'ın mezarı geçicidir. İyi ama sizin bilmek istediğiniz nedir tam olarak?"

"Roland'ın kim olduğunu anlamaya çalışıyorum ama hiç kimseyle konuşamıyorum; hatta kiminle evli olduğunu bile bilmiyorum."

"Rue de Grenelle'de yaşayan bir kız arkadaşı vardı; iri, sağlam yapılı bir kadındı. O öldüğünden beri çok zayıfladı. Şimdi benim bir randevum var ama beni daha sonra arayın; size telefon numaramı vereceğim."

"O halde beşe doğru ararım sizi."

"Tamam, yayınevinde olacağım."

Saat tam beşte yayıncıyı aradım.

"Beni hatırlıyor musunuz; bu sabah karşılaşmıştık."

"Evet, çok iyi hatırlıyorum."

"Bakın, sizinle biraz konuşmak istiyordum."

"Neredesiniz?"

"Taksideyim."

"Ah, o halde konuşamayız; şimdi siz orada rahat değilsinizdir, dikkatinizi veremezsiniz. Çarşamba günü görüşelim."

"Ama ben Roma'ya döneceğim."

"O halde, sorularınızı belirleyip beni Roma'dan arayın."

"Bana Roland'ın kız arkadaşının telefonunu verebilir misiniz?"

"Evet."

Numarayı aradım, telesekreterde karşıma çıkan tatlı ve işveli bir sesti; iki gün içinde değişik mesajlar bıraktım ama yanıt alamadım. Hanımın adının Marie

olduğunu biliyordum. Yayıncıya başka bir erkekle yaşıyor mu, Roland'ın ölümüne çok üzüldü mü, Topor ile kaç yıl birlikte oldu diye sormamıştım. İyi ama o sadık bir erkek miydi ki? Aynı anda birden fazla kız arkadaşı olmuş muydu?

Marie ile buluşmak, onunla konuşmak, Topor'un hoşuna giden kadın tipini görebilmek isterdim, ama belki o da 14 Temmuz tatiline çıkmıştı; kırlara ya da Fransa'nın güneyine gitmişti. Onunla Roland'ın oğlu arasında pek iyi ilişkiler olmadığını sezinler gibi olmuştum; oysa ablası Helene ile ilişkileri iyiydi.

İki ölü kesinlikle kendi anne ve babalarından söz etmiş olmalıydılar ve Topor şöyle demiş olmalıydı:

"Siz anne ve babanızla gömülmüş olduğunuz için şanslısınız. Hiç konuşmasanız bile en azından yakınsınız; ben burada geçici bir mezarda tek başınayım, ama böyle olması iyidir çünkü zaten her şey geçicidir. Ama gene de babamın yanında olabilmeyi isterdim. Babama hayrandım; onun yanında yaşamak, onunla sık sık konuşmak benim için şarttı, ama şimdi konuşamıyoruz ve asla konuşamayacağız; işte bu bana korkunç görünüyor. Kaldı ki ben onun ölümünden sonra fazla uzun boylu yaşamaya katlanamadım. O son derece tatlı, olağanüstü bir insandı, çok çalışkandı. Sadece sanatçı olma lüksünü kendine tanıyabilmek için emekli olma yaşının gelmesini bekledi."

"Evet, anlıyorum. Benim babam, uysal, dengeli ve ciddi bir insandı. Ama gene de hayatımın en büyük kahkahalarını onunla atmışımdır. Amerika'da, savaş sırasında, işyerimde de... Güçlü ilkeleri olan yaşlı bir insandı elbette. Cephede savaşmış, madalyalar almıştı. Hayatı boyunca iki kez Amerika'ya göçmek zorunda kalmıştı ama her seferinde Fransa'ya geri gelmişti. Zeki ve modern bir insandı ama Fransa'nın Hitler'e karşı savaşı kazanacağını sanmıştı; sonra da olayların nasıl

gelişmekte olduğunu hemen kavrayarak beni Amerika'ya yolladı..."

"Sizin herhalde çok paranız vardı, çünkü sanki dünya minicikmiş ve siz kıtalar ve değişik kentler arasında müthiş bir kolaylıkla gezinmişsiniz gibi konuşuyorsunuz. Ben de yolculuklar yaptım; New York'ta bulundum; Amerikalılar ile çok işler yaptım ama bakın işte, ben zengin bir adam değildim. Ölmeden önce beni şarkı yazma konusunda ikna ettiler, böylece çok para kazanacaktım. Düşünün zengin olacaktım! Demek ki kaderimde yokmuş bu!"

"Ya anneniz?"

"Tatlı bir kadındı, çok tatlıydı."

"Benimki tuhaf, zorba, son derece kıskanç, karmaşık biriydi. Benim daima en çalışkan, en güzel, birinci olmamı isterdi ama hiç yardımcı olmazdı; tam tersine hayatı benim için imkânsız kılardı. Onun için hiçbir şey asla yeterli değildi, hiçbir şey yolunda gitmezdi. Kumarhanede kumar oynardı, giysiler, parfümler, yiyecekler konusunda abartırdı, Alman vurgusuyla konuşurdu, pek yoksul akrabalarına karşı çok cömert davranırdı, kocasının armağan ettiği mücevherleri gösterip böbürlenirdi. Biraz dedikoducu, bencil bir kadındı, iki karımdan da nefret etti, üstelik müthiş kıskançtı. Her akşam işten çıktığımda annemi ve babamı ziyaret ederdim; her şeyden söz ederdik; aramızda büyük bir samimiyet vardı. Sonra peş peşe öldüler ve onlar yanımda olmadığı sürede belleğimi yitirmiş gibi oldum; bu nedenle size aynı soruyu bir kez daha soruyorsam beni bağışlayın ama siz tek çocuk musunuz?"

"Bir ablam var, çok farklı da olsak birbirimize çok bağlıydık; ama bunu daha önce de söylemiştim. Hem beni bağışlarsanız, bugün kendimi yorgun hissediyorum; canım anılara gömülmek istemiyor; sizinle de sadece geçmişten ve duygulardan söz ediliyor. Siz geride

kalmış şeylere dönmeyi, onları irdelemeyi seviyorsunuz. Siz yeterince gülmemişsiniz; hayatı pek ciddi bir şey olarak yorumlamışsınız; oysa hiç de böyle değildir. Daha doğrusu hem öyledir, hem öyle değildir. Ben bu nedenle hayatta her şeyi abarttım, yaşamı sınadım, zorladım, yordum. Çünkü hayata karşı büyük bir inancım yoktu. Kaldı ki, ansızın ölüverdim ve bunu hiç beklemiyordum; bu daha da iyi oldu. Elbette bir yirmi yıl daha yaşayabilir ve ünlü olabilirdim. Oysa olmadı, alın yazımda bu yokmuş; gene de önemi yok. Harika şaraplar içtim, âşık olduğum kadınlarla seviştim. Ama siz gerçeği söylesenize; gerçek anlamıyla hiç eğlendiniz mi; kendinizi şöyle kapıp koyuverdiniz mi? Sanırım hayır. Siz büyüklerine yakışır, saygın ve önemli bir evlat olmak istediniz. Hem neden sürekli anne ve babanızdan söz ediyorsunuz, çocuklarınızı, torunlarınızı, kadınlarınızı neden anlatmıyorsunuz? Bağışlayın ama bugün biraz sinirliyim; sabrımın taştığını hissediyorum; belli ki sigaranın ya da güzel bir bardak şarabın eksikliğini hissediyorum. Elbette burada yapacak hiç bir şey yok, sadece bir yerlerde, yeni bir kişide yeniden bedenlenmeyi bekliyoruz."

"Haklısınız, sıkıcı biriyim ama ben kendime ait şeylerden söz etmeye alışkın değilimdir. Hayatım baştan sona sırlar ve yalanlar üzerine kuruluydu; doyumsuzluklar ve çekingenlikler de işin cabası. Neden güzel ve sert yaratıldım bilmem. Ahlakçı, acımasız, katı tutumlu biriydim. Bu belki de tek çocuk olmamdan kaynaklanıyordu!"

"Kendinizi bu biçimde düşünmeyi bırakın. Artık öyle olan siz yoksunuz. Bir zamanlar olduğunuz kişi değilsiniz. Şimdi benimle birliktesiniz. Çürümekte olan bir beden ve yeniden bedenlenmeyi bekleyen bir ruhsunuz. Bu nedenle, şimdi gevşeyin ve artık var olmayan kişinin içinden sıyrılın!"

"Haklısınız, ama böyle hemencecik değişmek kolay olmuyor. Öldükten sonra insanın kendinden kopması biraz zaman alıyor. Hem siz, şimdi ölü bile olsanız, benden daha genç, daha heyecan ve enerji dolu bir insandınız!"

"Bugün Rue de Grenelle'de yaşayan sevgilimin, Marie'nin evinde olamamak içime oturuyor. Onunla saatler boyu beraber olmayı, uykuyu, aşkı, işi birbirine harmanlamayı çok severdim. Şehvetli, biraz toplu bir kadındı; benim öyle hoşuma giderdi. Her zaman biraz göbeği, kocaman memeleri, yumuşak yanakları olan kadınları sevmişimdir. Bir kadının göbeğini, memelerini hissetmek güzeldir. Bugün onunla tembel tembel yatmak, bedeniyle oynamak, konuşmak isterdim. Bir ölünün hayatı pek yalnız. Siz kadın olsaydınız, durum farklı olurdu. Aşkın fiziksel, bedensel, iffetsiz yanı, arzuları çok güzel olduğu gibi sözle çapkınlık da pek keyiflidir. Bir kadını sözcüklerle, davranışlarla, hayal gücüyle baştan çıkarmak harikadır. Ben böyle söylüyorum çünkü çirkin ve kel kafalı bir adamdım. Siz, söylediğinize göre yakışıklı ve çapkın bir erkekmişsiniz; demek ki kadınları başka türlü baştan çıkartıyordunuz. Ama şimdi bir ölü ve komşum olarak –sakın gücenmeyin bu sözüme– sizin büyüleyici bir kadın olmanızı yeğlerdim. O zaman ölü olmak bu kadar can sıkıcı olmazdı. Düşünsenize, onu baştan çıkarmaya, kendinize âşık etmeye uğraşmak için sonsuz saatleriniz, günleriniz ve aylarınız var! Ne şahane bir şey! Sanki bir kafede oturmuş gibi konuşmak, kendini ona ilginç göstermeye çalışmak, hayal gücünün dizginlerini salıvermek, ortak hayatlar, seyahatler, projeler tasarlamak... Bu bile yokmuş yazgımızda. Artık canlı bir bedenim olmadığından cinsel dürtülerim yok ve bu nedenle de seksi özlemiyorum, ama cilveli konuşmaları, entrikaları, çabaları, baştan çıkarmaları özlüyorum. Anlıyor musunuz beni?"

"Evet ama rahatsız olmazsanız biraz yalnız kalmak istiyorum; siz fazlasıyla ateşli, azgın bir insansınız ve farkına bile varmadan koca kayaları, uykuya dalmış konuları, anıları, heyecanları harekete geçiriyorsunuz. Sonra yeniden konuşmak üzere, şimdi biraz sessizliğe gereksinmem var."

Bense birkaç saatliğine Paris'teydim; İtalya'ya dönmem gerekiyordu; Roland'ın sevgilisinin peşindeydim, ona pek çok mesaj bırakmıştım ama o ortada yoktu ve artık randevumuzun suya düştüğünü düşünmeye başlamıştım. Yazık olmuştu çünkü evi, benim kaldığım otelin bitişiğindeydi. Tam havaalanına geldiğimde cep telefonum çaldı:

"Ben Marie, şimdi döndüm ve sizin mesajlarınızı buldum."

"Evet, sizi aradığım için özür dilerim ama Paris'e uğramıştım ve sizinle konuşmak istemiştim; eğer tedirgin olmazsanız, sizinle Roland'dan söz etmek arzusundaydım."

"Tahmin etmiştim; buyurun söyleyin."

"Sizi aramamın nedeni babamın Montparnasse'da Roland ile yan yana gömülü olmalarından ötürü Roland konusuyla ilgilenmeye başlamamdır; onun hayatı ve yapıtlarına ilişkin bilgi toplamaya çalışıyorum ama onun hakkında konuşmakta zorlanıyorum. Çok sevilen bir kişi, pek çok arkadaşa sahip olduğunu biliyorum ama insanlar kaçıyorlar, söz etmek istemiyorlar. Yayıncı Balland bana Roland'ın ölümünden sonra sizin çektiğiniz acıdan ötürü çok zayıfladığınızı söyledi!"

"Hayır, beni gördüğünüzde hâlâ etli butlu olduğumu anlayacaksınız ama yemek yiyemediğim için dörtbeş kilo kaybettiğim doğru."

"Birlikte mi yaşıyordunuz?"

"Evet, burada, Rue de Grenelle'deki evimde. Her an birlikteydik."

"Düşünün ki, sizin hakkınızda hiçbir şey bilmiyordum. Roland'ın bir ablası olduğunu duydum ama ona ulaşmam, onunla konuşmam mümkün olmadı. Kimse onun ablasını hatırlamıyor. Ben de onun varlığını bir fotoğrafta keşfettim. Yalnızca oğlu ve heykeltıraş bir arkadaşı bana ondan söz ettiler. Heykeltıraşa, Roland'ın neden anne ve babasının yanına gömmediklerini sorduğumda bana Montparnasse'ı yeğleyen kişinin Roland'ın ablası olduğunu söyledi. Kardeşinin, öteki büyük sanatçılara yakın bir yerde dinlenmesini istemişti."

"Aslını isterseniz, ben de Helene ile aynı düşüncedeydim. Roland ona yakışan bir yerde bulunmalı. Oğlu ise öyle düşünmüyor. Roland ölmeyi beklemiyordu ama yapıtlarında defalarca Montparnasse'dan söz etmişti ve ben de bunun bir işaret olduğunu düşünmüştüm."

"Doğru, ben de onun Montparnasse'ın adını andığı kısa bir şiirini okudum. Kaldı ki onu anlıyorum. Nicolas Topor nasıl biridir? Baba ve oğul, anlaşırlar mıydı?"

"Son yıl içersinde, Nicolas boşanıp Paris'e yerleştiğinde birbirlerine çok yaklaşmışlardı. Zayıf, romantik görünüşlü bir delikanlıydı; iyi bir ressamdı. Evet, Roland'ın babası da heykeltıraştı, sonradan ressam olmuştu."

"Siz onu tanımış mıydınız?"

"Evet, olağanüstü bir adamdı, son derece zekiydi."

"Ya annesi?"

"Onu tanımadım."

"Birlikte uzun yaşadınız mı?"

"Dolu dolu iki yıl."

"Ablası nasıl bir kadındır?"

"Roland'dan çok farklıdır; çekingendir. Kardeşi

öleli beri hayatı çok değişti. Biri son derece yetenekli ve akıllı olan iki çocuğu var; o Roland'a çok benzer; onunla konuşmalısınız. Helene'in kocası Afrikalıdır ama artık birlikte yaşamıyorlar. Şimdi sizden ayrılmalıyım ama Paris'e dönerseniz, beni arayın; buluşalım. Helene'in telefon numarasını vermemi ister misiniz?"

"Evet, çok memnun olurum. Sizce onu arayabilir miyim?"

"Hoşuna gidecektir çünkü kardeşine çok bağlıydı. Birilerinin onunla ilgileniyor olmasına sevinecektir. Roland öldüğünden beri Helene kendini kenara çekti. Şimdi gerçekten gitmeliyim, kapım çalınıyor."

"O halden, yeniden konuşmak üzere diyebilir miyim?"

"Evet, nasılsa artık bir yere gitmiyorum."

Ertesi gün Helene'e telefon ettim.

"Bayan Helene Topor ile mi görüşüyorum?"

"Almeda... Topor; evet benim."

"Bu saatte aradığım için özür dilerim, rahatsız etmek istemezdim ama telefonunuzu Marie'den aldım ve sizi aramak istedim. Sizi, kardeşiniz Roland hakkında konuşmak için aradım çünkü onun Montparnasse'da babamın yanına gömülü olduğunu keşfettim. Bu olay ilgimi çekti; ilk karımla birlikteyken Avustralyalı bir ressamın evinde tanışmıştık onunla; karım onun dostuydu."

"Karınızın adı nedir?"

"Clemence De..."

"Yazar olan mı?"

"Evet, o!"

"Onu çok iyi tanıdığımı söyleyemem ama birkaç kez Roland'ın yanında görmüştüm."

"Onunla sevgili miydiler?"

"Bunu bilmiyorum ama sanmıyorum; sadece arkadaştılar."

"Sizden söz edildiğini duydum; kardeşinizin sizi çok sevdiğini, babanızla da çok iyi bir ilişkisi olduğunu biliyorum."

"Evet, her zaman birbirine bağlı bir aile olduk."

"Babanız da sanatçıymış!"

"Evet, heykeltıraştı. Olağanüstü bir heykeltıraş."

"Peki, hayatını bu işiyle mi kazanıyordu?"

"Hayır, savaştan az sonra Paris'e yerleşmiş ve babasının Polonya'da yaptığı işi yapmaya başlamıştı: deri ticareti. Sonra emekli olunca sadece sanatla ilgilenmeye başladı."

"Roland'ın Montparnasse'a gömülmesinin ve mezarının adeta geçiciymiş gibi pek yalın olmasının nedeni nedir? Onu oradan alıp götürmeyi, annesi ve babasının yanına gömmeyi mi düşünüyorsunuz?"

"Hayır, onun, öteki sanatçılarla birlikte Montparnasse'da kalması daha doğrudur. Paramız olduğunda, ona layık bir mezarlık yaptıracağız."

"Neden, o yoksulluk içinde mi öldü?"

"Varlıklı bir kişi değildi diyelim."

"Kardeşinizden söz ederek sizi rahatsız ediyor muyum?"

"Hayır, tam tersine Roland'dan söz etmek hoşuma gidiyor ama bütün hayatınız boyunca bağlandığınız ve artık yanınızda olmayan bir kişi hakkında konuşmak her zaman zor ve acı verici bir şey. Roland benden küçüktü ama biz birbirimizden hiç ayrılmazdık."

"Yanılmıyorsam, savaş sırasında birlikte Savoia'ya sığınmıştınız."

"Evet, doğru, Yahudi olduğumuz için Almanlar peşimizdeydi ve biz de saklanıyorduk. Bunlar çok eski anılar ama istiyorsanız Paris'e geldiğinizde bunlardan söz edebiliriz; gelmeden önce beni arayın ve bir randevu saptayalım."

"Bunu kesinlikle yapacağım; sizi rahatsız ettiğim için yeniden özür dilerim."

"Beni hiç rahatsız etmediniz; kardeşim hakkında konuşmak beni duygulandırıyor."

Telefon konuşmasından sonra kendimi biraz sersemlemiş hissettim; Roland Topor'un hayatı benim hayatıma karışmaya başlamıştı ve sanki iki paralel varlığım varmış gibi hissetmeye başlamıştım: biri kendi ailemle ilgiliydi; biri onun ailesiyle. Roland ve babam mezarlarında huzur içinde dinleniyorlardı; bense onların birlikte yaşadıkları insanlarla konuşup duruyordum. İyi ama bunu onlar önemsiyorlar mıydı? Hayır, çünkü bu konuşmaların farkında değillerdi ve akıllarında bambaşka düşünceleri vardı. Belki de bu öyküyle ilgilenmekten vazgeçmeliydim. Yayıncıları, arkadaşları, oğlu, sevgilisi ve ablasıyla konuşmuştum; geriye bir tek ona benzediği söylenen yeğeni kalmıştı. İyi ama arkadaşları ya da akrabalarıyla babam hakkında da konuşmam gerekmez miydi? Belki de babam hakkında bilmediğim pek çok şey vardı ve bunları da keşfetmem gerekirdi. Ama gerçek böyle değildi. Babam hakkında çok şey biliyordum ama Roland hakkında öğrenmeyi sürdürdüğüm onun herkes tarafından çok sevilmesi ama gene de onun hakkında konuşmak istememesiydi; çevresinde bir gizem perdesi vardı. Satır aralarından anladığım Roland'ın son sevgilisi Marie ile Nicolas arasında miras yüzünden bir tatsızlık olduğuydu. Resimler kime aitti? Tablolar? Yayın hakları? Sanatçıların hayatlarında, dul eşlerin, sevgililerin ve çocukların miras yüzünden kavgaya tutuşmaları sık rastlanan bir durumdur.

Roland'ın yapıtlarına vergi dairesi tarafından el konmuştu ve belki de zaman geçtikçe büyük bir değer kazanacaklardı. Oğlu konuyla ilgileniyordu ama kendininkileri koruma altına alabilmek için babasının fiyatlarını fazla yükseltmemeye bakıyordu. Nicolas sadece Roland'ın oğlu olmakla yetinmiyor, ünlü olmak, şöhret kazanmak da istiyordu.

Marie ile buluşmak, yayıncısıyla tekrar konuşmak, ablası Helene ile tanışmak bana ne kazandıracaktı ki? Hem sonra ne olacaktı? Arkadaş mı olacaktık? Gidip evinde Helene'i ziyaret etmek, onu Roland, çocuklukları, ana-babaları hakkında konuşturmak ilgimi çekiyordu. Ne eğitim almışlardı? Savoia'ya nasıl sığınmışlardı? Almanlardan korkmuşlar mıydı? Anne babaları nerede kalmıştı? Anne ve babalarının arkadaşları kimdi? Anne babaları Yahudi bayramlarını kutlarlar mıydı? Babaları Kippur günü oruç tutar mıydı, yoksa dindar değil miydi? Helene'in kardeşiyle ilişkisi nasıldı? Roland'ın öteki kişilerle aralarında nasıl bir bağ bulunduğunu anlamak çok zor olacaktı. Pek çok sevgili değiştirmiş olmasının nedeni, onları sevmeyi bilemeyişi, fazlasıyla bencil, benmerkezci oluşu olmalıydı. Son sevgilisi Marie, onun için önemli biri olmuş muydu, onu gerçekten sevmiş miydi, yoksa çevresindeki pek çok genç ve hevesli kadından biri miydi? Hem Helene ile gerçekten öylesine sıkı bir ilişki sürdürmüş müydü? Roland'ın çevresinde bir büyü halesi yarattığını anlıyorum; kendinden derin izler bırakan, cömert ve abartılı bir kahraman yaratmayı başarmıştı. Çevresinde bulunanların hiçbiri böylesine küstahça, böylesine şımarıkça yaşamamış; belli kuralları umursamazlık etmemişti; başka türlü söylemek istersek o inançları ve zorunluluklarıyla topluma meydan okumuştu. Roland bu davranışı çok iyi bilirdi; ona pahalıya mal olmuştu; hem mesleğini zorlaştırmış hem de Fransa'da şöhret olmasını geciktirmişti. Ama gene de ne dâhi bir insandı! Araştırmarını sürdürmeliydim. Babamın yanı başında yatan bu insanın kim olduğunu anlamalıydım.

Yayıncısı bana şöyle demişti:

"Son gece, cümbüş yapmayı sevdiği lokal olan Castel'e gittiğini, kapanış saati olan sabahın altısına kadar orada kaldığını biliyorum."

"Her gece çıkar mıydı?"

"Neredeyse."

"İyi ama nasıl başarıyordu bunu? Uyuşturucu mu alıyordu?"

"Hayır, onun yapısı böyleydi. Sadece en iyi şampanyaları ve şarapları içerdi. Bazen sabahın dokuzuna, onuna doğru beni görmek için yayınevine gelirdi. Ben çalışmaya başlarken, o uyumaya giderdi ve bu arada bir bara gidip birer kadeh şampanya içerdik. Cömert bir adamdı. Onu ziyarete gittiğimde, 'Şu resim ne güzel,' desem, 'İstiyorsan al, senin olsun,' derdi. Ah Roland gerçekten değişik bir tipti. Büyüklerine, özellikle de babasına hayrandı; zaten pek çok tablosunda onun resmini yapmıştır. Babası ufak tefek, kel kafalı ve müthiş enerji dolu bir insandı. Elinde deri giysiler dolu bir bavulla bütün Fransa'yı dolaşırdı. Kasabalarda daha iyi satış yapıldığını söylerdi. Çocukları yani Roland ile Helene savaş sırasında son derece koyu Katolik olan bir çiftçi ailesinin yanına sığınmışlardı ve Roland çelişki ve isyan duygularını bu sofu ortamda geliştirmişti. Alaycı ve kışkırtıcı bir insan olmuştu. Çok seyahat ediyordu ama uçaktan korkardı; New York'a da birkaç kez denizyoluyla gitmişti."

"Mezarının böylesine sade olmasının nedeni nedir? Mirasına el konduğu doğru mu?"

"Cenazeyle ben ilgilendim. Mezarının böyle oluşunun nedeni bir arkadaşımızın yapacağı heykeli beklememizdir; son derece yetenekli, Kuzey Avrupalı bu heykeltıraş Roland'a bir armağan vermek için söz vermişti; ne var ki şu ara eli dolu."

"Son sevgilisi onun için önemli miydi?"

"O çok duyarlı bir erkekti, sık sık âşık olurdu, eli açıktı ama onun aşk öykülerinden, kadınlarından söz etmemeyi yeğlerim. Elbette çapkının biriydi; buna kuşku yok. Bir sürü sevgilisi oldu. Onları büyüsü, zekâsı, tutkusu, yaptığı işle baştan çıkartırdı."

"Utanç verici bir biçimde güldüğü doğru mu?"

"Utanç verici miydi bilmem ama bu konuda eşinin benzerinin olmadığı kesindir. Bir lokantada güldüğü zaman herkes Roland'ın orada olduğunu anlardı. Müthiş bir tipti."

"Ya oğlu?"

"Başarılıdır, altı yıl önce çocuklar için yaptığı resimleri yayınladığında Roland çok mutlu olmuştu."

"Parası var mıydı?"

"Çok harcardı, bütün parasını harcardı. Kazanırdı ama para onun için bir değer taşımazdı. Zaten babası da hesap yapmayı bilmezdi."

Marie ile yeniden telefonda konuştum. Bana, Roland'ın son saatlerine ilişkin bir metin yazdığını söyledi. Ne zamana kadar Paris'te kalacağını sordum ve bir randevu saptadık. Sonra tatil için nereye gittiğini sordum.

"Kesin olarak bilmiyorum; sanırım önce Bretagne'a, sonra Bordeaux'ya gideceğim. Provençe'a kadar uzanabilirim, hatta bakarsınız İspanya'ya bile giderim. Kızımla birlikte çıkıyoruz yola."

"Roland'ın kızı mı?"

"Hayır, başka bir erkeğin. O da öldü."

"Arabayla mı gidiyorsunuz?"

"Hayır, trenle, tekneyle, otobüsle; üç hafta gezeceğiz; biraz hava değişimine ihtiyacımız var. Kış uzun ve soğuk geçti."

Marie'nin sarışın, kahverengi gözlü olduğunu, geceleri eğlendiğini biliyordum ve telefondaki sesi kulağa tatlı geliyordu. Bu konuşmayı sürdürme arzusu duyuyordum.

"İyi ama Roland ne zaman çalışırdı?"

"Öğleden sonra saat altıya-yediye kadar çalışır, sonra çıkardı ve gece turlarına başlardı."

"Her zaman neşeli miydi?"

"Belki, onun da herkes gibi hüzün anları vardı ve bu çılgın hayat ritminden biraz yorgun düşmüştü."

Telesekreterimde babamın eski sekreterinden bir mesaj buldum; onu saat kaç olursa olsun evinden aramamı rica ediyordu. Ne olduğunu öğrenmek için aradım.

"Bakın, sizi rahatsız ettim çünkü babanızın ilk kuzini, halanız Micheline beni görmeye geldi. Çok hasta, çaresiz, kendini dünyada yapayalnız hissediyor ve ailesiyle bağlantıya geçmek istiyor. Sanırım ölmek üzere; onun için çok üzüldüm."

"Ne yapabilirim? Neden babamın klinikten henüz çıkan karısını aramıyor?"

"Çünkü onunla anlaşamıyorlar. Babanızın karısı ve kardeşi onu görmek istemiyor. Bu nedenle sanırım sizin çocuklarınızdan biriyle konuştu ve onunla buluşacak."

"Benim çocuklarımın ne ilgisi olabileceğini anlamadım."

"Ailenin Paris'te bulunan tek üyesi oydu ve sizi temin ederim ki, halanız çok hasta."

"Beni aramasını söyleyin."

"Sizin telefon numaranızı verebilir miyim?"

"Evet, beni yarın akşam arayabilir."

Sekreterin telefondaki sesi pek yumuşaktı; beni dehşete düşüren bir olayda suç ortaklığı üstlenmişti. Entrikacı, uzun, kızıl saçlı halamı kahverengi vizon bir manto içinde, boynunda fuları, elinde timsah derisi çantasıyla hatırlıyordum. Babamın tedavi gördüğü Neuilly-sur-Seine Hastanesi'ne taksiyle gittiğimde, beni avluda bekliyordu. Belki de gelmekte olduğumu haber almıştı. Beni karşıladı ve şöyle dedi:

"Zavallıcık, çok üzgünüm."

"Ne için?"

"Babanın ölümü için."

Hayalini zihnimden kovalamak istercesine yüzüne bakmadığımı hatırlıyorum. Hiç kimsenin bana babamın ölümünü bildirmeye hakkı yoktu. Asansöre tek başıma bindim. Belki de doğru değildi. Oysa doğruydu, beni bekleyen kız kardeşimle kucaklaştık; babam pijamasıyla yatakta hareketsiz yatıyordu. Çok geç gelmiştim. Ölümünü görememiştim. Onunla tek başıma kaldım. Üzgün değildim, ağlamıyordum, ne olduğunu tam olarak anlamıyordum. Bu odada kalmak için cesaretimi toplamam gerektiğini hissediyordum. Arada sırada ona yaklaşıyor, onu okşuyordum; soğuktu, sanki ona dokunmaya çekiniyordum; sanki uyandırmaktan çekinir gibiydim, tam bedeninden çıkıp ölüme girdiği o an onu rahatsız etmek istemiyordum. İmgesini zihnime kazımaya çalışırcasına takıntıyla bakıyordum yüzüne. Hemşireler onu almaya geldikten sonra, yüzünü bir daha göremeyeceğimi biliyordum. Beyaz çarşafa sarılacak, üzerine benim Talledimi örteceklerdi. Bunlar son yalnızlık ve yakınlık anlarımızdı. Artık ona hiçbir şey söyleyemezdim, beni duymuyordu, beni yanıtlayamazdı çünkü artık yoktu. Ama benim de ona soracak bir şeyim yoktu zaten; sadece unutmamak için incelemek istiyordum. Onu, üzerinde pijaması, taralı saçlarıyla, düzgün bir şekilde yatarken gören en son kişi ben oldum.

Telefon çaldı: Arayan Micheline'di. Sesi heyecanlı ve kaygılıydı.

"Ne oluyor?"

"Kendimi yalnız hissediyorum; artık kimsem yok ve aileme ihtiyaç duyuyorum. Oğlunu göreceğim için çok heyecanlıyım."

Bu sese katlanamıyordum; aklıma uzun saçları, vizon kürkü geliyordu. İsterse beni yine arayabileceğini söyledim.

Oğlum onu görmeye gitti. Ona, "Halan gerçekten kötü mü?" diye sorduğumda beni şöyle yanıtladı: "Bilmiyorum. Çok numara yaptığı kesin. Artık ona gitmek, onu yeniden görmek istemiyorum."

"İyi ama, çok mu hasta?"

"Bilmiyorum, belki evet, belki hayır; kendini acındırmak istiyor. Ama ben artık gitmek istemiyorum."

Babamın ciddi ve kalın sesini hatırlıyorum. Çok hasta olduğunda ve yatakta yattığında bile ciddi bir sesle bana hayatını, yaptığı, söylediği şeyleri anlatıyordu. Karşılıklı sohbetten çok kendisi konuşmayı yeğlerdi. Olayları bir öyküye dönüştürerek anlatmayı, dinleyeni büyülemeyi severdi. Şimdi ona kala kala Roland Topor kalmıştı. İster hayat öyküsünü anlatır, ister sorular sorardı.

Babamın mezar komşusuna şunu sorduğunu kolaylıkla hayal edebiliyorum:

"Eğer hayatta kim olduğunuzu özetlemek isteseniz; ya da sizi nasıl hatırlayacaklarını söyleseniz; ne derdiniz?"

"Bir duman bulutu."

"Ciddi olun, böyle düşünmeyin; hayatınız boyunca çok çalışmışınız."

"Ya siz, bir an için ciddi olmaktan vazgeçseniz? Bir kerecik bana Başkanlığın dışında kim olduğunuzu anlatsanız."

"Olduğum kişi olmasaydım kim olurdum, bu beni hiç ilgilendirmiyor, anlıyor musunuz? Ben kendimi Başkan değil, bir mühendis olarak düşünüyorum. Görüyor musunuz, sevgili dostum, hayal gücü harika bir şeydir; yaşamaya yardımcı olur, büyüleyicidir ama tek başına tehlikelidir, inanın bana; insanı korkunç gaflar

yapmaya sürükleyebilir. Mühendis ise, basitçe de olsa, dünyevi yaşamı daha kesin, daha düzenli, daha parametrelere uygun kılmaya yarayan çalışmaları yapmıştır. İnanın bana bu çok önemlidir çünkü uzun vadede anarşi ve kaos sadece yıkım ve ölüm getirir. Bakın, oğlumun sizinkine benzeyen, hayal gücü geniş, biraz mitoman, gerçeküstücü bir kişiliği vardır ama ben onu hayatını kazanması için daima zor koşulların karşısına koymuşumdur ve inanın bana, ona büyük iyilik etmişimdir. Şunu kabul ediyorum ki, bir mühendisin çözemeyeceği tek sorun, duygusal olandır. Ama fazlasıyla kişisel bir konuya girdim ve şimdi bunun sırası değil."

"Yok ya mühendis bey; rahat bırakın kendinizi; bana rahatça sevgililerinizi anlatın. Ben kadınları her zaman çok sevmişimdir, çünkü hem kucaklamayı, hem terk edilmeyi bana bol bol tattırmışlardır. Dünyada en güzel şey, insanın kendini bir kadının kollarına bırakmasıdır. Hatta biraz sarhoş olmak, başının dönmesi de harika olur. Bunu hiç tatmadığınızı söylemeyin bana."

"Ama ben içki içmezdim ki; sarhoşluktan, mantıktan kopmaktan nefret ederdim. Aşkı, aşkın tutkuyla doğuşunu deneyimledim ama sonra tutkuların beni ele geçirmesine izin vermedim; buna cesaret edemedim. Bakın, inanıyorum ki, burada mezarlıkta ikimiz neredeyse eşit durumdayız ama hayatta öyle değilmişiz. Tutumlu insanla, har vurup harman savuran insan, birbirlerinden ne kadar farklıdırlar, değil mi? Parasını biriktiren insanın daha huzurlu olduğu söylenemez. Siz paraları saçmış, borçlar takmış, vergi dairesiyle problem yaşamış bir kişisiniz; bu sizi kaygılandırmış, borç ödemek için tablolarınızı yok pahasına dağıtmışsınız, oysa ben paramı biriktirmek zorundaydım çünkü varlıklı insan şöhretim asla değişikliğe uğramamalıydı. Ben hata yapamaz, başarısızlığa uğrayamaz, küçülemez, ufalamazdım ama bu hiç de kolay değildi; öyle dö-

nemler olur ki, insan batmadan suyun üzerinde zor durur. Hem zenginsen kadınlar seni severler elbette, çünkü onlara yararlar sağlayabilirsin."

"Yoksulsan da öyledir. Bunlar belki aynı kadınlardır, belki değildir. Kadınlar çok değişik türde erkekleri sevebilirler, bilirsiniz. Bizler aynı kadınlar tarafından sevildiğimizi ya da sevdiğimizi mükemmel biçimde anlayabiliriz. Ukalalığımı bağışlayın, ama öyledir. Hem bir kadının bizi gerçekten sevdiği nasıl anlaşılır ki? Ama bunun önemi yoktur, önemli olan hayalidir."

"Zaten ben pek çok hikâye yaşamadım. İki kez evlendim ama ağırlıklı olarak işimi, mesleğimi, paramı ve sporu düşündüm. İşte, söylemem gereken şudur ki, ben genel olarak kendimi işime veriyor, yaptığım şeyi iyi yapmak istiyordum; o kadar. Çok yolculuk yaptım, evet, birkaç kez dünya turu attım. Hong Kong'a, Japonya'ya, Brezilya'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ne giderdim. İyi giyinmeyi de çok severdim; çizgili gömleklere, pijamalara, çizgili külotlara, güzel sabahlıklara, saatlere ve hatta kol düğmelerine, bir de gençken pipoya meraklıydım."

"Ben de pipo içtim ama aslında Havana purolarına bayılırdım."

"Sizinle aynı düşüncedeyim. Purolar harikadır; sabah erken, evden çıkarken yakardım bir tane. Gün içinde Winston marka sigarayı yeğlerdim. Maalesef kanserimin bunlardan kaynaklandığını düşünüyorum."

"Ben de çok fazla sigara içerdim ama kanser olmadım; bir anda ölüverdim. Bunun da bir anlamı yok. Kaldı ki, biz hiçbir şey bilmiyoruz. Hem siz benden daha dindar olduğunuz için daha iyi bilirsiniz. Ne olur bir merakımı gideriverin. Öldükten sonra da dua etmeyi sürdürdünüz mü?"

"Daha hayattayken de az dua ettiğimi söylemeliyim. Gerçek anlamıyla tek bildiğim dua –sizin anneniz

babanız Polonyalı olduğu için ne demek istediğimi anlarsınız– Kadiş idi. Annem ve babamın kısa süre arayla ölmelerinden sonra her gün okuyordum bu duayı. Yas tutmanın dinî gereklerine uymuş ve zamanla bu duayı ezberlemiştim. İtiraf etmeliyim ki Kadiş hoşuma giderdi; bana cemaate ait olduğum duygusunu hissettirirdi. Hangi şehirde olursam olayım, günde iki kez yüksek sesle okumak için on erkeğin hazır bulunması durumu çok ilgimi çekerdi. Şimdi ben de öldüm ve bu duayı okuyamam çünkü yalnızım; sizin benimle birlikte okuyabileceğinizi düşünsem bile iki kişiyiz; bir de babamı sayarsak üç oluruz. Son olarak, burada gömülü olan ikinci karımın babasını da aramıza alabiliriz. Gene de ne yaparsak yapalım dört Yahudi erkeğiz ve bize altı erkek daha gerekiyor. Çocuklarımın benim için dinî yas tuttuklarından eminim; benim kendi anneme ve babama düşkün olduğum kadar bağlı değillerdi bana; benimki çok derin bir tutkuydu. Biz onları göremiyoruz ama belki arada sırada mezarlığa geliyor, bir dua okuyorlardır, bu gene de sonuna kadar özen gösterilmiş dinî yasla aynı şey değildir. Siz dindar bir insan değilsiniz, olmadığınız için bu gibi konuları anlayamazsınız."

"Değilim ama olabilirdim de; bu mezarlıkta başkalarını tanımadığım için üzgünüm; eğer altı Yahudi daha bulsaydık, ben de sizinle memnuniyetle Kadiş okurdum; gerçi bunu kendi annem ve babam için hiç yapmadım ama olsun. Dua etmeye koyulmak benim için bir yenilik olacağı kadar, zaman geçirmek için de harika bir çözüm sağlardı. Zekâ ve hayal gücü artık işimize yaramıyor. Satırların üzerinde yaşamaya, kuralları gözetmeye uğraşmak artık boşuna. Bundan böyle yakınamam bile. Duada, bir dua etmekte daha duruma yaraşır bir şey var. İnsan Tanrı karşısında alçakgönüllüdür ama şahane bir müzik gibi çok yoğun bir duygu var arada."

"Siz öldüğünüzde evli miydiniz?"

"Hayır, genç, sarışın, benden uzun boylu, güler yüzlü bir kadınlaydım; birlikte çalışırdık; her an beraberdik. Onun evine yerleşmiştim. Öldüğüm gün onu kollarımın arasında sardığımı hatırlıyorum. Keyfim yerindeydi çünkü gene sabahlamıştım."

"İyi de sizin yaşınızda, nasıl sabahlara kadar ayakta kalabiliyordunuz?"

"Daha fazla yaşadığım, bir hayaleti yendiğim, daha fazla anladığım duygusuna kapılıyordum. Bakın, siz kendinizden söz etmeye meraklısınız ama daha başka konular var. Siz kişiliğinizi, dünyevi varlığınızı çok önemsiyorsunuz. Hayat bir tarih ve felsefe elkitabı değildir. Ben başkalarının öykülerine, düşüncelerine, hayallerine, doyumsuzluklarına çok meraklıydım ve sonra daha önce de söylediğim gibi cinsellikle de ilgiliydim; kadınların hayatlarının şehvetli yanına vurgundum."

"Evet, doğru; her ne kadar artık işe yaramasa da kendimi çok düşünürdüm. Hiçbir zaman gevşeyebilmeyi, hayatın huzurlu yanının keyfini çıkartabilmeyi başaramadım."

"Huzurlu olabilmek için biraz sersem olmak gereklidir. Ölümün bizi beklediğini, varlığımızın geçici olduğunu bile bile nasıl huzurlu olabiliriz ki?"

"Haklısınız, biraz sersem, bilinçsiz olmak gerekirdi. Ama bilinçsizlik ve temkinsizlik pahalıya mal olur. Sizi kırmak istemem ama oğlunuza ne bıraktınız?"

"Yapıtlarımı, işimi."

Saat birde Cafe Flora'da Marie Binet ile buluşacaktım. "Birbirimizi nasıl tanıyacağız?" diye sormuştuk.

Ben ona şöyle demiştim:

"Ağzımda bir kurşunkalem tutacağım."

Flore'a birkaç dakika erken geldim; lacivert bir takım giymiş, iri beyaz puanlı, lacivert bir kravat takmış-

tım. Saat biri on geçe geldiğinde onu hemen tanıdım; siyah keten bir giysi, beyaz keten bir ceket ve topuklu sandaletler giymişti. İki salata ile iki küçük şişe su ısmarladık. Bana şunu sordu:

"Güneş gözlüklerimi takarsam rahatsız olur musunuz?"

"Hayır, elbette olmam. Roland'ın kız kardeşi nasıl? Onu görebilir miyim diye sormak için telefon ettim ama uykudan uyandırdığımı ve şimdi zamanı olmadığını söyledi."

"Sorbonne'da Afrika Bilimleri bölümünde profesördür kendisi. Ufak tefek, çok tatlı ve ürkek bir kadındır."

"Kardeşiyle hep kavga ettiği doğru mudur?"

"Birbirlerine hakaret ederlerdi. Roland ona bir düşüncesinin aptalca olduğunu söylerdi ve ablası sinirlenirdi. Gene de Helene, Roland'a hayrandı ve Roland da onu çok severdi. Birbirlerinden ayrılmazlardı."

"Siz görüşür müydünüz?"

"Roland olduğu sürece evet, ama sonra görüşmedik."

"Oğlu Nicolas'yı aramayı denedim; umarım buluşabilirim onunla; çünkü nasıl biri olduğunu, babasına benzeyip benzemediğini merak ediyorum."

"Son derece çekingendir; çok az konuşur."

"İyi ama babasıyla ilişkileri nasıldı?"

"Roland her düşündüğünü hiç çekinmeden söylerdi."

"O da çekingen bir çocuk olduğu için babasından korkar mıydı?"

"Evet, korkardı ama tuhaf bir çocuktur; Roland ölür ölmez değişti; babasının yapıtlarından mezarına kadar her işi ele aldı. Kendi ilgilenmek istiyor ama bunu yapamıyor çünkü mezarlığa gitmeye katlanamıyor; bunu başaramıyor."

"Başarılı bir ressam mı?"

"Zevkli diyelim."

"Böyle söylemek biraz acımasız olmuyor mu?"

"Bundan söz etmeyelim."

"Roland sert biri miydi?"

"Hayır, anarşistti, polemik yaratmakta ustaydı."

"Dedikoducu muydu?"

"Hayır, yitirecek zamanının olmadığını söylerdi. Neredeyse hiç başkalarından söz etmezdi."

"Nasıl oluyor da onu tanıyan herkes onun adının çevresinde bir gizem halesi yaratıyor? Hepsi en gözde olduğunu ileri süren sevgililere benziyor."

"Doğru, biraz öyledir. Roland kesinlikle sevilmek, karşısındakinin hoşuna gitmek isterdi. Gayet cömertti. Zamanını, parasını paylaşır, herkese içki ısmarlardı."

"Çok içer miydi?"

"Evet, en iyi şarapları içerdi. Sigara, puro, pipo tüttürürdü. Ağzında daima bir şey olması gerekirdi."

"İştahlı mıydı?"

"Evet, iyi şeyleri, nitelikli yiyecekleri severdi, ama en büyük özelliği hayatın sıradan işlerine karşı müthiş beceriksiz olmasıydı. Hakikatten nefret ederdi. Tuhaf bir biçimde davranır, gelen mektupları açmaz, kötü haberler, ödenecek faturalar ya da vergi bildirgeleri almaktan ödü patlardı."

"Otomobil kullanır mıydı?"

"Ehliyeti vardı ama artık kullanamadığını söylerdi; ben onu Vespa motosikletimle taşırdım."

"Nelerden söz ederdi?"

"Düşüncelerden. Akşamları çıkardı; akşam yemeği normal biçimde başlardı; derken düşünceler zihninde belirmeye başlayınca, sabahın beşine dek konuştuğu olurdu. Sonra eve dönünce çalakalem bunları not ederdi."

"Kalemle mi?"

"Hayır, ben ona bir bilgisayar hediye etmiştim ve

bilgisayarda deli gibi hızlı yazma yeteneği geliştirmişti. İnsanları dinler, onları incelerdi. Kendisi de resimleri, yazıları gibiydi."

"Çok sevdiği bir arkadaşı vardı; hani şu İskandinav heykeltıraş."

"Evet ama bu da tuhaf bir öyküdür. Roland öldüğü zaman o, mezarın üzerine konacak bir heykel yapmaya söz verdi. Mezar taşına dayanan boş bir iskemle yontmak istiyordu ama bunun Roland ile ne ilgisi olduğunu ben anlayamıyorum. Bu nedenle ben karşı çıktım. Roland ile ilgili bir heykel yapması hoşuma giderdi ama şimdi ne olacak bilmiyorum."

"Hep Castel'e mi giderdiniz?"

"Evet, cenazeden sonra da arkadaşlarla saatlerce orada bir arada olduğumuzu hatırlıyorum. Sanki öteki geceler gibi bir geceydi, oysa gün ortasındaydık."

"Onu saat kaçta gömdüler?"

"Sabah, belki de öğleden sonraydı. Hatırlamıyorum; çok kalabalıktı, bir sürü önemli kişi, bir de bir kemancı vardı. Ünlü dostlar da oradaydı; bir biçimde yolu onunla kesişmiş herkes yanımızdaydı. Kaldı ki, anarşist bir kişiliğe sahip olsa da Roland ünlü olmaktan yakınmazdı; adeta bir aktör gibiydi. Ona sıradan bir cenaze yapmamızı istemezdi; hiçbir şeyin sıradan olmasını istemezdi ya!"

"Aşka çok zaman ayırır mıydı?"

"Her an birlikteydik. Benden önce de bir alay sevgilisi olmuştu. İlişki sürdüğü sürece sadıktı, sonra bir şeyler kırılıveriyordu... Siz de bana babanızdan söz edin. Nerede gömülü?"

"Montparnasse'da, Roland'ın yanı başında."

"Bana öyle geliyor ki, siz Roland'ın hayatını araştıracağınıza, kendi babanızın hayatını araştırmalısınız."

"Buna ihtiyacım yok çünkü onu çok iyi tanıyordum ve hâlâ onunla ilgili görüntüler, durumlar gelip ta-

kılıyor zihnime. O 'Palas' adını verdiği büyük otelleri severdi. Ben de onu yazın Cannes'da, büyük bir otelde hatırlıyorum. Köşe dairesi bizimdi ve ben onun karısıyla yattığı odaya bitişik odada kalıyordum. Bana kızıyordu çünkü gecenin bir yarısında uyanıyor, onların odasına giriyordum; babamın çıplak yattığı yatağa yaklaşıyor ve ona şunu soruyordum: 'Baba, uykuya dalmak için ne yapılır?'

"Öğleden sonraları tenis oynamak için kortta buluşurduk; onun beyaz takımı yoktu; mavi naylondan bir mayo, sarımsı renkte, kısa kollu bir tişört ve Dunlop marka lacivert tenis ayakkabıları giyerdi. Babamın yatakta yattığını ve bir portakal atarak benimle oynadığını hatırlıyorum. Portakallarla oynamayı ve başımı okşamayı severdi. Onunla samimiyetim yoktu; hayatıma ilişkin hemen hemen hiçbir şey anlatmazdım ona. Çok olağanüstü ve serüven doluymuş gibi, durmadan kendi yaşamını anlatırdı."

"Roland sıkılgandı, asla kendinden söz etmezdi."

"Çok ilaç kullanır mıydı?"

"Hayır, asla. Hastalandığında yataktan çıkmaz ve iyileşene kadar uyurdu."

"Babamsa ilaçlarla özel bir ilişki kurmuştu. Eğer doktor bir ilaçtan günde iki tane almasını söylerse o dört tane alırdı; böyle olunca daha etkili olacağını, daha çabuk iyileşeceğini düşünürdü. Sürekli onu kaygılandıran pek çok psikosomatik hastalığından söz ederdi. Sürekli tahliller yaptırır, uzman hekimlere görünür, iyileşir ve sonra bambaşka bir hastalık çıkartırdı. Kendine ve başkalarına karşı bu kadar katı olan bir insanın, hastalıklarını çekinmeden başkalarına anlatmasına şaşardım. Bu davranış onun kendini daima kusursuz, şık bir insan olarak gösterme çabasıyla çelişiyordu."

"Roland da kendine göre kibirliydi. Hiçbir şeyi umursamaz gibiydi, hangi gömleği ya da ceketi giyece-

ği önemsiz gibi davranırdı ama züppenin tekiydi ve hiç kuşku yok ki lüksten hoşlanırdı. Bir çocuk gibi yumuşak ve sevgi doluydu. Hatırlıyorum da, evimi taşıdığım zaman o hiçbir şey yapmamış, sandıkların üzerine oturup eski mektupları okumuş ve ağlamıştı."

Marie konuşurken onu seyrediyordum; saçları topluydu, etli dudakları vardı, kırk yaşının üstünde olsa da otuz beş gösteriyordu. Koltuk altlarında kötü tıraş edilmiş tüyler vardı. Roland'ın onu uzun uzun öptüğünü, onu şehvetli, güler yüzlü bulduğunu, minik çocuk dişlerine bayıldığını düşünüyordum. Marie eğlenmek isteyen bir kadındı.

"Yarın seyahate mi çıkıyorsunuz?"

"Hayır, düşüncemi değiştirdim; sanırım gitmeyeceğim; Cortina'ya davet edildim ama gidemem. Beni neden davet ettiklerini hiçbir zaman anlayamam, kızımla bir hafta İspanya'ya gitmeyi ve ağustosta Meryem Ana yortusunda dönmeyi yeğliyorum."

"Ne zaman yeniden görüşebiliriz?"

"Meryem Ana yortusundan sonra."

"Biraz güneşte oturalım mı?"

"Gerçekten gitmem gerekiyor."

Beni almaya gelen kızım konuşmamızın son bölümünü dinlemişti. Marie'den ayrıldığımızda, Ginevra bana şöyle dedi:

"Pek bohem bir tip."

Bu "bohem" tanımlamasıyla ne demek istediğini anlamadım.

Marie'ye Roland'ın Picasso olmak istediğini anlattığım zaman beni şöyle yanıtlamıştı:

"Özür dilerim ama Roland, Roland olmak istiyordu çünkü kendini son derece yükseklerde görürdü."

Onun İtalyan yayıncılarıyla konuştum ve bana şöyle dediler:

"Milano'ya geldiğinde --özellikle de parası olmadı-

ğında– sık sık bizde kalırdı. 1968'de tanıştık ve uzun soluklu arkadaşlığımız o zaman başladı. Uçaktan korkardı ve bizi görmek için Sardinya Adası'na gelecek olursa Korsika'dan gemiye binerdi."

Marie'nin Roland ile eğlendiğini, kendine sunduğu hayatla ilgilendiğini ama ona âşık olmadığını düşündüm.

Hayatının bir noktasında, kırk beş yaşına doğru ya da daha önce babamın da uçaktan korktuğunu ve bu nedenle yataklı vagonla seyahat etmeye başladığını hatırladım. Babamla fazla bir samimiyetim yoktu çünkü tepkileri, surat asmaları, köprüleri atma biçiminde beliren cezalandırmaları, dargınlıkları beni korkuturdu. Soğuk bir adam pozları takınan babam aynı zamanda tutku dolu ilişkiler yaratmaya da heves ederdi. Ne yaptığımı, hayatımı nasıl sürdürdüğümü anlayamazdı. Arada sırada yıllardır benimle çalışan arkadaşım Stefania'yı arar ve ona benim hakkımda sorular sorardı. Arkadaşım benim hesabıma onu rahatlatmaya uğraşırdı ama o buna inanmaz, kendinden farklı bir oğlu olduğunu kabul etmek istemezdi. Benim sanatçı oluşuma inanmıyor, İtalyan olmamı istemiyordu. Babam şakayla bana "başıboş Yahudi" derdi. Köklerim, sabit bir adresim, gerçek bir evim, bir karım olmayışını anlayamıyordu.

Ağustosta tatil için Birleşik Devletler'e gittim ve birkaç gün New York'ta kaldım. Bu kentte kendimi rahat hissederim çünkü bana her şey yalın ve daha az sorunlu görünür. İlginç bir alın yazısı, köklere sahip olmamak, "başıboş bir Yahudi" olmak orada normaldir. Hem sonra meslek hayatımın ilk yıllarını New York'ta yaşadım. Çocuklarımın ikisi orada doğdular, ilk romanımı orada yazdım, babamla pek çok kez orada buluştum. Birlikte gezer, akşamları yemek yerdik. Belki her ikimiz de yabancı bir ülkede bulunduğumuz için daha fazla yakınlaşır, eşitlenirdik. O daha az Fransız olurdu, ben daha az İtalyan. Güvencelerimiz azalır, daha fazla

çabalamak zorunda kalırdık. Ama oradayken de aramızda çatışmalar oldu. Bir keresinde Madison Avenue'da valiz ve çanta satan bir dükkânın önünde durmuştuk ve babam vitrinde duran koyu yeşil naylon çantanın niteliği ve pratikliği üzerine heyecanla konuşmaya başlamıştı. Ona sordum:

"Neden dedemden kalan ve tavan arasında duran o harika bavulları kullanmıyorsun?"

"Çünkü sattım onları; tavan arasında bulunan bütün o gereksiz döküntüyü sattım."

"İyi ama benim çocukluğuma ait kitap kutuları, üniversite zamanında aldığım kitaplar da oradaydı."

"Bilmiyorum, onlar da satılmış olmalı."

Dilim tutulmuştu; gene de sesimi çıkartmadım. Hiçbir şey söylemeye cesaret edemedim çünkü kitaplarım yoktu artık; onları bir daha asla bulamayacaktım. Bunun beni kıracak bir davranış olduğunu, üzeceğini hiç düşünememişti. O tavan arasında bulunanlar satılmıştı; işte o kadardı. Ben babama karşı koymaya cesaret edemiyordum çünkü bazı durumlarda adaletsizliği bana öylesine müthiş görünüyordu ki, beni sessizliğe itiyordu.

Kız kardeşim de New York'a geldi ve Battersea Parkı'nda uzun bir gezinti yaptık. Uzaktan Özgürlük Anıtı'na bakarken Yvonne bana şöyle dedi:

"New York'a yaşamaya geldiğim zamanı hatırlıyor musun?"

"Hayır, ne zaman?"

"Hatırlasana, ben beş yaşımdayken annem ve babamla gelmiştik. Adı U.S. Independence olan buharlı bir gemiye binmiştik, çok iyi hatırlıyorum. Köprüye çıkmış, uzaktan Özgürlük Anıtı'nı seyretmiştim."

"Peki nerede kalmıştınız?"

"Otelde. Ben sürekli televizyonda çizgi film izlemiştim. Çok tuhaf ama hiç Downtown'a inmedim.

"Nasıl olur?"

"Babam otelin yakınında bulunan Park Avenue ve Beşinci Cadde arasındaki bloklardan daha uzağa gitmiyordu; zaten beni de gezdirmiyordu."

"Gemi yolculuğunu hatırlıyor musun?"

"Hayal meyal. Annemi deniz tutmuştu ve kamaraya kapanmıştı. Ben lokantada babamla birlikte yemek yiyordum."

"Peki nasıl döndünüz?"

"Bilmiyorum, uzaktan Özgürlük Anıtı'nı görmek bana sadece gelişimizi hatırlattı. Babamızla ne tuhaf bir ilişkim vardı. O ve annem kendilerine ait bir dünyada yaşarlardı..."

Kız kardeşimin babamızla yaşadığı açıklanması zor ve tuhaf ilişki yüzünden acı çektiğini hissediyordum. Küçük bir kızken onu delice seven, ona müthiş bir güven duygusu tattıran babamız sonradan kardeşimi terk etmişti. Onunla ilgilenmediği gibi üstelik engellemişti. Efsanevi Atlantik yolculuğu sırasında ikisini deniz tutmadığı için baş başa yemek yemeleri, kardeşimde hâlâ büyük bir sevgi, şiirsel bir anı olarak yaşıyordu. Babası tamamen kendine ait olan küçük kızı o gün yaşamıştı.

Ona şunu sordum.

"Neden uçakla gelmemiştiniz?"

"Belki de o zaman uçak yoktu."

Bense o yılların babamın uçak korkusuna tutulduğu yıllar olduğunu ve sadece tren ya da gemiyle seyahat ettiğini hatırlıyordum. Babamın fobileri onu gözlerimde daha özgün, ötekilerden daha farklı kılıyordu. Böyle bir babaya sahip olmak kendimi önemli biri gibi hissetmeme yol açıyordu.

Babam öldüğünden beri kız kardeşim ve ben birbirimize daha yakın olma, daha sık görüşme gereksinmesi içindeydik. O bizim buluşma noktamızdı ama artık yoktu. Yıllar boyunca dönüşümlü olarak ya benim-

le iyi ilişkiler içinde olmuş, kız kardeşime öfkelenmişti, ya da bana kızmış ve kız kardeşimle harika bir ilişki sürdürmüştü. Sanki aynı anda her ikimizle birden iyi bir ilişki içinde bulunması olanaksızdı; üstelik bizi daima ayrı ayrı görmeyi yeğledi, çünkü asla ötekine ne dediğini bilmemizi istemedi.

Amerika ile arasında bir aşk ve nefret ilişkisi vardı. California'ya bayılırdı ama her şeye karşın Fransız olmak, Fransızca konuşmak, yabancı sözcükleri Fransız vurgusuyla telaffuz etmek isterdi. Kendini Legion d'Honneur almış bir Yahudi ve Fransız hissetmesi çok önemliydi.

Artık çok hasta olduğu zaman ondan öğütler istesem, hayatıma ilişkin bir şeyler önermek ister mi diye düşünüyordum, ama bana kesin bir şey söylemiyordu. Kendini ve anne-babasını anlatıyordu. Belli ki hiçbir şeyi yüzüne vurmamalı, karşılıklı hayal kırıklıklarından söz etmemeliydim. Hep böyle olmuştu. Babam benim hayatıma, ben de onun hayatına ilişkin bir sürü şeyi bilmemiştik. İyilikle ayrılacaktık birbirimizden, ama aramızda bir gizem halesi olacaktı. Sıkı fıkılık bizim kurallarımız arasında yer alınıyordu. Zaten o benim babamdı, ben de onun oğluydum. Her zaman ciddi bir insan olmak istiyordu ve kendini kapıp koyvermiyordu. Asla şahsî konulara girmiyor, asla başkalarının mutlu olup olmadığını öğrenmeye yanaşmıyordu. Mutluluk onu ilgilendiren konuşmalardan biri değildi, çünkü hayatı mutluluk değil hırs üzerine kurulmuştu. Asla onun korkularından, duygularından, kırılganlıklarından, mutsuzluklarından söz etmedik. Ben de ona kendiminkileri itiraf etmiyordum. Sadece karşılıklı konuşuyorduk. O kendi zekâsının, davranışlarının, anılarının, tanıdığı kişilerin, kahramanı olduğu olayların tadını çıkartıyordu. Sözel çatışmadan, ses yükseltmekten, yüze vurmaktan, tartışmaktan nefret ederdi.

Entelektüel insanlar ilgisini çekerdi; pek çoğunu tanırdı ama onlara kendinden çok farklı, yine de var olmaları gerekli bir insan ırkı olarak uzaktan bakmakla yetinirdi. Babamın oğlu olarak davranılmak şu anlama gelirdi:

"Başının çaresine bak, kendi başına yap. Yazarlık ve gazetecilik gibi saçma ve küstah bir meslek seçtiysen, bu senin bileceğin iş. İtalya gibi namussuz ve köylü bir ülkede yaşamayı, İtalyanca gibi kimsenin anlamadığı bir dilde yazmayı seçtinse, sonuçlarına katlanmalısın. Kırk yaşını geçtin ve Legion d'Honneur'ların en basitini bile almadın; ne büyük bir utanç!"

Ona işimden söz ettiğim zaman beni dinlerdi ama onun canını sıkardım; onun tanımadığı ve ona güven telkin etmeyen bir çevreyle ilişki içindeydim.

Roland Topor ne tür bir babaydı bilmiyorum; Paris'e gittiğimde bunu oğluyla konuşacağım. Ama iyi kötü bir şöhret sahibi olan ve eklektik sanat yollarını seçen Toporların hepsi ressamdı: dede, baba ve oğul. Onlarınki sanatçılara özgü bir hayattı.

Babam benim sanayide, ticarette ya da bankada çalışmamı isterdi. Onunki gibi ciddi ve para getiren bir iş yapmamı yeğlerdi. İşi eğlenceden, tatilden tamamen ayırabilmemi arzu ederdi.

Ben New York'ta onları düşünürken babam ve Roland neden söz ediyorlardı acaba? Roland şöyle demiş olmalıydı:

"Görüyor musunuz, kimsecikler yok, sadece bazı ünlü kişilere saygı göstermeye gelen yabancı turistler geziniyor, ailem benim mezarımın nasıl olacağı konusunu çözümleyebilseydi iyi olurdu; bu sıradan taş hiç kimsenin ilgisini çekmiyor. Hem sanırım adım mezarlık broşüründe öteki ünlülerin yanında yerini almadı henüz. Oğlumun bu kadar çekingen, ablamın bu kadar kararsız olması hiç iyi değil. Ama eminim sonunda tü-

kürdüğünü yalayacaktır. Ne olsa o da benim şöhretimi önemserdi, bununla gurur duyardı. Elbette benimki, çevremizde gömülü öteki insanlarınkiyle karşılaştırılmayacak bir şöhretti, ama olsun."

"Dinleyin Roland, sizinki hayret verici ve çılgın bir kibir ve kendini beğenmişlik."

"Evet, gerçekten de öyledir. Bana layık olan yerden mahrum olmak istemem. Picasso olmadığımdan söz etmiştik, ama bu her şey demek değildir. Hem inanın bana, dünya değişti. Picasso bir ilah, bir ikondu ama günümüzün gösteri dünyasında öyle bir kişiliği tanrılaştırmak yok. Gerçeği söyleyin lütfen; sizce Edith Piaf'ın, Yves Montand'ın, Elvis Presley'in veya Frank Sinatra'nın yeri doldurulabilir mi?"

"Bilmiyorum, ben bu tür şeyleri anlamam, beni pek ilgilendirmezler. Sizi ünden ve dedikodudan daha uzak, daha kopuk tahmin ediyordum. Ama eğer gelip mezarınızın üzerine bir çiçek koyacak olan Alman, Belçikalı ya da Amerikalı turistleri özlüyorsanız, inanın bu beni hayal kırıklığına uğratır. O zaman ben ne söylemeliyim; sizinkilerden çok daha seçkin ve önemli yükümlülükler üstlendiğimi; hayatta kimseye borcum olmadığını, her zaman saygı görmüş bir kişi olduğumu, ailem dışında mezarıma kimseciklerin uğramayacağını, hatta onlardan da kimlerin geleceğinden emin olmadığımı mı anlatmalıyım?"

"Bu aynı şey değil, ben bir sanatçıyım ve eğer hatırlanmazsam yapıtlarım da ortadan kalkacaktır, hem mirasçılarıma güvenebilir miyim, bilmiyorum."

"İyi ama varislere ya da sevgiliye güvenebileceğimizi kim söyledi? İnanın küçük kentsoyluluk işareti olan bu şöhrete tutunma hevesiniz beni hayal kırıklığına uğratıyor."

"Bravo size! Beni küçük bir kentsoylu olmakla itham ediyorsunuz çünkü hiçbir yapıt bırakmayan biri-

nin mezarını kimse gelip görmeyecektir. Çözümsüz, dağınık ve saçma bir hayat sürdüren benim gibi bir sanatçının anımsanabileceği sizi rahatsız ediyor; oysa siz ciddi, büyük kentsoylu, sadece yükümlülüklerden ve sorumluluklardan ibaret bir hayat sürmüştünüz. O halde ben cezalandırılmış ve unutulmuş olarak bir kenarda kalmalıyım. Oysa hayır, öyle olmayacak Bay Elkann, benim desenlerim ve tablolarım müzelerde yer almaktadır. Kitaplarım yeniden basılacak, komedilerim sahnelenecektir. Ama durun, beni bağışlayın... size karşı saldırgan olmak istememiştim, sizi sınıflandırmak, hangimizin daha başarılı ya da daha doğru bir hayat sürdürdüğünün karşılaştırmasını yapmak değildi niyetim. Elbette, siz benden yirmi yıl daha fazla yaşadınız. Düşünün, ben yirmi yılda daha neler yapabilirdim. Ama şimdi ölüyüz ve buradayız; kavga etmemeye, birbirimizi anlamaya, dost olmaya çalışmalıyız. Ve Tanrım; eğer zayıflıklarımız varsa ve kibirliysek ne önemi var, öldük artık!"

"Evet, doğru. Ötekiler tatildeyken biz burada ölüyüz; ne kötü bir yazgı. Yaşamanın ne kadar güzel ve büyüleyici olduğunu, gelip geçen kaygılar, acılar ve zorluklara göğüs gererek hayatı mahvetmenin gereksizliğini insan hayattayken bilemiyor. Burada hiçbir şey düşünmek zorunda değiliz; ne ev değiştirmek, ne sigorta yaptırmak, ne giyinmek, ne berbere gitmek, ne para biriktirmek, ne de iyilik ya da kötülük yapmak. Siz haklısınız; kavga etmek, önceki niteliklerimiz yüzünden böbürlenmek neye yarar? Oysa sakin sakin konuşabiliriz. Kabul ediyorum, ben çok neşeli bir insan değildim, korkuyordum, hiç kimseye güvenmiyordum."

"Ben artık önceden yaptıklarımı düşünmek istemiyorum. Cinsel dürtüler bile duymuyorum ve bu nedenle bir kadının kucaklaması olmasa da kendimi yalnız hissetmiyorum. Bir kadının kolları arasında öldüm

ve şimdi sizinle çene çalıyorum. Canımın sıkılmadığını söylemeliyim, gece mi gündüz mü, uyuyor muyum, uyumuyor muyum, farkında değilim. Artık yorgun olup olmadığımı bile bilmiyorum. Şimdiye dek hiç olmadığı kadar huzurluyum."

"Huzurun sizin için sıkıcı, katlanılması zor bir durum olduğunu anlıyorum. Âşık olmadan yaşamak, yaşamamak gibidir ama aslında gerçek cezamız budur, duruma rıza göstermeliyiz sevgili Roland, ölüyüz artık."

"Doğru. Konuşmanın artık ne anlama geldiğini bilmeden konuşuyoruz, bir amacımız yok."

"Öyle."

New York'tayken babam ve Roland aklıma takılıyorlardı ve hayatta olduğum, seyahat ettiğim, kımıldayabildiğim, pek çok insan gördüğüm ve onlar artık burada olmadığı için kendimi suçlu hissediyordum. Paris'ten, onların mezarlarından uzakta olmakla onlara ihanet ettiğimi düşünüyordum. Ama düşüncelerim sık sık babama kayıyordu; onu özlüyordum, ona telefon edemeyeceğimi, neler yaptığımı anlatamayacağımı hissediyordum.

Öldüğü zaman annem hiçbir şey söylemedi. Yasımı sessizlik içinde tuttum. Annemin babama karşı neden bu kadar kırgın olduğunu, aralarında neler yaşandığını bilmiyordum ama aralarında karşılıklı bir güven olmaması beni hep üzdü. Babamın ölümünün annem üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığını bilmiyorum. Bunu bana söylemedi. Annemin de saygı göstermek için babamın mezarına gitmesini isterdim. Oysa o Torino'da ya da ailesinin anılarını taşıdığı için her yerden değerli olan kır evine kapanmış, oturuyordu. Annem ve babamın kendi anne ve babalarına bu kadar düşkün olmaları, kendi evlatlarından daha fazla değer vermele-

ri tuhaftı. Hastalandığı zaman annemin nezaket ve görev duygusuyla babamı aradığını biliyordum ama ilişkileri soğuk kalmıştı. Evlilikleri neredeyse bittiği zaman doğmuştum ve bu nedenle çocukluğumu ve ergenliğimi huzuru olmayan iki ayrı dünya arasında gidip gelerek, kendime ait bir evim olmadan yaşamıştım. Ya annemden ya da babamdan gelecek bir telefon yüzünden her an kalkıp gitmeye hazır olmalıydım. Ben hem babam, hem annem için bir hayal kırıklığı olmuştum, çünkü gerektiği gibi eğitim görmemiş, onların doğru bir hayat olarak gördüğü yolu seçmemiştim.

Babamın yokluğunu neden hissediyordum? Artık var olmadığı zaman bir baba nedir? Bunun anlamı artık kendimizin de baba olmamız, bizi artık avutacak ya da bize öfkelenecek birinin olmaması, liderimizin ya da en iyi dostumuzun yanımızda bulunmaması olabilir mi? Hayatımızın artık sınırsız olması anlamına gelebilir mi? Birkaç yıl daha geçecek ve biz de yaşlanıp öleceğiz. Şimdi yalnız kaldım ama hayatı sürdürmeliyim. Sıklıkla, bir karar almak gerektiği zaman, benim yerimde olsa babam ne yapardı diye düşünüyorum; ya da bana nasıl bir öğüt verirdi? Hayattayken onun önerilerine ender olarak kulak asardım ama artık o yok... Bazen kime başvuracağımı bilemiyorum, her şeyi kendi başıma çözümlemeli, içimde o enerjiyi bulmalıyım. İnsan çocuklarının, anne-babasının yerini tutmadığını fark ediyor. Onlarla aynı şeyler konuşulmuyor. İnsan evlatlarının karşısında güçsüzlüğünü gösteremiyor ve avutulmayı bekleyemiyor. Onlara iyi haberler, öğütler vermek, rehberlik yapmak, yardım etmek ve özellikle de onları kendileri hakkında konuşmaya yönlendirmek gerekiyor: daima ve sadece kendileri hakkında konuşturmak. Demek ki biz de kendi anne ve babamıza yardımcı olamıyorduk ve özlediğimiz şey, artık bizi dinlemeye hazır olarak yanımızda olamayışlarıydı.

Nicolas Topor ilk randevumuz için Opera'da bir *braseri* seçti; kendini tanıtmak için kırmızı bir gömlek giyeceğini söyledi ve saat birin buluşmak için uygun olup olmadığını sordu.

Buluşmaya erken gittim. Nicolas'nın ufak tefek ve kırılgan biri olacağını, bej bir yağmurluk ile domates kırmızısı bir gömlek giyeceğini tahmin ediyordum. Randevu verdiğimiz lokantanın kapısından sinirli bir biçimde girip çıkıyor, onu bir türlü göremiyordum. Ya geç kalmıştı, ya düşüncesini değiştirmişti ya da günü şaşırmıştı. Ansızın genç, uzun boylu, uzun boyunlu, kırmızı dudakları pek dolgun, Roland'ınkiler gibi kara ve patlak gözlü, küçük dişleri seyrek, siyah saçları düz bir adam gördüm. Tatlı ve dalgın bir ifadesi vardı. Fransız bir sanatçı gibi giyinmişti ama üzerinde buraların yabancısı gibi bir hal vardı. Bir aktör olabilirdi ama ancak siyah-beyaz filmlere yakışırdı. *Braseri*'nin yöneticisi sigara içilen bir yer isteyip istemediğimizi sordu. Benim için önemi yoktu. Nicolas kararsızdı ve sonunda sigara içenler arasında bir köşe seçti. Yemeklerimizi ısmarladık ve o pek ciddi bir biçimde bir kırmızı Loire şarabı seçti ve bir paket de sigara istedi. Şarap üstadı şarabımızı getirdiğinde Nicolas pek bilgili bir edayla içkiyi tattı ve bir gülümsemeyle onayladı.

Buzları kırmak için, "Şarap seviyor musunuz?" diye sordum.

"Evet, şarap kültürünü bana babam öğretmişti."

"O çok içerdi değil mi?"

"Evet, iyi şaraplar ve daima dostlar eşliğinde. Yalnız olduğunda sadece çay içerdi."

Bu arada elinde sigara tepsisiyle bir hanım yaklaştı. Nicolas bir paket Philip Morris seçti. Randevumuza kuşkuyla gelmişti ama ilk şarap kadehinden sonra gevşemeye başladığını hissettim; keyfi yerindeydi. Nitekim birkaç dakika sonra bana şöyle dedi:

"Bana ilk telefon edişinizde kaçamak ve saldırgan bir tavır takındığım için özür dilerim ama çok kederliydim. Babamın ölümü beni çok hazırlıksız yakaladı ve bu benim için müthiş bir darbe oldu."

"Hasta mıydı?"

"Sanmıyorum, zaten tedavi olmazdı; doktorlara gitmekten korkardı. Hayatı çok hızlıydı, yorgundu, bitkindi. Ölümünün arifesinde, son görüşmemizde bana heyecanlı gibi görünmüştü. Yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu sezinlemiştim. O benim yanımdaki evde yaşardı. Son gecesini arkadaşlarıyla değişik mekânlarda gezerek geçirdiğini, metinlerini teslim etmesi gereken bir yayıncısıyla kahvaltı ettiğini, eve döndüğünü biliyorum; telefonda konuştuk ve bana önemli bir işi olduğunu, beni iki saat sonra yeniden arayacağını söyledi. Telefon yeniden çaldığında, ben sakin sakin çalışmaya başlamıştım. Bu, babamı ziyarete giden biriydi ve babamın bilincini yitirdiğini, mümkünse hemen oraya gitmem gerektiğini söyledi. Ama artık komaya girmişti."

"Zor bir baba mıydı?"

"Evet, kimi zaman katı ve güç beğenir biri olurdu. Gençlere yardım ederdi, öğretmen rolünü severdi ama oğlu olduğum için bana öyle davranmazdı."

"Siz de bu durumu kıskanır mıydınız?"

"Kimi zaman çok kıskanırdım. Bana neden yardım etmek istemediğini merak ederdim. Oysa kendine göre bana da yardım etmişti. İlk evliliğimi, iki çocuğumu neden kabullenmediğini bir türlü anlayamazdım."

"Dede olmak mı istemiyordu acaba?"

"Hayır ama sonra alıştı."

"Ya annenizle?"

"İki yıl sürmüş olan tutkulu bir aşktı. Ama her iki tarafın ailesini de göz önünde bulundurursak, olanaksız bir ilişkiydi. Babamın anne-babasıyla annemin anne-babası birbirlerine katlanamazlardı. Annem soylu

Polonyalı ve Kazak Rus bir aileden geliyordu; babam ise Polonya Yahudisi bir sanatçının oğluydu. Kaldı ki –ama bunu halama sormalısınız– savaş sırasında bir çiftçi ailesinin yanına sığınan babam sarı yıldız takmak zorunda kalmıştı."

"Babanız dedenize karşı büyük bir tutku, büyük bir sevgi besliyormuş. Çok saygın biri miydi; ondan korkar mıydı?"

"Evet, bir anlamda öyleydi. Birbirlerinden çok farklıydılar. Dedem daha geleneksel ve daha disiplinli bir ressamdı. Kendi pişirdiği sade yemeklerle beslenir, günde sadece iki kadeh Bordeaux şarabı içerdi. Babamsa her zaman şahane yemekler yer, çok içki içerdi. Zaman kavramı yoktu, rahat yaşardı."

"Bu durum dedenizi kaygılandırır mıydı?"

"Sanırım evet. Babamın abartılı ve kuralsız yaşamı hem babasını hem ablasını üzerdi. Halam babamın kendi kendini öldürdüğünü söylüyor. Ama onlarınki, özel bir ilişkiydi. Halam babamdan büyük olduğu için onu her zaman korumuştu ve onun bir dâhi olduğunu düşünürdü. Ne yazık ki Fransa'da babam bir sanatçı olarak layık olduğu onuru kazanamadı. Öldüğünden beri Almanya'dan, Hollanda'dan, Belçika'dan, İtalya'dan sergi talepleri aldık ama Fransa'da böyle bir şey isteyen olmadı. O her zaman bir kışkırtıcı, bir anarşist olmuştu. Madalyalara yüz vermemiş, vergi ödemediği için vergi dairesiyle başı derde girmişti."

"Ya kadınlar?"

"Kendinden daha genç, kırılgan, hayatta kararsız kadınları severdi. Pigmalyon rolünü oynardı. Ama onun sevgilisi olmak kolay bir şey olmamalıydı. Kadın onun dürtülerini izlemeli, hiç tartışmadan her yere onunla gitmeliydi. Gecelerini içmekle, insanlarla konuşmakla geçirirdi; kimi zaman bir eskiz çizer, notlar alırdı. Esin perisini böyle yakalardı. Müthiş yaratıcı bir enerjisi var-

dı. Yalnızca canının çektiğini yapardı; o kadar. Kaldı ki, ben de bir ressam olmak istiyordum... sadece bir ressam. Bana pahalıya mal oluyor ama ne yapalım..."

"Babanız sizin ressam olmanızdan memnun muydu?"

"Evet, benim işimi izlerdi, daha önce söylediğim gibi katıydı."

"Peki sizin sevgililerinizle nasıl bir ilişkisi vardı?"

"Onlardan asla hoşlanmazdı, sadece ikinci karımı sevmişti. Zaten bana kendisi tanıştırmıştı."

"Babalarımızın yan yana gömülmüş olmaları ilginç. Babam bambaşka bir tipti; ben onunla samimi değildim. Beni unutmasından, bana olan sevgisini silmesinden korkardım. Ona güvenemeyeceğimi hissediyordum, benim bambaşka biri olmamı istediğini biliyordum. Benim için önemli olanı ondan gizlemeliydim. Ancak son zamanlarda benim hayat tarzımı kabullenmişti. Belki de çok zayıf, çok hastaydı ve benim sevgime ihtiyaç duyuyordu."

Nicolas'nın babamı merak etmediğini, onun ilgisini çekmediğini fark ettim; onun kim olduğu umurunda değildi ama beni sevmeye başlamıştı. Bana yeniden görüşebileceğimizi söyledi, bazı tablolarının ve babasının özdeyişlerinin yer aldığı küçük bir broşür gösterdi. Nerede yaşadığımı sordu; birbirimize adreslerimizi verdik. Konuşmamız akıp gidiyordu, Nicolas'nın uysal, uyumlu, kararlı olduğunu hissediyordum.

Ona şunu sordum:

"Babanızı çok özlüyor musunuz?"

"Artık biraz daha az, alışıyorum. Kendi çocuklarım, karım var, ayrıca onun yapıtları da kaldı. O çok okurdu, gerçek bir kültür insanıydı. Bana miras olarak kütüphanesini bıraktı ve ben de arada sırada bir kitap alıyorum, karıştırıyorum, şurasında burasında notlar, eskizler olduğunu fark ediyorum. Onun yapıtlarıyla il-

gileniyorum ama kendi işimi de gözden kaçırmamalıyım; kendi ressam kimliğimi yitirmemeliyim... Umarım kasım sonundaki sergime gelebilirsiniz."

"Evet, Paris'e dönmeye çalışacağım. Halanızla buluşmak istiyorum. Babanızı en iyi tanıyan kişi oydu."

"Bütün çocukluklarını bir arada geçirdiler diyelim... Halamın nesnel bir görüşü yok. Hem kardeşinin ölümü onu derinden yaraladı."

"Sık sık görüşüyor musunuz?"

"Arada sırada, ama söylediğim gibi, kendi ailemi ve işimi düşünmeliyim. Ya siz, İtalya'da mı yaşıyorsunuz?"

"Evet. Babanızın Milano'da çok arkadaşı olduğunu biliyorum."

"Evet, onlar onun işini anlar ve birlikte eğlenirlerdi. Onları ben de iyi tanırım; hatta mademki İtalya'dasınız, gidip onları görmelisiniz; babam hakkında çok şey bilirler."

"Şimdi sizden ayrılmalıyım, çünkü birkaç saat sonra Kippur orucu başlıyor."

"O halde döndüğünüz zaman beni aramaktan çekinmeyin; sizin için bir sakıncası yoksa, ben şarabımı bitirmek için bir süre daha burada kalacağım."

Opera Meydanı'ndan bir taksiye bindim, Nicolas'nın tatlı ve ürkek bir insan olduğunu düşündüm. Chopin'e ya da soylu bir Rus'a, edebî bir kişiliğe benziyordu. Babasının anılarıyla kendi dünyasında, kendi hayallerinde yaşıyordu. Bir daha görüşebilir miydik, bu ne zaman olurdu, bilmiyorum. Benim, babası hakkında keşfetmek istediğim en özel konuları o bilmek, öğrenmek; onu yargılamak istemiyordu. Babası onun işlerine burnunu sokmuştu, güçlü bir kişiliği vardı ama o şimdi babasınınkinden farklı ve uzak olan kendi kişiliğini geliştirmek peşindeydi.

Trocadero'da on üç yaşındaki, ürkek, sıska, terbiyeli yeğenim Edward ile randevum vardı. Birlikte tapınağa gittik; o benim yerime, ben babamın yerine oturdum. Şimdiye kadar Talled takmamıştı ama duaların, ilahilerin atmosferi onu büyülemişti. Kadiş okuyup okumayacağımı merak etti ve bunu yaptığım zaman benimle gurur duyduğunu fark ettim. Onu kutsadım, onun yaşındayken kendimin de ürkek ve sıska olduğumu, babamın yanında oturduğumu, çevremizde bizi şimdi olduğu gibi sevgiyle selamlayanların bulunduğunu hatırladım. Orada bir hikâyemiz ve geleneğimiz olduğunu hissettik ve gür beyaz sakallı, seçkin bir kişi olan Paris Büyük Hahamı, cemaatin ruhsal ve kültürel hayatına önemli bir katkıda bulunan babamı hatırlattığı zaman duygulandık. Sinagog, babamın, onun insanlarının, zamanını verdiği kişilerin dünyasıydı. Yıllarca dua etmek, başkalarıyla konuşmak, sorunları çözmek için oraya gitmişti. Kendi anne ve babasının ölümünden sonra burada, bu büyük sinagogda öteki Yahudilerin, hahamların yanında olmuş ve varlığının özünü orada bulmuştu. Zaten babamın büyüsü hem çekingen, hem çok ruhsal bir insan olmasından kaynaklanıyordu. Tanrı ile yakın bir ilişkisi olduğunu tahmin ediyorum. Yalnızlığı içinde sık sık dini ve felsefeyi düşünürdü. Olasılıkla sofu bir Yahudi olmak isterdi ama koşullar buna izin vermemişti.

Bu Kippur gününde, sinagogda kendimi daha az yalnız, babama ve geleneklerime daha yakın hissettiğimi itiraf etmeliyim. Yeğenimle tapınakta oturmakla sanki babamı ve alışkanlıklarını yaşatmayı sürdürüyordum. Onun bizimle olduğunu, bu Kippur gününün, her zamanki gibi, her zamanki yöntemle, aynı cemaatin arasında, aynı insanların içinde ona adanmış olduğunu hissediyordum. Zaman durmuştu; Yahudiliğin

büyüsü buradaydı; binlerce yıldır aynı hareketler, aynı ritüeller, aynı dualar yinelenip duruyordu.

Kippur gününün ertesinde Roland'ın ablası Helene d'Almeda Topor ile randevum vardı. Beni nasıl karşılayacağını bilmiyordum; onun fiziksel görünümünü de hayal etmeye çalışmamıştım. Beni ofisinde büyük bir nezaketle kabul etti; çok büyük olmayan odada karşılıklı iki yazı masası duruyordu ve duvarlarda ciltli kitapların sıralandığı raflar vardı. Oturmamı rica etti. Helene ufak tefek, kasket modeli kesilmiş kızıl ve gür saçları olan bir kadındı. Yazı masasının öteki tarafına oturduğumda gözlerimin içine bakıyor, ben kendimi bir suçlu gibi hissediyordum. Onun işinden, Afrika'daki hayatından, yeğeninden, savaş yıllarından konuştuk.

"Kardeşim ve ben sarı yıldız takmıştık."

"Korkuyor muydunuz?"

"Hayır, çocuklar ölümü düşünmezler. Babam kaçmayı başardığında, biz nereye saklandığını biliyorduk; kapıcı onu faşist milislere gammazlamak için bizi konuşturmaya çalıştı ama daha dört yaşında olan kardeşim de, ben de konuşmadık. Sonra çiftçilerin yanına sığındık. Kardeşim çocukluğundan beri resim yaptı."

"Ünlü bir sanatçı olacağını biliyor muydu?"

"Evet, bir anlamda evet. On altı yaşına doğru eğitimini yarıda bırakmaya niyetli olduğunu söylediğinde annem ve ben karşı çıktık, ama babam onu Güzel Sanatlar Akademisi'ne yazılması için yüreklendirdi. Sonra, hemen on sekiz yaşında çalışmalarını gözler önüne sermeye, sergiler açmaya başladı."

"Biraz abartılı bir hayat mı sürüyordu?"

"Belki abartılı diyebiliriz, ama sizin ne kastettiğinize bağlı."

"Geceleri yaşıyordu."

"Biz ailece gece yaşarız. Özellikle de annem: Sabahları çok geç uyanırdı, sabahları ona telefon bile

edilmezdi. Ben de sabah uykusunu severim. Babamsa erkenden kalkardı; daha kuralcıydı. Belki bu da doğru sözcük değildir."

"Oğlundan daha fazla mı sorumluluk sahibiydi?"

"Başka bir yönden öyleydi. Kardeşim sorumluluğunu bilen bir insandı, sadece hoşuna gitmeyen şeyleri yapmaya katlanamazdı."

"Bakın, sizinle konuşmak istememin nedeni birbirinden böylesine farklı yapıda iki Yahudi'nin yan yana gömülmüş olmaları, bu benim babamın ölümüyle yaşadığım acıyı biraz hafiletiyor."

"Kardeşim bir bakıma Yahudi idi ama biz dindar insanlar değildik, hatta inançlı bile sayılmazdık. Babam da öyle değildi. Kimi zaman biz anlamayalım diye annemle Yidiş konuşurlardı ve Yidiş dilinde bir gazete okurdu, ama bu bizim için hiç önemli değildi."

"Tamam işte; benim babamsa müthiş dindardı. Yahudi cemaatinin başkanıydı."

"Bizler dindar değildik, dinden hiç söz etmezdik."

"Kardeşinizin Montparnasse'a gömülmesini isteyen sizdiniz, değil mi?"

"Bunu ilk düşünen ben olmadım; fikir, sevgilisi Marie'den çıktı çünkü Roland, konusu o mezarlıkta geçen bir opera librettosu yazmaktaydı. Sonra ben de buna karşı çıkmadım ama kardeşim de bunu reddetmezdi."

"Neden? Başka sanatçıların yanına gömülmek hoşuna mı giderdi?"

"Bilmiyorum, belki giderdi. En azından bunu hak ediyordu."

"Ama mezar konusunda bazı sorunlar yaşandığını öğrendim. Heykeltıraş bir arkadaşı heykel yapmak istiyormuş ama Marie buna karşı çıkmış falan..."

"Hayır, karşı çıkan Marie değildi, bendim. Kardeşimin mezarı üzerinde bir başkasının yaptığı heykelin olması, hele bunun boş bir *bistrot* sandalyesi olması hoşuma gitmemişti. Evet, kardeşim *bistrot*'ları, arka-

daşlarıyla oraya gitmeyi, konuşmayı, içmeyi severdi, ama aynı zamanda da bambaşka biriydi; derindi, kendine ait bir yaşamı vardı, entelektüeldi. Ama size bunları neden anlatıyorum, bilmem. Gene de, mezarının üstünde bir sanat eseri olacaksa, bunun kendine ait bir yapıt olması gerektiğine inanıyorum."

"Ben, Roland ve babamın konuştuklarını, bir biçimde arkadaş olduklarını hayal ediyorum."

"Evet, bunu anlayabilirim, ama iki ölünün birbirleriyle konuşabilmeleri bana olanaksız görünüyor. Ölülerin konuştuklarını sanmıyorum. Ruhun varlığına da inanmıyorum; ölümle her şey sona erer."

"Ama size Roland'ın yapıtları, kitapları kaldı."

"Elbette. Biz ailece evler, paralar gibi maddi değerlerle ilgilenmeyiz. Geriye kalan yapıtlar önemlidir ve ben Roland'ın yapıtlarının sonsuza dek kalacağını düşünüyorum. Babam küçük bronz heykeller yapardı çünkü bronzun dünya ayakta durdukça bozulmayacağına inanırdı."

"Kardeşiniz Brancusi veya Picasso gibi büyük sanatçıları kıskanır mıydı?"

"Hayır, kesinlikle kıskanmazdı; o kendinin onlar kadar büyük bir sanatçı olduğunu düşünürdü ve ben de içtenlikle öyle olduğuna inanıyorum. O, küstah biri olduğu, madalyaları reddettiği ve vergi ödemek istemediği için Fransa onun hayatını zorlaştırdı."

"Peki, kadınlarla nasıl bir ilişkisi vardı? Siz hepsini tanımışsınızdır, değil mi?"

"Evet, pek çok sevgilisi oldu ve hepsiyle ilişkisi son derece iyiydi. Onun sevdiği kadınlar benim arkadaşlarım oluyorlardı, ama o giderek daha genç kadınlar seçtiği için terk edilmeye başlanmıştı."

"Bu onu üzüyor muydu?"

"Evet ama çalışarak avunuyordu."

Helene konuşurken ellerini zarafetle oynatıyor, ya da yanağını elinin tersine dayıyordu. Gözleri pek hare-

ketli ve dikkatliydi. Kimi zaman keyifle gülüyordu. O da kardeşi gibi gülmeyi seviyordu; ama onun gülüşü daha tutucuydu. Benimle Roland ve babası hakkında konuşmaktan hoşlanıyordu ama gene de fazla ayrıntılı sorular sormam onu rahatsız etmişti. Roland'ın Helene'in sevgili kardeşi, ailenin küçük dev adamı olduğu belliydi, ama ablası onun vergilerini ödememesi yüzünden üzülüyordu.

"Roland'ın sorunları görmezden gelmesi babamı kaygılandırırdı. Ama kardeşim böyleydi işte, her şeyi anlardı ama uyuşukluk etmeyi, umursamamayı, bilmezden gelmeyi yeğlerdi. Bu nedenle sağlığını da her zaman ihmal etmiş, parasının değerini bilmemişti; çünkü her zaman onun bir resmini ya da afişini satın alacak kişiler çıkardı karşısına. İtalyan, Alman koleksiyoncular gelir, ona para dolu zarflar verirler, ama o vergilerini ödeyeceği yerde arkadaşlarını en iyi restoranlara davet edip yedirir, içirirdi. Bunlar olağanüstü akşamlar ve gecelerdi. Ben de kimi zaman geç saatlere kadar bu yemeklere katılırdım. Roland, onun yanında olmamdan hoşlanırdı. Onun çılgın, sonsuz ve mutlak cömertliğini görmezden gelerek kişiliğini anlamaya çalışmak olanaksızdır. Eşi benzeri olmayan bir uysallık ve tatlılık sergilerdi; benim çocuklarıma karşı da öyle davranırdı. Babama da öyle!"

"Kalbi rahatsız mıydı?"

"Aslında hasta değildi, doktora gitmezdi, ama hasta olsaydı da gitmeyecekti çünkü hastalıktan korkardı. Bir İtalyan gazetesi onun kanser olduğunu yazdı. Hayır, bu doğru değil; o beyin kanaması geçirdi."

"Peki siz nasıl haberdar oldunuz?"

"Düşünün, ben İstanbul'daydım ve bir gün önce onunla telefonda konuşmuştum; bana o şehirde görülecek şeylerle ilgili bilgi vermişti. Telefonda klasik sözleri yineleyerek vedalaştık. O bana her zaman bir şeye ihtiyacım olup olmadığını sorardı, para ister miyim di-

ye merak ederdi; ben de her zaman onun iyi olup olmadığını merak ederdim, o da bana iyiyim derdi."

"Bir dâhi miydi?"

"Elbette, olağanüstü biriydi, müthiş bir kültürü vardı; bana okuyacak kitaplar önerirdi. Her konuda çok okurdu."

"Ne zaman okurdu?"

"Her zaman. Çalışmadığı zaman okurdu. Birbirinden çok farklı konular ilgisini çekerdi."

"Biliyor musunuz, babam ve kardeşiniz hakkında bir kitap yazıyorum ve sadece edebiyata özgü nedenlerle kapıyı yüzüme çarpmanızı, bana söyleyecek hiçbir şeyinizin olmadığını, beni rezil biri olarak gördüğünüzü söylemenizi isterdim."

"Bir roman yazıyorsanız, canınızın istediğini yazın. Size hakaret ettiğimi, ofisime girmenize izin vermediğimi, kalleş biri olduğumu söyleyin. Bara gitmek istemediğinizden emin misiniz? Size bir bardak çay, kahve ya da viski ikram edebilirdim. Kusura bakmayın, burada ofiste hiçbir şey yok. Günümüzün romanlarında artık bir konu ya da kurgu yok. Bu nedenle istediğinizi söyleyin. Benimle ne konuşmak istediğinizi, beni neden aradığınızı anlamamıştım. Bu nedenle sizi kabul edip etmemek konusunda kararsızdım; oysa siz son derece nazik bir insansınız ve ne zaman isterseniz beni ziyarete gelebilirsiniz. Kardeşimden söz etmek hoşuma gidiyor. Artık onun hakkında konuşamaz oldum çünkü ne arkadaşlarını, ne de sevgililerini görüyorum."

"Ya Nicholas ile ilişkiniz nasıldır?"

"Harikadır, birbirimizi çok severiz, çok sevimli bir çocuktur ama gene de kardeşim değildir işte. Hayatı bir kişiyle birlikte geçirmek ve bir anda onun yok olması nedir, anlayabiliyor musunuz?"

"Çok iyi anlıyorum. Babamla babanızın dost olup birbirleriyle konuşuyor olması sizce de mümkün müdür?"

"Hakikatte mi, romanda mı?"

"Hakikatte."

"Bence siz delisiniz. Hakikatte ölüler konuşmazlar, belki de romanınız için iyi bir düşünce olabilir. Neden olmasın?"

"Yani siz beni yüreklendiriyor ve roman tasarımda ilerlememi söylüyorsunuz, öyle mi?"

"Evet, içinizden gelen buysa, bunu yapın, sürdürün."

"Basılmadan önce size okuturum."

"Gerekli değil. Yayımlandığı zaman kitabınızı alırım."

Ufak tefek, sevgi dolu, çelişkiler, duygular ve tutkular yumağı bir kadın olan Helene Topor beni asansöre uğurlarken gülüşüyorduk.

"O halde iyi çalışmalar; umarım yeniden görüşebiliriz."

Yağmur altında Marais sokaklarında yürürken, neler olduğunu soruyordum kendime. Aylarca Nicolas ve Helene Topor'un nasıl tipler olduğunu, beni nasıl karşılayacaklarını, bana Roland hakkında neler anlatacaklarını merak etmiş, hakikatin her zaman hayallerden daha zayıf ve renksiz olduğunu düşünmüştüm. Her ikisi de nazik, sevgi dolu, hayatlarında büyük bir yer kaplayan Roland'ı yitirdikten sonra boşlukta kalmış kişilerdi. Bu beklenmedik kayıp onları şaşırtmış ve sarsmıştı. Aradan geçen uzun sessizlik aylarından sonra ortaya ben çıkmıştım ve buzları kırarak onları yeniden Roland hakkında konuşturmuştum; bu zaten onların en sevdiği söyleşi konusuydu. Roland, onları yıllarca heyecan içinde yaşatmış, hayaller kurdurmuş, eğlendirmiş, korkutmuş, kendi uzun gecelerine sürüklemiş, abartılı ve farklı konular arasında dolaştırmış büyüleyici ve şaşırtıcı insandı.

Şimdi, sıradan, düzenli, abartıları olmayan hayatlarına dönmüşlerdi. Ellerinde kalan, anılar ve ödenmemiş vergi borçlarıydı. Roland ilgilenmeleri gereken pek çok yapıt bırakmıştı. Sergiler, seminerler düzenlemek gerekiyordu ama kardeşleri, babaları artık yanlarında değildi ve şimdi benim babamla birlikte Montparnasse'da yatıyordu. Ölümün sükûnetine, sürekli aynı yerde ve aynı komşularla olmaya alışıyordu. Hatta artık hayal kurmaya ve gülmeye bile gereksinmesi yoktu. Ama Roland ve babam hâlâ aralarında konuşmaya istek duyuyorlardı. Babam ona şöyle diyordu:

"Bakın Roland, sizin burada olmanız benim çok hoşuma gidiyor. Bana kala kala bir tek konuşmak kaldı ve size hayatım boyunca kimseye söyleyemediğim şeyleri anlatıyorum. Başkalarına güvenmezdim ve korumam gereken kimliğim konusunda takıntılıydım. Bir kimlik sahibi olmak önemlidir çünkü insanı pek çok şeyden korur, aynı zamanda da zahmetli bir iştir. Yakışıklı, zayıf bir erkek olmak, tatlılardan, şaraptan, peynirden, hazlardan uzak durmak anlamına gelir. Hem sonra evlatlara örnek olmak adına irade ve çalışma arzusuna sahip olmak gerekir. Buraya geldikten az sonra içimde müthiş bir huzur hissettim. Artık kendimi zorlamak, saate bakmak, kazanıyor muyum yoksa kaybediyor muyum diye düşünmek, şunu yaptım mı, bunu becerdim mi diye kafa yormak zorunda değildim. Samimi olmam gerekirse, üzüldüğüm tek konu Kudüs'e gömülmemiş olmamdır. Orada, çok sevdiğim, kendimi çok mutlu hissettiğim o ülkenin duvarları altında olmak isterdim. Ne yazık ki her şeyi bırakıp temelli oraya yerleşmek cesaretini gösteremedim. Bakın, yaşadığım her yerde daima bir başka yerin özlemini duydum. Sanki duramıyor, tek bir hayat yaşayamıyor ve kendimle baş başa kalamıyordum. Anlıyor musunuz?"

"Evet, biraz. Ne var ki bugün pek keyfim yok çünkü sigaranın, fırçaların, kalemlerin, kâğıtların yoklu-

ğuna alışamadım. Bakın, siz kendimizi ifade edebilmek için elimizde bir tek konuşmanın kaldığını söylüyorsunuz. Ama hayatın fiziksel yanından yoksunuz. Hareketlerin, renklerin, davranışların büyüsü yok burada. Artık ne bedenimiz, ne kanımız olmadığı için daha az duygu ve dürtü hissediyoruz ama aşk, âşık olmak, kadınlar olmadan... Kadınların kendinden çok onların yumuşaklığını, biçimlerini, sıcaklığını özlüyorum. İnsan burada ne üşüyor, ne terliyor. Tam kendime, 'Bu ne biçim bir hayat?' diye soracaktım ama anladım ki bu hayata, bu sakinliğe alışmam gerekiyor. Yaşamak daha iyiydi ve ben daha çocukken, savaş sırasında bunun bilincine varmıştım. Hayatın olağanüstü olduğunu, Almanların ablamı ve beni öldürmemeleri gerektiğini anlamıştım. Sonra ablam daha ciddi, daha zor bir yol seçti kendine. Bize yaptıklarının öcünü almak, saygınlık kazanmak gereksinmesi duyuyordu. Ben ise hiç böyle düşünmemiştim. Her zaman resim yapıyor, eğleniyordum; babam bir melekti ve sanatçı olmam için beni yüreklendiriyordu. Hayatım tam istediğim gibi olmuştu ama şimdi ölü olduğum için herkese hayatının tadını çıkarmalarını söylemek isterim; sonrası çok sıkıcı. Bağışlayın, siz beni hiç de sıkmıyorsunuz ama yaşamayı, açık havada olmayı, yürümeyi yeğlerdim. Şimdi buradayım, başıma neler gelecek, ya da gelecek mi, bilmiyorum. Bekliyorum, işte, sadece bekliyorum."

"Hayır, bana saygısızlık etmiyorsunuz, hatta sizi çok iyi anlıyorum da. Ben de yolculukları çok özlüyorum. Seyahat edebilmek, California'ya, New York'a, Londra'ya, Arjantin'e, Hong Kong'a gidebilmek çok isterdim. Şimdi kımıldamadan burada durmak zorundayız. Bana söylemeyin hiç. Hem zamanımı nasıl geçireceğimi bilemiyorum; yeniden bedenlenecek miyiz, bu ne zaman olacak, onu da bilmiyorum. Yeniden beden-

lenmek nasıl olur, buna nasıl karar verilir, bilmiyorum. Sabırsızlandığımı söyleyemem ama bir dahaki hayatımda kim olacağımı çok merak ediyorum. Belki çevremizdeki başka ölülerle ilişkiye geçmek iyi olurdu; onlar başka bedenlerde yeniden doğmadılarsa elbette."

"Tabii. Ben kendimi hâlâ yorgun hissediyorum, yeni bir hayata başlamaya hiç niyetim yok. Benim için tek varoluş biçimi sanatçılıktır; başka hiçbir şey istemedim; bir bürokrat, doktor ya da sonu hapishane olan bir katil olmak çok korkunçtur. Hapishanede olmakla ölmek arasında bir seçim yapmam gerekse, ölümü yeğlerim. En azından burada acı çekmiyorum, heyecan yok ama tasa da yok. Yalnızca yeni bin yılda kendini gösterecek bir sanatçının bedeninde doğacaksam, en baştan başlamaya varım."

"Aile üyelerinizi özlüyor musunuz? Sevgililerinizi?"

"Hayır. Artık, aramızda bir bağlantı yok, onlar benim yapıtlarıma el koydular ve canları ne istiyorsa onu yapacaklar. Bakın, önemli olan bir insanın daha önce gerçekleştirmiş olduğu yapıtlar değil, zihninde olanlar, bundan sonra ortaya koyacaklarıdır; anlıyor musunuz?"

"Mutluluk hoşumuza gitmez, sükûnet bizi korkutur çünkü ölümü hatırlatır. Sonra ölüm çıkagelir ve insan kendini daha iyi hisseder çünkü ağırlıklardan, zorunluluklardan, sıkıntılardan kurtulur. Bizim bilmediğimiz, hep böyle aramızda konuşacak mıyız, yoksa bir süre sonra bizi tatlı bir uyku, gevşek bir uyuşukluk mu saracak? Annem ve babam benimle artık konuşmuyorlar, Fransızca'yı unuttular, benim kim olduğumu bilmiyorlar, kendi aralarında fısıldaşıyorlar; arada bir sohbet kırıntıları çalınıyor kulağıma. Neyse ki mekânların görsel anılarını, okuduğum kitapların, öykülerin konularını zihnimde saklamışım, ama artık cezalandırılmaktan, kaybetmekten, hastalanmaktan, başkalarıyla

karşılaştırılmaktan korkmuyorum. Yaşlanmaktan, yalnız kalmaktan, sevilmemekten çekinmiyorum. Şimdi geçmiş hayatım gözlerimin önünde canlanıyor ve bu imgeler hayal gücümle yolculuk yapmama, yeni imgeler yaratmama yardımcı oluyor."

"Demek ki siz bir sanatçı oluyorsunuz; dönüştürmeyi ve yeniden oluşturmayı bilen bir yaratıcı haline geliyorsunuz. Hayır, ben öyle düşünmüyorum, öyle düşünmüyorum, bilmiyorum, inanmıyorum. Gizlenmek istiyorum, sessizlik arzusu duyuyorum, şöyle demek istiyorum: 'Artık yokum', 'artık hiç kimseyim'. Kız kardeşim Helene ve ben çocukken Naziler bizi öldürecekler diye saklandığımız günleri hatırlamak istemiyorum. Bizi öldürselerdi, ben alın yazımı yaşayamaz, hayatıma ilişkin izler bırakamazdım ama bunun ne önemi var ki. Naziler, Almanlar canavar canilerdi. Evet, öyleydiler, delirmiş, zehirlenmiş insanlardı ve milyonlarca masumun canına göz dikmişlerdi. Sizin yerinizde bir Nazi yatıyor olsaydı, ne hissederdim acaba? Nefret mi? Küçük görme mi? Evet ama merak da ederdim. Onların 'son çözüm' adını verdikleri noktaya varabilmek için çalışmak, inanmak, kendini adamak nasıl bir duyguydu? Ben görgüsüzce gülen bir adam olarak hatırlanacağımı biliyorum. Auschwitz'den sonra ne yapılabilirdi ki? İnsan kendine hüzünlü olma doyumunu tattırır mıydı? Hayır, üniforma giyen, giymeyen ve biz ölüler gibi susan insan domuzların yüzlerine gülmek gerekirdi. Ne var ki o susanlar korkuyorlardı, oysa, az önce söylediğiniz gibi biz korkmuyoruz. Biz hiçbir şey bilmemeye, kaderimiz hakkında hiçbir şey anlamamaya devam ediyoruz."

"Eğer mezar komşum bir Nazi olsaydı onunla konuşmazdım. Nedenini de merak etmezdim. Ben savaşı, onun dehşetini, toplama kamplarını unutmayı seçtim. Bir boşluk yarattım. Ama söylediğimiz gibi, bizler şim-

di ölüyüz ve her şey bambaşka bir anlam kazandı. Burada bulunduğumdan beri yalnızlık çekmiyorum, ne iyiyim, ne kötü. Başka türlü söylersek, olmamaya, var olmamaya, bir insan olmama durumuna razı oldum; oysa ben kendime düşkündüm, bencildim, görüntüme, kişiliğime meraklıydım. Olasılıkla bu nedenle beni perişan eden, benden her türlü nimeti alan bir hastalık geçirdim ve bir solucana dönüştüm. Bu nedenle siz haklısınız, insan kendi başına bir şey değil, bir şey anlamaz oluyor. Elbette, çok büyük insanlar, yüce ruhlar, dâhiler gelip geçmiştir. Bizim onlarla aynı düzeyde olmadığımızı, daha önce, başka ortamlarda da söylemişizdir."

"Size söyledim, bunları düşünmek istemiyorum, ben hayatın zevklerini özlüyorum. Ölmüş olsam bile bazı kokuları, bazı anları hatırlar gibi oluyorum. Bakın ölüm hakkında son derece olumlu bir izlenimim var; insanın burada düzen kurmaya, düşünmeye, gözden geçirmeye zamanı oluyor. Hayat bizi savaşmak, hayatta kalmak için bütün araçları seferber etmeye zorluyor. Kendimizi kabul ettirmek, fethetmek, korunmak gereksinmeleri yüzünden kaptırıp gidiyoruz. Şimdi bunlar eridi gitti ama zevkler bambaşka şeyler. Elbette ben de bir kadını baştan çıkarmayı, yeni bir sevgiliyi, âşık olmayı severdim. Hani bir sevda öyküsü belirir ama henüz adı konmamış, uygulamaya dökülmemiştir; hani her şeyin hafif, büyüleyici olduğu anlar vardır; insan kendinden söz eder, hayatını anlatır, karşısındakini konuşturur durur... Birbirini ürkekçe keşfeden iki kişi karşılıklı itiraflarda bulunur, ya da bazı zayıflıklarını gizlemeye çalışır. İşte benim özlediğim, yaşamanın bu şiirsel çehresi. Bir başkası, daha önce hiç tanımadığın biri tarafından fethedilmek; ansızın tek bir bakışla her şeyin samimiyet kazandığı ve hatta her şey haline geldiği durumdur bu. Size söylemeye çalıştığım şeyi anla-

yabiliyor musunuz bilmem; âşık olmaktan söz ediyorum ama belki siz bunu bayağı, gereksiz, arsızca buluyorsunuzdur."

"Hayır, bu doğru değil. Ben de çılgınlar gibi sevdalandım, aklımı yitirdim. Gene de benim için en önemli olan her zaman işimdi. Bir kadını baştan çıkarmak, bir öykü yaşamak, kendimi zor, hatta kimi zaman tehlikeli durumlara sokmaktansa, benimle bir kadın arasında bir şeyler, karşılıklı bir hoşlanma, bir baştan çıkarma durumu olduğunu anlamak, bir öykümüz olabileceğini anlamak ama onu yaşamamaktı. Öldükten sonra artık böyle değil, çünkü kalbimiz atmıyor, hatta artık kalbimiz yok; geriye bir tek sözcükler ve anılar kalıyor. Bir şey yapmak arzusu yok oluyor. Sözgelişi ben zenginliği, parayı severdim; oysa işler böyle gitmedi, hayır, olmadı. Şimdi burada çıplağız, tabutlarımızın içinde yalnızca kemiklerimiz var."

"Görüyor musunuz, sizinle konuşunca resim yapmayı, sigara tüttürmeyi, düşüncelerimi dile getirmeyi nasıl sevdiğimi düşünmeye başladım. Gecelerimi arkadaşlarımla barlarda geçirir, leziz şaraplar tadardım. Bu sözcüklerin sonradan desenlere, tablolara dönüştüğünü hissederdim... Ya da yazmak, kendimi ifade etmek krizine tutulurdum."

"Ben borsayı severdim. Satın almak, satmak, kazanmak; evet, işte bu harikaydı. Yeni kâğıtlar, yeni pazarlar, yatırım yapılacak yeni şirketler bulmak... Finans gazetelerini okumak, kambiyo görevlileriyle, finans analistleriyle konuşmak... Wall Street'in açılmasını ve kapanmasını beklemek... Şimdi beni bağışlayın, biraz yorgunum; yalnız başıma ve sessizlik içinde kalmak istiyorum."

"Ben sinirliyim, bu tabuttan çıkmak ve gezmeye gitmek istiyorum; mezarlık içinde bile gezmeye razıyım. Bugün Brancusi'yi ziyaret etmek isterdim. Ro-

mence konuşmuyorum ama sanırım o Fransızca bilir. Evet, evet, bugün Brancusi ile baş başa kalmaya gereksinimem var."

Roland ve babam kendi aralarında konuşur, sözcüklerle sessizlikleri birbiri ardına dizerken, Montparnasse Mezarlığı'nın dışında hayat kendi dalgaları, gürültüleri, kokuları, korkularıyla sürüp gidiyordu. Helene d'Almeda Topor ve Nicolas Topor hayatlarına devam ediyorlar ve ben bambaşka bir yerde yaşasam da, onlarla bağlantımı koparmıyorum. Toporlar ile bir biçimde dost olduk. Helene'in ilk karşılaşmamızda bana söylediklerini yeniden düşünmüş olacağını biliyorum. Gerçekte, onun kardeşinin hayatını araştırmaya kalkışmamı; Roland ve babam arasında geçen hayalî bir söyleşiyi kaleme almamı onaylamıyor. Bir keresinde telefonda bana şöyle dedi:

"Roland, asla telaffuz etmeyeceği cümleleri, onun ağzına yakıştırmanızdan hoşlanmazdı."

Ama Helene benim Roland'ımın, onunkinden çok farklı olduğunu anlamalı. Onunki, çocukluğunu birlikte geçirdiği, aynı anne ve babayı paylaştığı kardeşi. Benim Roland'ım ise bir kitap kahramanı, bir dost, babamı yeniden yaşatmaya, konuşturmaya, defalarca dinlediğim öykülerini bir kez daha anlatmasına yarayan bir kişidir. Gerçek Roland Topor'u tanıyabilmeyi, onun anekdotlarını, düşüncelerini dinleyebilmeyi çok isterdim; ama bana kimse onun sırlarından söz etmedi ve herkes şöyle dedi: "Roland Topor'un kim olduğunu anlamak istiyorsan onun kitaplarını oku, çalışmalarına bak." Herkesin birleştiği ortak anı onun pek uzaklardan işitilen ve az sonra sahneye gireceğini haber veren görgüsüz kahkahasıydı. Gene de Montparnasse Mezarlığı'nda bulunuşuyla, şöyle ya da böyle babamın ölü-

müne bir nebze neşe katan Roland Topor'a oradaki varlığı yüzünden teşekkür ediyorum. Roland'ın kendinden böylesine farklı ama gene de zarif bir insanla konuşmaktan hoşlanacağını biliyorum. Ölülerin, diriler gibi aralarında sözlerle anlaştığı hakkında bir bilgimiz yok, ama elbette geriye kalan bir şey vardır, babam ve Roland'ın kendilerini daha az yalnız hissettiklerini, karşılaşacakları zorluklar, hüzünler, kötü düşüncelerle savaşmakta birbirlerine destek olacaklarını düşünüyorum. Babam bir pişmanlık hissetse, ya da yaşayanların kötü bir rüya diye nitelediği şeyle karşı karşıya gelse, Roland onu avutmak için elinden geleni yapacaktır. Bir tanesi gece sabahlara kadar uyanık kalan, öteki sabah erken kalkan tipler de olsalar önemli değil çünkü ölüler için gece ve gündüz farkı yoktur. Hiçbirimizin, hiç kimsenin ölümden sonra neler olduğuna ilişkin bir düşüncesi olmadığını biliyorum ve hepimizin bunu öğrenmek için can attığına eminim. İşte Yakub'un "İnsan düşündüğü zaman, Tanrı güler," yazmasının nedeni de budur.

Venedik, 14 Şubat 1999

ALAIN ELKANN

FRANSIZ BABAM

CAN

ROMAN

Montparnasse Mezarlığı'nda yan yana gömülü iki erkek. Biri, Paris Yahudi cemaatinin başkanı bir banker. Öbürü, bir sanatçı. Biri, ciddi, katı ve yakışıklı bir adam. Öbürü, coşkulu, tutkulu, savurgan ve bohem bir adam. Biri, yazarın babası Bay Elkann. Öbürü, ressam, heykeltıraş ve yazar Roland Topor. Yaşama karşıt yönlerden bakan, kişilikleriyle birbirlerinden çok farklı iki kişi.

Alain Elkann, ilginç romanı ***Fransız Babam***'da, babasının ahlakçılığını, akılcı olmayan her şeyi reddedişini, kentsoylu yaşamını değişik bir kurguyla anlatırken, ondan çok farklı bir sanatçıyı, Roland Topor'u da işin içine katıyor. Yazar, onların yaşamlarını yeniden kurgulayadursun, mezarlarında yatan, ama bir lokantadaymışçasına çene çalan iki adam birbirlerine kendilerini, pişmanlıklarını, gerçekleşmemiş hayallerini anlatıyorlar.

Bu kitap, bir babanın anısına yazılmış dev bir yapıt aslında.

KAPAK RESMİ: RAOUL DUFY

ISBN 978-975-07-0927-2
9 789750 709272
http://www.canyayinlari.com

KDV İÇİNDEDİR
8,00 YTL